

به نام خدا

سازمان بورس و اوراق بهادار
SECURITIES & EXCHANGE ORGANIZATION

مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

بررسی وضعیت مناطق آزاد تجاری صنعتی در ایران:
چارچوبی برای کنزینش مکان استقرار بورس در مناطق آزاد

تهیه کنندگان: مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

بررسی وضعیت مناطق آزاد تجاری - صنعتی در ایران: چارچوبی برای گزینش مکان استقرار بورس در مناطق آزاد

اشاره

شکل‌گیری مناطق آزاد تجاری و صنعتی در بسیاری از کشورهای جهان و از جمله در ایران با هدف فراهم آوردن بسترهای لازم برای ارتقای درجه پیوندیابی با بازارهای جهانی، و افزایش میزان صادرات کالاها و خدمات از طریق حذف یا کاهش محدودیتهای متعارف موجود در سرزمین اصلی، و ایجاد مزیت نسبی برای فعالیت اقتصادی در آن مناطق بوده است که به طور معمول با تجهیز سرمایه‌های خارجی و بهره‌گیری از مدیریت و دانش فنی سطح بالا به تسریع رشد و توسعه اقتصادی آن مناطق انجامیده است. اندیشه ایجاد مناطق آزاد در ایران و از اوان دهه ۱۳۳۰ نیز از این چارچوب فراگیر خارج نبوده است. با وجود این، سنجش عملکرد مناطق مزبور تاکنون مؤید دستاوردی چشمگیر و کارنامه‌ای موفق در این باره نبوده؛ تا به آنجا که حاصل تلاش شش سال اخیر مناطق آزاد ایران در جهت جذب سرمایه‌های خارجی به چیزی بیش از ۳۷۰ میلیون دلار نینجامیده است.

نگاهی به ترکیب و میزان سرمایه‌گذاریهای انجام شده در مناطق آزاد ایران، نامناسب بودن ساختار فعالیتهای اقتصادی و نبود سازوکار لازم برای تجهیز و هدایت منابع پس‌اندازی داخلی و خارجی را در جهت تشکیل سرمایه مورد نیاز رشد و توسعه آن مناطق به خوبی نشان می‌دهد. در گزارش پیش رو، ضمن ارزیابی روند شکل‌گیری و عملکرد مناطق آزاد تجاری و صنعتی ایران، مکان بهینه استقرار یک بازار دادوستد اوراق بهادار در بین مناطق مزبور - با هدف رفع تنگناها و کاستیهای آن مناطق در زمینه جذب سرمایه‌های مورد نیاز - شناسایی شده است.

۱- مقدمه	۱
۲- ساختار قانونی و حقوقی مناطق آزاد در ایران	۲
۱-۲ ساخت تشکیلاتی مناطق آزاد	۳
۲-۲ قوانین و مقررات	۴
۱-۲-۲ سرمایه‌گذاری	۵
۲-۲-۲ عملیات پولی و بانکی	۷
۳-۲-۲ نظام ارزی	۱۱
۴-۲-۲ نظام بیمه	۱۲
۵-۲-۲ ضوابط ثبت شرکتها و مالکیت صنعتی و صنایع	۱۳
۶-۲-۲ سایر قوانین و مقررات	۱۴
۳- وضعیت مناطق آزاد در ایران	۱۵
۱-۳ منطقه آزاد کیش	۱۵
۱-۱-۳ شناخت کلی	۱۵
۲-۱-۳ امکانات زیربنایی	۱۶
۳-۱-۳ ظرفیتهای تولیدی، تجاری، مسکونی و خدماتی	۱۹
۴-۱-۳ عملکرد اقتصادی	۲۰
۲-۳ منطقه آزاد قشم	۲۲
۱-۲-۳ شناخت کلی	۲۲
۲-۲-۳ امکانات زیربنایی	۲۳
۳-۲-۳ ظرفیتهای تولیدی، تجاری، مسکونی و خدماتی	۲۶
۴-۲-۳ عملکرد اقتصادی	۲۶
۳-۳ منطقه آزاد چابهار	۲۸

۲۸	۱-۳-۳ شناخت کلی
۲۹	۲-۳-۳ امکانات زیربنایی
۳۱	۳-۳-۳ ظرفیتهای تولیدی، تجاری، مسکونی و خدماتی
۳۲	۴-۳-۳ عملکرد اقتصادی
۴۰	۴- هم‌سنگی مناطق آزاد تجاری صنعتی ایران
۴۱	۱-۴ امکانات و تأسیسات زیربنایی
۴۲	۲-۴ ظرفیتهای احداث شده
۴۴	۳-۴ عملکرد اقتصادی
۴۴	۱-۳-۴ جذب سرمایه داخلی
۴۶	۲-۳-۴ جذب سرمایه خارجی
۴۸	۳-۳-۴ گردشگری
۴۹	۵- زمینه‌ها و انگیزه‌های ایجاد بورس در مناطق آزاد ایران
۵۸	۶- سخن آخر
۵۹	۷- پیوستها
۶۰	۱-۷ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد
۶۶	۲-۷ قانون اصلاح چگونگی اداره مناطق آزاد
۶۸	۳-۷ آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد
۷۶	۴-۷ آیین‌نامه پیشنهادی مقررات تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه در مناطق آزاد
۸۳	۸- فهرست منابع

۱- مقدمه

شکل‌گیری مناطق آزاد در دنیا با اهداف متفاوتی همراه بوده است، اما به عنوان یک نقطه مشترک در تمامی موارد هدف اصلی ایجاد یک منطقه آزاد به طور معمول فراهم آوردن زمینه‌های افزایش صادرات کالاها و خدمات از طریق راه‌یابی و پیوندیابی با بازارهای جهانی بوده است. مهمترین ابزار رسیدن به این هدف، جذب سرمایه‌های خارجی و تکنولوژی از طریق حذف محدودیت‌ها و ایجاد مزیت در این مناطق بوده است.

اندیشه ایجاد مناطق و سرزمینهای آزاد در ایران، نخستین بار در سالهای آغازین دهه ۱۳۳۰ (ه.ش) مقارن با بروز ضعف تسهیلات بندری و زیربنایی در بنادر خرمشهر، بوشهر و بندرعباس آشکار شد. پس از آن، با توجه به توسعه جهانگردی بین‌المللی، مقدمات بوجود آوردن یک جزیره توریستی تجاری در اوایل دهه ۵۰ (ه.ش) در جزیره کیش فراهم، و بدین منظور دهها مکان تفریحی همراه با امکانات زیربنایی مانند آب شیرین کن و غیره ساخته شد.

بعد از انقلاب برای اولین بار در برنامه اول توسعه (۷۲-۱۳۶۸) به دولت اجازه داده شد که در سه منطقه مرزی کشور، مناطق آزاد تجاری - صنعتی تأسیس کند - تبصره ۱۹. در اجرای مفاد تبصره مذکور، مناطق کیش، قشم و چابهار به عنوان مناطق آزاد تجاری - صنعتی اعلام شد. به منظور قانونمند و منسجم کردن فعالیتهای این مناطق، در شهریور ۱۳۷۲ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. به موجب ماده یکم قانون چگونگی اداره مناطق آزاد مصوب سال ۱۳۷۲، هدف از ایجاد مناطق آزاد، تسریع در انجام امور زیربنایی، عمرانی و آبادانی، رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری و افزایش درآمد عمومی، ایجاد اشتغال سالم و مولد، تنظیم بازار کار و کالا، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه‌ای، تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی و ارائه خدمات عمومی ذکر شده است.

یکی از دلایلی که وجود بازار سرمایه و بورس اوراق بهادار را در اقتصاد ملی ناگزیر می‌سازد، کارکرد تأمین منابع مالی درازمدت - با سررسید بیش از یکسال یا به صورت بدهیهای بدون سررسید - به منظور هدایت منابع پس‌اندازی موجود به مسیر نیازهای سرمایه‌گذاری است. چنین کارکردی که به طور معمول در توان و حوزه فعالیت بازارهای پول و بیمه جای نمی‌گیرد، به کمک ابزارهایی مانند گونه‌های مختلف سهام، اوراق قرضه، و سایر انواع اوراق بدهی درازمدت، و در چارچوب بازارهایی سامان یافته و برخوردار از یک ساختار تنظیمی و نظارتی کارآمد برآورده می‌شود

که به طور معمول به تشکیل بازارهای دست اول و دست دوم اوراق بهادار می‌انجامد. بدین معنا، بازار دست اول به تجهیز منابع پس‌اندازی و تأمین نیازهای مالی درازمدت، و بازار دست دوم به فراهم آوردن امکان دادوستد دست دوم ابزارهای مالی به منظور افزایش قدرت نقدشوندگی ابزارهای مختلف با ترکیبهای متفاوت خطر و بازدهی مربوط می‌شود.

در گزارش پیش رو، ضمن بررسی وضعیت مناطق آزاد تجاری و صنعتی ایران از جنبه‌های مختلف، امکان تأمین نیازهای مالی فعالیتهای اقتصادی شکل گرفته در آن مناطق در چارچوب ایجاد یک بازار متشکل سرمایه و با هدف تسریع رشد و روند دستیابی به هدفهای اولیه ایجاد مناطق مزبور در ایران بررسی شده است. بدین منظور، برپایه شناسایی ساختار قانونی و مقرراتی، وضعیت و امکانات زیربنایی، عملکرد اقتصادی سالهای اخیر، و هم‌سنجی مناطق مختلف، امکان‌پذیری و مکان احتمالی ایجاد بورس در مناطق آزاد تجاری و صنعتی ایران بررسی شده است.

۲- ساختار قانونی و حقوقی مناطق آزاد در ایران

مناطق آزاد کشور تحت قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی مصوب ۱۳۷۲/۶/۷ مجلس شورای اسلامی و اصلاحیه‌های پس از آن و مقررات آیین‌نامه‌های مربوط به قانون موصوف (مصوب هیأت وزیران)، فعالیت می‌کنند. این قانون مشتمل بر چهار قسمت (اهداف، تعاریف، وظایف، مقررات عمومی) و در قالب ۲۷ ماده و هفت تبصره است - که در صورت لزوم هر یک از این مواد نیز آیین‌نامه‌ها و مقررات خاص خود را دارا هستند - و اهم آنها عبارتند از:

- آیین‌نامه اجرایی صدور روادید اتباع خارجی
- مقررات ورود و اقامت اتباع خارجی
- مقررات سرمایه‌گذاری
- مقررات صادرات، واردات و امور گمرکی
- مجاز دایمی بودن ورود کالاهای تولید شده در مناطق آزاد به سایر نقاط کشور
- تسهیلات ویژه برای انتقال کالاهای تولید شده در مناطق آزاد به سایر نقاط کشور
- نحوه واردات مواد اولیه و قطعات مناطق آزاد
- عدم شمول ضوابط قیمت‌گذاری به کالاهای تولیدی مناطق آزاد و مواد اولیه و قطعات وارداتی
- آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی
- آیین‌نامه نحوه استفاده از زمین و منابع ملی
- مقررات اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی
- ضوابط مربوط به نقل و انتقال حق بیمه و کسور بازنشستگی بیمه‌شدگان
- آیین‌نامه اجرایی اخذ عوارض
- ضوابط ثبت شرکت‌ها و مالکیت‌های صنعتی و معنوی

۲-۱ ساختار تشکیلاتی مناطق آزاد

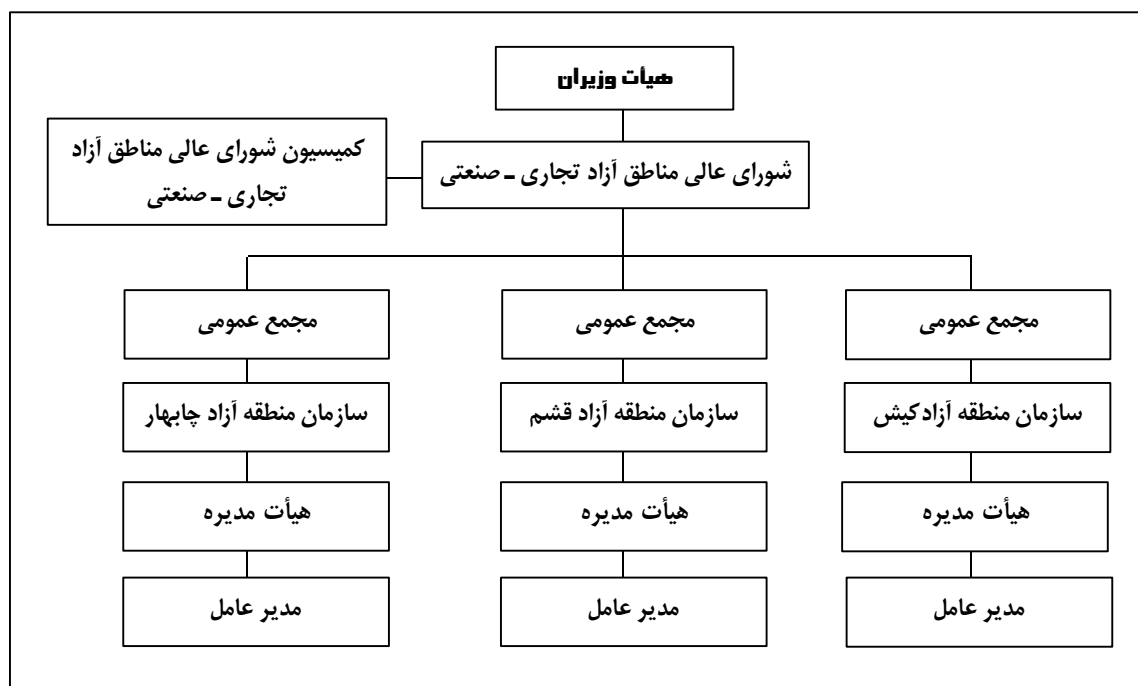
براساس قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، هیأت وزیران بالاترین رکن تصمیم‌گیری در مناطق آزاد است. وظایف این هیأت عبارت است از:

- (۱) تصویب آیین‌نامه‌ها و هماهنگ نمودن تمامی فعالیت‌های هر منطقه
 - (۲) تصویب اساسنامه سازمان و شرکت‌های تابع
 - (۳) تصویب برنامه‌های عمرانی، فرهنگی، بودجه سالانه و عملکرد صورتهای مالی سازمانهای مناطق
 - (۴) تصویب مقررات امنیتی، انتظامی مناطق به تایید فرماندهی کل قوا
 - (۵) اعمال نظارت عالیه بر فعالیت‌های مناطق
- همچنین، به منظور ایجاد هماهنگی در بین سازمانهای مناطق آزاد تجاری - صنعتی شورایی به ریاست رئیس‌جمهور و مرکب از افراد زیر تشکیل می‌شود:
- وزیران امور اقتصادی و دارایی، بازرگانی، کشور، کار و امور اجتماعی، صنایع، معادن و فلزات، راه و ترابری، نفت، نیرو، مسکن و شهرسازی، فرهنگ و ارشاد اسلامی، رئیس سازمان برنامه و بودجه، رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و دبیر شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.
- وظایف و اختیارات هیأت مذکور در قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی - به استثنای موارد خاص^(۱) - به کمیسیونی مرکب از وزیران فوق محول شده است.

هر منطقه توسط سازمانی اداره می‌شود که به صورت شرکتی با شخصیت حقوقی مستقل تشکیل می‌شود و سرمایه آن متعلق به دولت است. این شرکتها و شرکت‌های وابسته از شمول قوانین و مقررات حاکم بر شرکت‌های دولتی و سایر مقررات عمومی دولت مستثنی بوده و منحصرأ براساس قانون چگونگی اداره مناطق آزاد و اساسنامه‌های مربوط اداره می‌شوند. بدین ترتیب، سازمان هر منطقه به رغم دولتی بودن از اختیارات قانونی زیادی که در قانون و اساسنامه مربوط پیش‌بینی شده، برخوردار است. از این رو، سازمانهای مناطق آزاد قادر خواهند بود فارغ از هرگونه قوانین نارسا و محدودکننده دولتی، با اختیارات زیاد در منطقه عمل کنند.

بالاترین رکن سازمانهای مناطق آزاد، مجمع عمومی آنهاست و هیأت وزیران (وزیران عضو شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی) مسؤولیت و اختیار این مجمع را برای سازمان هر منطقه بر عهده دارد. به همین ترتیب، سازمان هر منطقه توسط هیأت مدیره‌ای متشکل از سه یا پنج نفر اداره؛ و اعضای هیأت مدیره مزبور توسط هیأت وزیران (شورای عالی مناطق آزاد) انتخاب می‌شود. مدیر عامل سازمان که ریاست هیأت مدیره را نیز بر عهده خواهد داشت، به موجب حکم ریاست جمهوری و از میان اعضای هیأت مدیره منصوب می‌شود و بالاترین مقام اجرایی در زمینه‌های اقتصادی و زیربنایی منطقه است. انتخاب مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره برای مدت سه سال و انتخاب مجدد آنها بلامانع است. عزل مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره با همان مراجع انتخاب‌کننده آنهاست.

۱- تبصره (۲) ماده (۱) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری، صنعتی و تبصره ۲۵ قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی.

از سوی دیگر، به منظور ایجاد هماهنگی بین فعالیتهای دستگاههای اجرایی مستقر در منطقه و سازمانهای مناطق آزاد، حسب مورد و با تایید وزیر ذیربط به یکی از دو روش زیر عمل می‌شود:

۱) دستگاه اجرایی (وابسته به قوه مجریه) اختیارات خود را در منطقه به رییس هیأت مدیره و مدیر عامل سازمانهای مناطق آزاد واگذار می‌کنند.

۲) مدیران، رییسان و سرپرستان دستگاههای اجرایی مستقر در مناطق آزاد به پیشنهاد رییس هیأت مدیره و مدیر عامل سازمان و با حکم بالاترین مقام دستگاه اجرایی منصوب می‌شوند.

۲-۲ قوانین و مقررات

قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی که در این مناطق به عنوان قانون مادر شناخته می‌شود، به گونه‌ای تنظیم شده است که قوانین و مقررات سرزمین اصلی کمترین دخالت را در اداره امور مناطق فراهم می‌آورند. این قانون شامل مجموعه‌ای از اصول کلی و اهداف کلان و عمومی است که تدوین مقررات و آیین‌نامه‌های مختص هر ماده آن بر عهده شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی است. به عنوان مثال، ماده دوازدهم این قانون تنها به این امر اشاره می‌کند که مقررات مربوط به اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی و صدور روادید خارجی، مستقل از سرزمین اصلی است و تصویب آیین‌نامه‌های مربوط را بر عهده هیأت وزیران (شورای عالی مناطق آزاد) گذاشته است. به همین ترتیب می‌توان به آیین‌نامه‌های مهم عملیات و معاملات پولی و بانکی در مناطق - که بانک مرکزی جمهوری اسلامی آن را تهیه کرده است - و نظام ارزی و تأسیس بانکهای ایرانی و خارجی که در نهایت مجموع قوانین آنها باید به تصویب هیأت وزیران (شورای عالی مناطق آزاد) برسد، اشاره کرد. بنابراین قبل از بررسی لزوم و تدوین طرح ایجاد بورس در مناطق آزاد، باید تصویر شفاف و روشنی از چارچوب

قوانین حاکم و مرتبط با این طرح در زمینه‌های پولی، مالی و... ارائه شود. بدین ترتیب قسمتهای بعدی این گزارش به تشریح بستر قانونی در مناطق آزاد اختصاص دارد.

۱-۲-۲ سرمایه‌گذاری

مهمترین ابزار برای توسعه صادرات صنعتی مناطق آزاد، جذب سرمایه‌های خارجی است. ایجاد بستر قانونی مناسب، اولین پیش شرط برای جذب سرمایه به مناطق آزاد است. به همین دلیل در قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، تمهیدات قانونی قابل توجهی - در مقایسه با قوانین سرزمین اصلی - برای دستیابی به این ابزار مهم فراهم شده است. براساس ماده بیستم قانون مزبور ورود و خروج سرمایه و سود حاصل از فعالیت‌های اقتصادی در هر یک از مناطق، آزاد است. مقررات اجرایی این قانون، برای سهولت بخشیدن به اهداف این ماده، میزان مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی در فعالیت‌های اقتصادی منطقه را به هر نسبتی از مشارکت، آزاد کرده است.

در این قانون، اختیارات هیأت وزیران ناشی از "قانون مربوط به جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی" مصوب سال ۱۳۳۴ و آیین‌نامه‌های اجرایی آن، در محدوده مناطق آزاد، به شورای عالی مناطق آزاد تفویض شده است. بر این اساس، شورای مزبور نیز مقرراتی به منظور جذب سرمایه‌های خارجی و با محدودیتهای کمتر از قانون مصوب سال ۱۳۳۴، تدوین کرد.

به موجب مفاد آیین‌نامه مقررات سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد، کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از ایرانی و خارجی و سازمانهای بین‌المللی طبق این مقررات می‌توانند به طور مستقل یا با مشارکت سازمان و شرکتهای تابع آن و یا با مشارکت یکدیگر در مناطق آزاد سرمایه‌گذاری کنند. سرمایه‌هایی مشمول این مقررات می‌شود که:

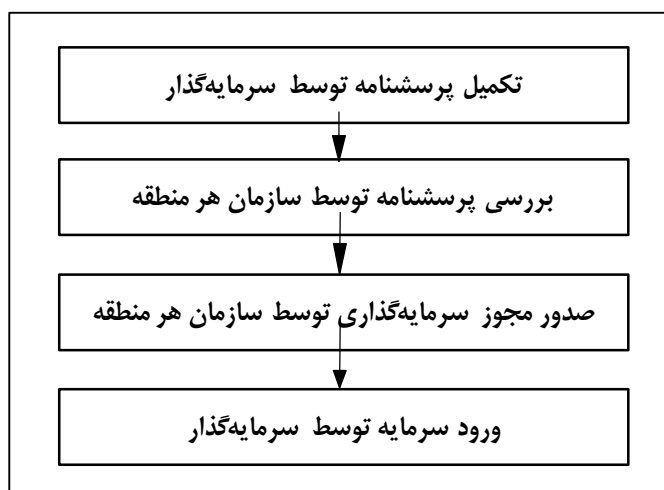
(۱) در فعالیت‌های مجاز در هر منطقه به کار برده شود.

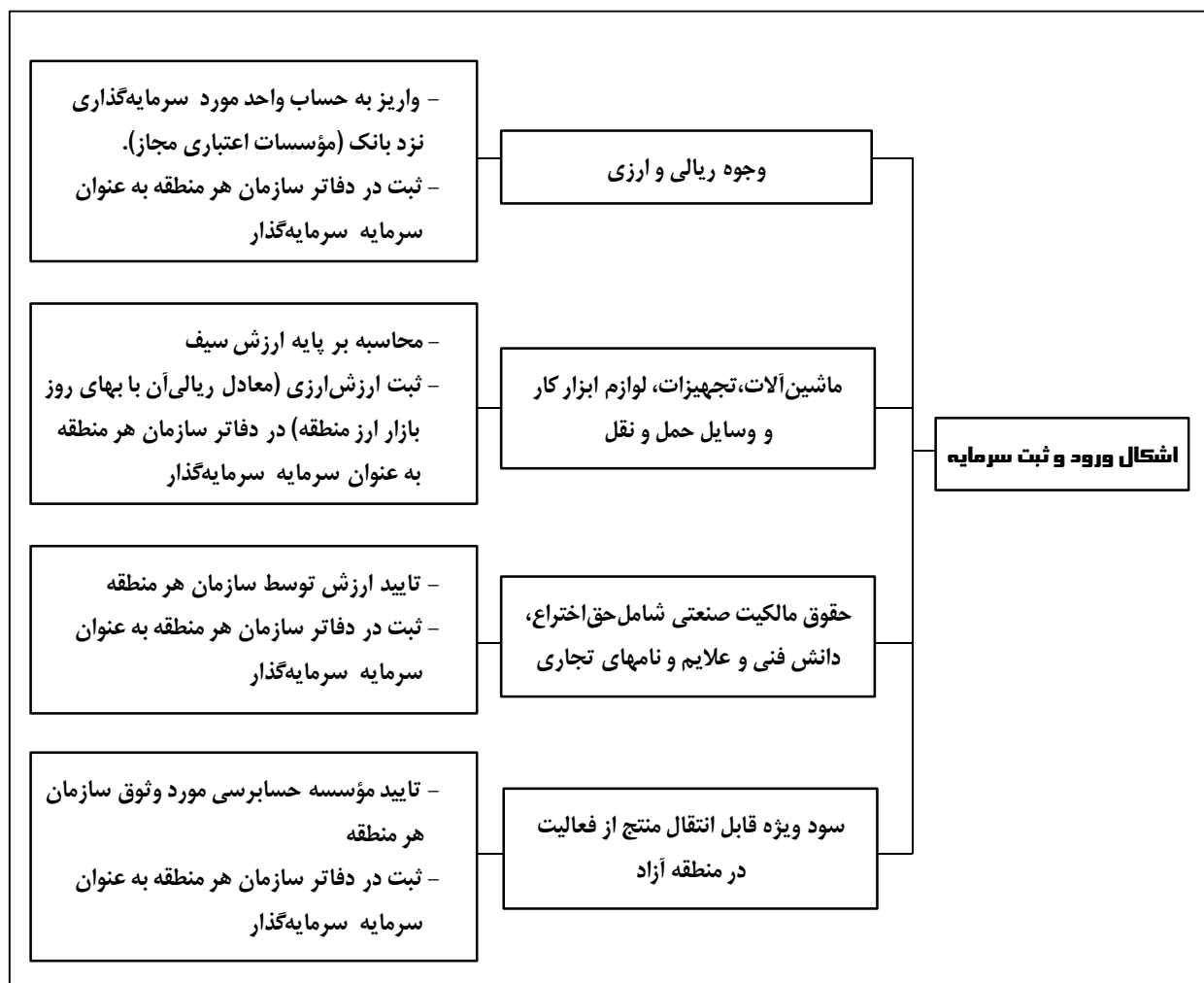
(۲) مراحل کامل اخذ مجوز سرمایه‌گذاری و ثبت سرمایه مندرج در این مقررات را رعایت کند.

(۳) مستلزم اعطای امتیاز حقوق انحصاری به سرمایه‌گذار توسط سازمان منطقه آزاد، نباشد.

در نمودارهای ۲ و ۳ به ترتیب، مراحل سرمایه‌گذاری و چگونگی ورود و ثبت سرمایه در مناطق آزاد نشان داده شده است.

نمودار ۲- مراحل سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد

با توجه به نمودار ۲ مراحل سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد فارغ از هرگونه پیچ و خمهای اداری است. سرمایه‌گذار در مناطق آزاد می‌تواند پس از تکمیل پرسشنامه، و صدور مجوز توسط سازمان منطقه آزاد مربوط، سرمایه خود را به چهار شکل ممکن (نقدی، ماشین‌آلات، حقوق مالکیت معنوی و سود حاصل از سرمایه‌گذاری) که در نمودار ۳ نشان داده شده است، به منطقه وارد کند.

تمامی واحدهایی که به موجب مجوز سرمایه‌گذاری در منطقه ایجاد می‌شوند مکلفند همه ساله گزارش عملکرد و صورتهای مالی خود را به سازمان ارسال کنند. صورتهای مالی باید به تایید مؤسسه حسابرسی مورد وثوق سازمان رسیده باشد.

براساس مقررات مزبور، سرمایه‌گذاران می‌توانند سهام یا سهم‌الشرکه خود را با موافقت سازمان منطقه به سرمایه‌گذاران دیگر واگذار کنند. در این صورت انتقال گیرنده از هر نظر جانشین سرمایه‌گذار اول می‌شود. بنا به ماهیت سرمایه‌گذاری، یکی از مسایل مهمی که همیشه در جلب و جذب سرمایه خارجی مطرح می‌شود، تضمین و حمایت این سرمایه‌ها در مقابل ملی شدن و مصادره و جبران خسارات وارده - در کشور مقصد - است.

براساس مقررات سرمایه‌گذاری مناطق آزاد، حقوق قانونی سرمایه‌گذاران خارجی تضمین می‌شود و اگر سرمایه سرمایه‌گذاران خارجی در مواردی براساس قانون و به نفع عموم ملی شود و یا اینکه از سرمایه‌گذاران مزبور سلب مالکیت شود، جبران عادلانه خسارتها به عهده سازمان است. به دلیل اهمیت این موضوع، ماده‌ای خاص در متن قانون چگونگی اداره مناطق آزاد (ماده ۲۱) به این مطلب اختصاص دارد. بدین ترتیب سازمان هر منطقه می‌تواند با تصویب هیأت وزیران (شورای عالی مناطق آزاد)، از محل دارایی‌های خود یا از طریق عقد قرارداد با بانکها و مؤسسات اعتباری و شرکت‌های بیمه نسبت به تضمین سرمایه‌های خارجی در مقابل خسارات ناشی از سلب مالکیت و ملی شدن تا حد تعهدات مندرج در قراردادهای مربوط اقدام کند.

به رغم تضمین‌های فوق دو مشکل عمده بر سر راه سرمایه‌گذاریهای خارجی به منظور جذب در مناطق آزاد وجود داشت.

اول این که، سرمایه‌گذاران خارجی، به لحاظ امکانات محدود مالی سازمان مناطق آزاد، تضمین آنها را کافی نمی‌دانند. برای مثال سرمایه هر یک از مناطق به موجب اساسنامه آنها ۱۰۰ میلیارد ریال و یا براساس بهای فعلی ارز، فقط در حدود ۱۲ میلیون دلار است. این میزان سرمایه برای تضمین میلیاردها دلار سرمایه خارجی در یک دوره بلندمدت به هیچ وجه کافی به نظر نمی‌رسد.

دوم این که، اگر چه قانون چگونگی اداره مناطق آزاد مقرر کرده است که سازمانهای مناطق آزاد هر منطقه مجازند با عقد قرارداد با شرکت‌های بیمه، سرمایه‌های مورد نظر را تضمین کنند، در سراسر متن این قانون هیچ اشاره‌ای به چگونگی تأسیس و فعالیت شرکت‌های بیمه در مناطق آزاد نشده است.

به منظور جلوگیری از مشکلات فوق، به پیشنهاد هیأت وزیران و تصویب مجلس شورای اسلامی، ماده ۲۱ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، اصلاح و ماده ۲۸ به قانون مزبور الحاق شد.

مطابق با ماده ۲۱، حقوق قانونی سرمایه‌گذاران خارجی که پذیرش سرمایه آنها به تصویب هیأت وزیران رسیده است، مورد تضمین و حمایت است. اگر در مواردی قانون سرمایه سرمایه‌گذاران مزبور را به نفع عموم ملی اعلام کند یا اینکه از سرمایه‌گذاران یاد شده سلب مالکیت شود، جبران عادلانه خسارت به عهده دولت است.

یکی دیگر از نکاتی که سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی به آن توجه بسیار دارند، قوانین مالیاتی منطقه‌ای است که در آن مبادرت به سرمایه‌گذاری می‌کنند. به موجب قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، اشخاص حقیقی و حقوقی که در مناطق آزاد به فعالیتهای اقتصادی اشتغال دارند، از تاریخ بهره‌برداری مندرج در مجوز، به مدت پانزده سال از پرداخت مالیات بر درآمد - موضوع قانون مالیاتهای مستقیم - معاف خواهند بود. از این رو، سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در یک دوره بلندمدت قادر خواهند بود بدون پرداخت مالیات به فعالیت اقتصادی در مناطق آزاد مبادرت ورزند.

۲-۲-۲ عملیات پولی و بانکی

بستر قانونی بازار پولی مناطق آزاد، به دلیل تغییرات پی در پی قوانین و مقررات، روند بی‌ثباتی طی کرده است. سرانجام قانون عملیات پولی و بانکی پس از آخرین اصلاحات - ماده ۱۸ قانون مناطق آزاد - در مرداد ماه ۱۳۷۸

تصویب شد. به موجب قانون مزبور، تأسیس بانک و مؤسسه اعتباری به صورت شرکت سهامی عام یا خاص با سهام بانام و اشتغال به عملیات بانکی و استفاده از عنوان بانک و یا مؤسسه اعتباری در مناطق آزاد، منحصراً طبق مفاد این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن که بانک مرکزی آن را تهیه می‌کند و باید به تصویب هیأت وزیران برسد، انجام می‌شود. براساس مصوبه مجلس شورای اسلامی، چهار محور اصلی برای فعالیت بانکی در مناطق آزاد در نظر گرفته شده است. این محورها عبارتند از:

۱- تأسیس بانک و مؤسسه اعتباری ایرانی با سرمایه داخلی و خارجی در مناطق، موکول به پیشنهاد سازمان و تصویب اساسنامه آنها توسط شورای پول و اعتبار و صدور مجوز از طرف بانک مرکزی است.

۲- افتتاح شعبه توسط بانکها و یا مؤسسات اعتباری اعم از ایرانی و خارجی موکول به پیشنهاد سازمان و تأیید بانک مرکزی است.

۳- معاملات واحدهای بانکی در مناطق آزاد با ریال ایران مشمول مقررات بانکداری اسلامی است.

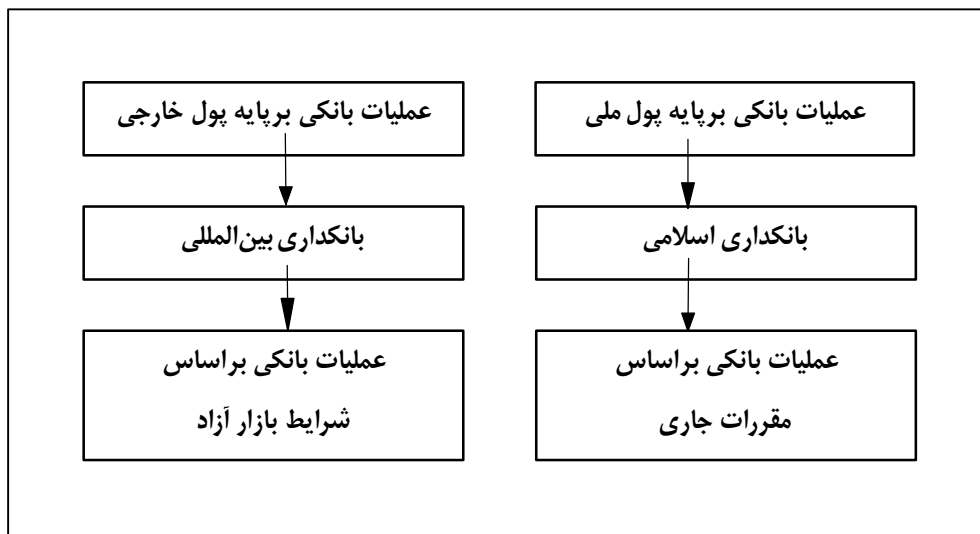
۴- واحدهای بانکی که مجوز بانکداری برون مرزی اخذ نموده‌اند، از انجام معاملات به ریال ایران ممنوع هستند. بر طبق آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی، مقررات پولی و اعتباری که توسط بانک مرکزی برای واحدهای بانکی در مناطق وضع می‌شود، با هدف تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری در این مناطق و نیز حفظ موقعیت رقابتی بین‌المللی این مناطق است.

بانکها و مؤسساتی که با سرمایه ایرانی یا خارجی و یا با مشارکت ایرانی و خارجی در منطقه به ثبت برسند و مرکز اصلی آنها نیز در همان منطقه باشد، بانک یا مؤسسه ایرانی ثبت شده در منطقه محسوب می‌شوند. تأسیس بانک و مؤسسه به صورت شرکت سهامی عام یا خاص با سهام بانام طبق مفاد قانون و آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی بانکی در مناطق آزاد و مقررات مندرج در لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷، امکان‌پذیر است.

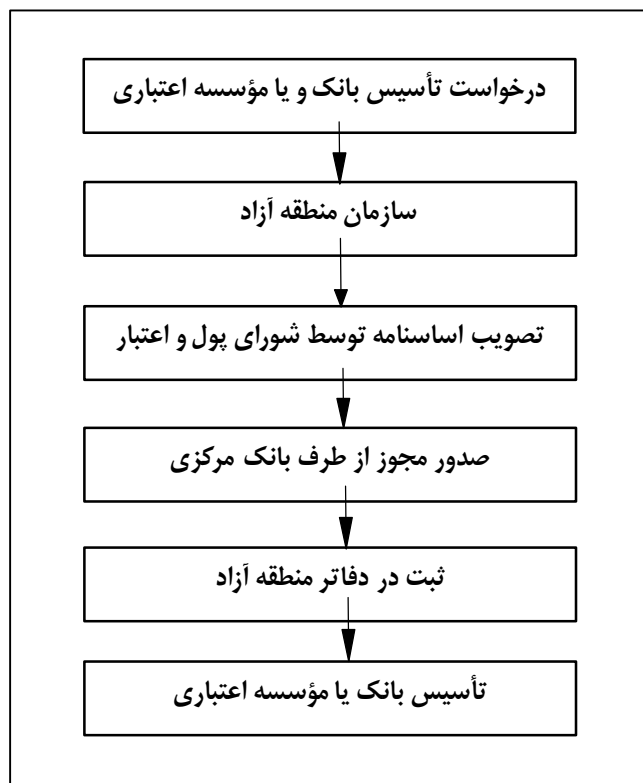
در یک تقسیم‌بندی کلی، نظام بانکی در مناطق آزاد به دو بخش مبتنی بر پول ملی و خارجی تقسیم می‌شود. در این نظام، انجام عملیات بانکی با پول ملی (ریال ایران) مشمول مقررات بانکداری بدون ریاست و با پول خارجی، برپایه رویه‌های بین‌المللی است. در عملیات بانکداری بین‌المللی کارمزد عملیات بانکی، سود تسهیلات اعتباری دریافتی و سپرده‌های مختلف و همچنین سود تسهیلات اعطایی براساس شرایط بازار آزاد تعیین می‌شود (نمودار ۴). در این نظام، واحدهای بانکی برون مرزی باید کلیه فعالیت‌های خود را فقط با پول‌های خارجی انجام دهند. بنابراین واحدهای مزبور مجاز به انجام عملیات بانکی به ریال ایران نیستند.

نمودارهای ۵، ۶ و ۷ به ترتیب مراحل تأسیس بانک، افتتاح شعبه و نمایندگی، و جدول شماره ۱ حداقل سرمایه واحدهای بانکی را که باید صددرصد آن به صورت نقد نزد بانک مرکزی سپرده شود، نشان می‌دهند. شایان ذکر است، سرمایه‌های مورد اشاره پس از ثبت واحدهای بانکی و ارائه مدارک ثبت شده شرکت، مورد استفاده واحدهای مزبور قرار می‌گیرد.

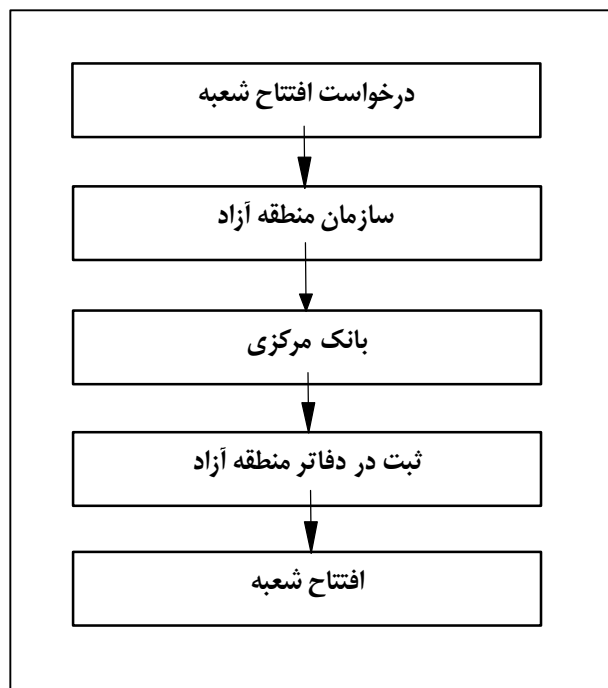
نمودار ۴- نظام پولی مناطق آزاد

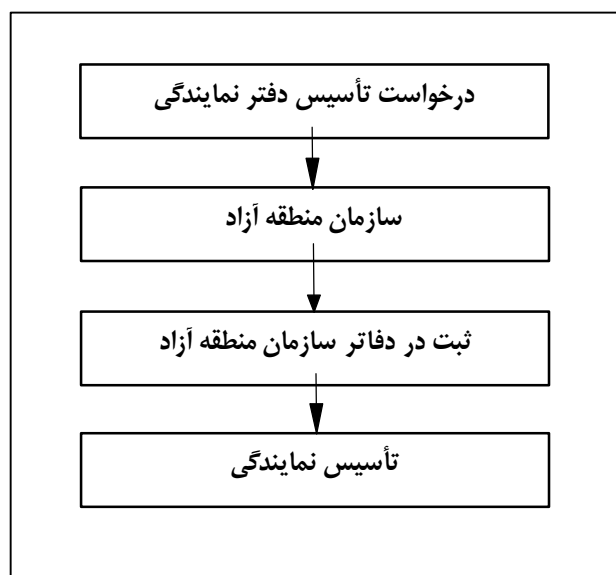
نمودار ۵- مراحل تأسیس بانک و مؤسسه اعتباری در مناطق آزاد

نمودار ۶- مراحل افتتاح شعبه توسط بانکها و یا مؤسسات اعتباری

نمودار ۷- مراحل تأسیس نمایندگی بانکها و یا مؤسسات اعتباری در مناطق آزاد

جدول ۱- حداقل سرمایه واحدهای بانکی در مناطق آزاد

نوع واحد بانکی	برون مرزی «میلیون دلار»	غیر برون مرزی «میلیارد ریال»
بانک	۱۰	۳۵
مؤسسه	۵	۱۵
شعبه بانک یا مؤسسه خارجی	۳	۱۰

بانکهای دارای مجوز عملیات ارزی در مناطق آزاد، می توانند از ابزارها و خدمات متنوعی - در مقایسه با سرزمین اصلی - به شرح زیر، در فعالیتهای خود استفاده کنند.

- ۱- برقراری روابط کارگزاری با سایر بانکها
 - ۲- انجام انواع نقل و انتقالات پولی برای خود یا مشتریان
 - ۳- انجام تمامی معاملات خرید و فروش ارزها به صورت نقدی به حساب خود یا مشتریان
 - ۴- نگهداری حسابهای جاری و پس انداز
 - ۵- نگهداری انواع سپرده های مدت دار با سررسیدهای مختلف
 - ۶- دریافت انواع تسهیلات اعتباری
 - ۷- انتشار، خرید، فروش، پذیره نویسی و نگهداری اوراق مشارکت و اوراق قرضه
 - ۸- اعطای انواع تسهیلات اعتباری
 - ۹- خرید، و تضمین انواع اوراق تجاری
 - ۱۰- انجام تمامی امور مربوط به اعتبارات اسنادی، بروات و سفته ها و ضمانت نامه
 - ۱۱- مدیریت داراییها و انجام خدمات سرمایه گذاری به حساب مشتریان
 - ۱۲- انجام تمامی خدمات امانی و سایر امور مدیریتی
 - ۱۳- سایر عملیات بانکی مجاز
- واحدهای بانکی، جز واحدهای بانکی برون مرزی می توانند طبق ضوابط قانون عملیات بانکی بدون ربا و سایر قوانین و مقررات جاری، منابع مالی ریالی مورد نیاز خود را از طرق زیر تأمین کنند.
- ۱- قبول سپرده های قرض الحسنه جاری و پس انداز
 - ۲- قبول سپرده های سرمایه گذاری مدت دار
 - ۳- انتشار اوراق مشارکت
 - ۴- دریافت تسهیلات اعتباری از اشخاص حقیقی و حقوقی

۳-۲-۲ نظام ارزی

به موجب قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی، نظام حاکم بر برابری ریال ایران با ارزهای مختلف

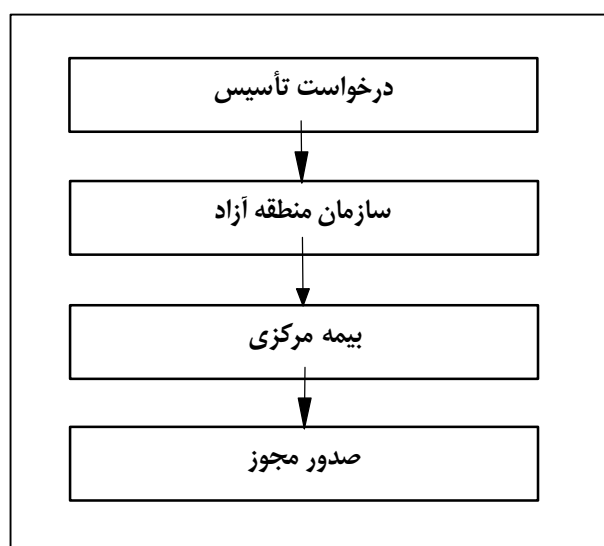
را هیأت وزیران تعیین می‌کند. هیأت وزیران نیز در مصوبه مربوط، دادوستد تمامی ارزها را با ریال یا سایر ارزها و همچنین معاملات و نقل انتقالات ارزی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی در مناطق را آزاد اعلام کرده است. در این مناطق، بهای خرید و فروش ارزها و تبدیل آنها به ریال براساس عرضه و تقاضا در بازار آزاد تعیین می‌شود. نقل و انتقال ارز از خارج کشور به مناطق و بالعکس توسط اشخاص حقیقی و حقوقی آزاد است و نقل و انتقال میان سرزمین اصلی و منطقه، تابع قوانین و مقررات ارزی کشور است.

۴-۲-۲ نظام بیمه

نظام بیمه‌ای مناطق آزاد نیز همانند بخشهای سرمایه‌گذاری و پولی، از قوانین و مقررات سرزمین اصلی تبعیت نمی‌کند. در ماده ۲۸ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی، تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه ایرانی با سرمایه داخلی و خارجی و شعب و نمایندگی آنها و مؤسسات کارگزاری بیمه در این مناطق مجاز، و فقط تابع مقررات پیشنهادی بیمه مرکزی ایران و تصویب هیأت وزیران است.

به موجب آیین‌نامه پیشنهادی، عملیات بیمه و بیمه اتکایی در مناطق آزاد به وسیله مؤسساتی که بنا به پیشنهاد سازمان منطقه آزاد، از بیمه مرکزی ایران مجوز دریافت کرده‌اند، انجام خواهد شد (نمودار ۸).

نمودار ۸- مراحل تأسیس مؤسسات بیمه

این مؤسسات باید به صورت زیر به ثبت برسند:

۱- شرکت سهامی یا تعاونی بیمه ایرانی با مشارکت سهامداران حقیقی و حقوقی ایرانی و یا خارجی که تمامی سهام آن بانام باشد.

۲- مؤسسه نمایندگی و یا کارگزاری بیمه و مؤسسات بیمه‌ای مناطق آزاد، مجاز به عرضه بیمه برای اشخاص مقیم، موضوعات و موارد بیمه موجود در سرزمین اصلی و بیمه حمل و نقل کالای وارداتی به سرزمین اصلی که قرارداد خرید آن در ایران منعقد یا اعتبار اسنادی آن در ایران باز شده است، نیستند.

کمترین سرمایه برای مؤسسات بیمه، نمایندگی و کارگزاری بیمه که باید حداقل ۵۰ درصد آن به صورت نقد پرداخت شده باشد، به شرح زیر است:

- ۱- مؤسسات بیمه مستقیم ۱۵ میلیارد ریال
- ۲- مؤسسات بیمه متقابل ۲۰۰ میلیون ریال
- ۳- مؤسسات بیمه اکتسابی ۱۰ میلیون دلار
- ۴- مؤسسات نمایندگی و یا کارگزاری بیمه ۳۰۰ میلیون ریال

۵-۲-۲ ضوابط ثبت شرکتها و مالکیت صنعتی و معنوی

تا قبل از تصویب قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور که جزء تشکیلات قوه قضائیه است، تنها مرجع قانونی برای ثبت شرکتهای تجارتی کشور محسوب می شد پس از تصویب قانون مزبور، برای نخستین بار در کشور، سازمان مناطق آزاد و در واقع قوه مجریه اختیار یافت، برای به ثبت رساندن شرکتهای تجارتی در محدوده مناطق، واحدهایی موسوم به واحد ثبت شرکتها و مالکیت صنعتی و معنوی تأسیس کند. به این ترتیب واحدهای ثبتی مستقر در مناطق آزاد قادر خواهند بود که با سرعت عمل و به دور از قوانین ثبتی موجود در سرزمین اصلی، نقش مؤثری در تسهیل جریان سرمایه گذاری به این مناطق ایفا کنند.

براساس ماده ۲۲ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، ثبت شرکتها و مالکیت های صنعتی و معنوی، همچنین ثبت کشتی ها، شناورها و هواپیماها در هر منطقه با رعایت اصل ۸۱ قانون اساسی طبق ضوابط مصوب هیأت وزیران انجام می شود. در این ماده تصریح شده است که ثبت شرکتها و مالکیت های صنعتی و معنوی در هر منطقه را سازمان آن منطقه انجام می دهد. وظایف واحدهای ثبتی مناطق عبارت است از:

- ۱- ثبت شرکتها و مؤسسات غیرتجاری ایرانی و خارجی
- ۲- ثبت علائم و اسامی تجاری و صنعتی
- ۳- ثبت اختراعات و اشکال و ترسیمات صنعتی
- ۴- ثبت دفاتر تجاری بازرگانان
- ۵- پلمپ دفاتر تجاری و غیرتجاری واقع در حوزه هر منطقه
- ۶- ثبت بانکی و مؤسسات اعتباری با رعایت آیین نامه های اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد
- ۷- ثبت شرکتهای بیمه طبق مقررات حاکم در مناطق آزاد

برپایه مقررات ثبت مناطق آزاد، هر شرکت یا مؤسسه ای که در منطقه ثبت شود و مرکز اصلی آن نیز در همان منطقه باشد، شرکت ایرانی ثبت شده در منطقه محسوب می شود. از این رو، هر شرکت یا مؤسسه خارجی برای اینکه بتواند به وسیله شعبه یا نمایندگی در منطقه به فعالیت های اقتصادی مبادرت کند، باید در کشور متبوع خود مطابق قوانین و مقررات جاری آن کشور - به تصدیق نمایندگی جمهوری اسلامی ایران در آن کشور - شرکت قانونی محسوب شود و در واحد ثبتی منطقه نیز به ثبت رسیده باشد.

مدارک و اسناد لازم برای ثبت شرکت و مؤسسه در مناطق آزاد به شرح زیر است:

- ۱- اظهارنامه ثبت
- ۲- اساسنامه شرکت
- ۳- صورتجلسه مجمع عمومی و مؤسسين
- ۴- صورتجلسه اولین جلسه هیأت مدیره
- ۵- گواهی بانکی یکی از بانکهای منطقه مبنی بر تودیع حداقل ۳۵ درصد سرمایه نقدی
- ۶- مجوز فعالیت در منطقه که توسط سازمان صادر شده باشد.

یکی دیگر از ویژگیهایی که ضوابط ثبت شرکتها در مناطق آزاد را از سرزمین اصلی متمایز می‌سازد، تعیین زمان تشکیل شخصیت حقوقی شرکتها است. براساس ماده ۹ آیین‌نامه مزبور، اشخاص حقوقی پس از ثبت دارای شخصیت حقوقی خواهند بود و براساس قوانین و مقررات حاکم در منطقه، فعالیت می‌نمایند؛ در حالی که براساس قوانین سرزمین اصلی، شرکتها تجارتی از تاریخ تشکیل دارای شخصیت حقوقی هستند و در واقع این شرکتها بدون نیاز به ثبت تشکیل می‌شوند و تشریفات ثبت آنها فقط به ثبت رساندن تشکیل شرکتها است. بنابراین تعیین تاریخ دقیق و روشنی به عنوان معیار روشن و دقیق برای آغاز مسئولیتهای شخصیت حقوقی شرکتها در مناطق آزاد، می‌تواند بستری قاعده‌مند و ایمن برای فعالیتهای تجاری و سرمایه‌گذاری در منطقه فراهم آورد.

۲-۲-۱ سایر قوانین و مقررات

همان‌گونه که ملاحظه شد، قوانین و مقررات در مناطق آزاد از اجزاء گسترده‌ای تشکیل شده است. با توجه به این که ذکر تمامی مطالب موصوف به دلیل تنوع و یا عدم ارتباط با موضوع اصلی، میسر نیست، فقط عنوان تعدادی از آنها بیان می‌شود.

- ۱- مبادلات بازرگانی مناطق با خارج از کشور پس از ثبت گمرکی از مشمول مقررات صادرات و واردات سرزمین اصلی مستثنی هستند.
- ۲- واردات درصدی از کالای تولید شده در مناطق آزاد، - معادل نسبت ذیل - بدون هر گونه محدودیتی مجاز است.

قیمت CIF قطعات و مواد وارداتی از خارج - قیمت محصول تولیدی از کشور به منطقه آزاد = درصد مجاز ورود کالا
قیمت محصول تولیدی

- ۳- ماشین‌آلات، مواد اولیه، اجزاء و قطعات مورد نیاز تولید، تجهیزات و ابزارآلات تولیدی، قطعات یدکی ماشین‌آلات تولیدی از پرداخت عوارض بندری و فرودگاهی معاف هستند.
- ۴- کالاهای تولید شده در مناطق آزاد، همچنین مواد اولیه و قطعات منفصله وارد شده از مناطق مزبور به داخل کشور، به دلیل عدم استفاده از منابع و سهمیه ارزی کشور، مشمول ضوابط قیمت‌گذاری نیست.

- ۵- واردات کالاهایی که تمام یا بخشی از مواد اولیه آن از داخل کشور تأمین و در منطقه آزاد تولید شده باشد از تمام یا بخشی از حقوق گمرکی و سود بازرگانی معاف است.
- ۶- صدور کالا از مناطق تابع ضوابط تعیین شده به وسیله سازمان هر منطقه در چارچوب مقررات صادرات گمرکی، در نهایت سادگی و با کمترین تشریفات است.
- ۷- فروش و انتقال قطعی زمین به اتباع خارجی و همچنین شرکت‌هایی که تمام یا بخشی از سرمایه آنها متعلق به اتباع خارجی باشد، ممنوع است.
- ۸- مقررات مربوط به اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی و صدور روایید برای اتباع خارجی صرفاً تابع مقررات مصوب هیأت وزیران است. تمامی کارگزاران، کارفرمایان و کارگاه‌های واقع در مناطق آزاد مشمول مقررات این تصویب‌نامه هستند.
- ۹- اتباع خارجی برای ورود مستقیم به مناطق از طریق مبادی ورودی و خروجی مجاز مناطق، نیازی به تحصیل قبلی روایید نخواهند داشت. برای افراد مذکور، نمایندگان نیروی انتظامی در مبادی ورودی مناطق، اجازه اقامت مربوط را بر روی اسناد مسافرتی معتبر آنان مهر می‌کنند. اجازه اقامت مذکور به مدت دو هفته صادر می‌شود و طبق تقاضای سازمان تا شش ماه قابل تمدید است.

۳- بررسی وضعیت مناطق آزاد در ایران

۳-۱ منطقه آزاد کیش

۱-۱-۳ شناخت کلی

در میان سه منطقه آزاد موجود در کشور، منطقه آزاد کیش تنها منطقه‌ای است که در آن از دهه‌های قبل گرایش‌هایی به ایجاد یک مرکز بین‌المللی توریستی - تجاری وجود داشته است. به منظور تحقق گرایش‌های مزبور، در سال ۱۳۴۹ جزیره کیش انتخاب شد و در سال ۱۳۵۱ سازمان عمران کیش به ثبت رسید. سازمان عمران کیش، طرح منطقه توریستی جزیره کیش را با الگوبرداری از جزایر هاوایی و کرانه‌های شمالی دریای مدیترانه با هزینه زیادی آغاز کرد. تا سال ۱۳۵۷ فاز اول و بخشی از فاز دوم طرح به اجرا درآمد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، فعالیت‌های سازمان عمران کیش متوقف شد. در سال ۱۳۵۸ شورای انقلاب معافیت از حقوق و عوارض گمرکی کالاهای وارده به این ناحیه را تصویب کرد. سرانجام در سال ۱۳۶۸ هیأت وزیران جزیره کیش را به عنوان منطقه آزاد تجاری - صنعتی تعیین کرد، و از سال ۱۳۷۲ طبق قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی مصوب مجلس شورای اسلامی به فعالیت خود ادامه داد.

منطقه آزاد کیش با مساحت ۹۰/۵ کیلومترمربع، در شهرستان بندر لنگه در استان هرمزگان قرار دارد. براساس

طرح جامع منطقه آزاد کیش؛ ۵۵ درصد اراضی برای مناطق سیاحتی، ۱۵ درصد برای مناطق صنعتی و ۳۰ درصد برای مناطق تجاری و خدماتی در نظر گرفته شده است.

۲-۱-۳ امکانات زیربنایی

بنادر، مهمترین معابر ورود و خروج کالا در جزیره کیش محسوب می‌شوند. اصولاً حمل و نقل کالاهای مورد نیاز جزیره و حتی ورود بخشی از مسافران - ۱۴ درصد در سال ۱۳۷۷ - از طریق بندرگاه صورت می‌گیرد. با توجه به جدول سه، در مجموع برای سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۶، ۱۷/۹۳ میلیارد ریال برای ایجاد ۵۷۰۰ متر مربع فضاهای بندری، در این جزیره هزینه شده است. هم اکنون، بندرگاه کیش قادر به سرویس دادن به شناورهای زیر ۲ هزار تن است، و برای تأمین سوخت نیروگاه برق جزیره نیز طرح احداث دلفین شناور در دست مطالعه است. با توجه به اهمیت بندرگاه کیش در برنامه توسعه منطقه، طرح توسعه و افزایش ظرفیت این بندر در پذیرش شناورهای دوهزارتنی به ده هزارتنی و بیشتر در سال ۱۳۷۷ ادامه یافت.

در زمینه راههای احداث شده در جزیره نیز، پیشرفتهای قابل توجهی بوجود آمده است. بدین ترتیب که تنها طی سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۶، ۲۴۰ کیلومتر راه در این منطقه بازسازی و نوسازی شده است. طول جاده‌های در حال ساخت نیز در حدود ۱۳۵ کیلومتر است. جدول ۲ وضع دقیق جاده‌های آسفالت و خاکی را به تفکیک ساخته شده و در حال ساخت برای خیابانهای اصلی، فرعی، بلوار و... نشان می‌دهد.

جدول ۲- طول جاده‌های آسفالت و خاکی منطقه آزاد کیش در سال ۱۳۷۷

طول [کیلومتر]	نوع جاده
۱۰۶/۵۶	خیابان اصلی - ساخته شده
۰/۴۳	خیابان اصلی - در حال ساخت
۱۳۶/۴۱	خیابان فرعی - ساخته شده
۱۳۴/۴۱	خیابان فرعی - در حال ساخت
۳/۸۱	بلوار درجه ۱ - ساخته شده
۲/۶۲	بلوار درجه ۲ - ساخته شده
۰/۴۳	بلوار - در حال ساخت
۱۴۵/۹۱	راه خاکی
۴۷/۰۸	مسیر دوچرخه

مأخذ: گزارش تشکیل پایگاه اطلاعات جغرافیایی جزیره کیش و بررسی روند توسعه جزیره از سال ۱۳۶۶ الی ۱۳۷۷.

فعالیت‌های سازمان منطقه آزاد کیش در امور حمل و نقل هوایی به دلیل موقعیت جغرافیایی جزیره، مطلوب به نظر می‌رسد. اکثر مسافران کیش - ۸۶ درصد در سال ۱۳۷۷ - از طریق فرودگاه بین‌المللی کیش وارد جزیره می‌شوند. برای توسعه و تجهیز این فرودگاه که طول باند آن ۳/۶ کیلومتر است، هزینه‌های زیادی مصرف شده است. وسعت پایانه هوایی از ۱۵۰ مترمربع در سال ۱۳۷۲ به ۶۰۰۰ مترمربع در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته و هم اکنون پایانه هوایی کیش دارای ۵ سالن است. تعداد پروازهای ورودی داخلی و خارجی در فرودگاه کیش در سال ۱۳۷۷، ۵۵۱۹ پرواز - ۴۴۱۳ پرواز داخلی و ۱۱۰۶ پرواز خارجی - بوده است. به طور متوسط روزانه ۱۵ یا ۱۶ پرواز داخلی - ۱۰ پرواز تهران و بقیه مربوط به سایر شهرها - و ۳ پرواز خارجی دارد. هم اکنون به منظور گسترش فعالیت‌های حمل و نقل هوایی، مطالعات جامعی برای توسعه فرودگاه کیش تا ظرفیت پذیرش سالانه ۳/۵ میلیون مسافر، مطابق با استانداردهای بین‌المللی در دست مطالعه و اقدام است.

منطقه آزاد کیش، علی‌رغم محدودیت منابع آب شیرین و عدم امکان انتقال انرژی از سرزمین اصلی، از لحاظ تولید آب و برق در وضع مطلوبی قرار دارد. ظرفیت آب و برق منطقه به طور دائم رو به افزایش است (جدول ۳). هم اکنون یک نیروگاه گازی با قدرت ۷۵ مگاوات و یک نیروگاه دیزلی با قدرت ۱۳/۳ مگاوات برق جزیره را تأمین می‌کند. تولید برق در شرکت آب و برق کیش (به عنوان متولی تأمین آب و انرژی در منطقه آزاد کیش) در سال ۱۳۷۷، ۱۸/۵ درصد بیشتر از میزان مصرف شده در منطقه است. با توجه به رشد سریع فعالیت‌های اقتصادی منطقه، برنامه‌ریزی‌هایی برای خرید یک دستگاه توربین گازی در دست اقدام است.

شرکت آب و برق کیش برای تأمین آب مورد نیاز منطقه، از ۷ دستگاه آب شیرین کن استفاده می‌کند که ۲ دستگاه آن در سال ۱۳۷۷ راه‌اندازی شده است. این دستگاه‌ها قادر به تولید بیش از ۵۵۰۰ مترمکعب آب در روز هستند. با توجه به رشد تقاضای آب در منطقه، خرید ۲ واحد آب شیرین کن با توان تولیدی ۳۰۰۰ مترمکعب در دست بررسی است.

یکی دیگر از ارکان امکانات زیربنایی منطقه، گسترش فعالیت‌های ارتباطی است. سازمان منطقه آزاد کیش در سال ۱۳۷۷، موفق به اتصال سیستم تلفن همراه کیش به شبکه سراسری کشور شده و تا سال ۱۳۷۷، منطقه آزاد کیش ۲۰۶ خط تلفن همراه و ۵۷۴۰ خط تلفن کابلی به مشترکین واگذار کرده است. هم اکنون تمهیدات لازم برای پیوستن شبکه تلفن همراه کیش به شبکه تلفن همراه بین‌المللی فراهم و همچنین یکی از بزرگترین ایستگاه‌های ارتباطات ماهواره‌ای کشور برای انتقال داده‌ها نیز در کیش راه‌اندازی شده است.

جدول ۳- سرمایه‌گذاریهای زیربنایی و خدماتی انجام شده منطقه آزاد کیش

ردیف	شرح		۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	ملاحظات
۱	بندر	میلیاردریال	—	—	۱/۳۱۴	۷/۴۱	۹/۱۰۶	
		مترمربع	—	—	—	۵۰۰۰	۷۰۰	
۲	راه	میلیاردریال	—	—	۲/۰۸۸	۴/۵۴	۲/۴۵۲	
		کیلومتر	۲۵	—	۱۰	۱۹۰	۱۵	
۳	فرودگاه	میلیاردریال	—	—	۳/۸۰۱	۱۰/۷۱۱	۸/۸۹۶	
		تعداد	۱۵۰۰	—	—	۶۰۰۰	۱۸۰۰	
۴	برق	میلیاردریال	۲۱	۳۰	۳۵	۱۵/۶	۲/۸۹۹	
		مگاوات ساعت	۷	۹/۴۰۰	۱۰/۷	۱۲/۳	۱۴/۵	
۵	آب	میلیاردریال	۰/۴	۰/۶	۰/۷۲۸	۵/۶۵۳	۱۲/۱۳	
		مترمکعب در روز	۲۹۰۰	۳۰۰	۳۸۰۰	۴۲۰۰	۴۷۰۰	
۶	مخابرات	میلیاردریال	۰/۷۸۸	۲/۲۱۲	۳/۵۰۰	۲	—	
		تعداد خط تلفن	۲۵۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۳۵۰۰	—	
۷	مسکن	میلیاردریال	—	—	۷/۹۵۱	۱۱/۷۱۴	۳۰/۴۳۳	
		مبلغ کل						
		سازمان	هزار مترمربع	—	—	۱۵/۹	۱۶/۸	۳۳/۸
		بخش خصوصی	هزار مترمربع	—	—	۱۷/۸	۸۱/۲	۹۹/۲
۸	انبار	جمع	هزار مترمربع	—	—	۳۳/۷	۹۸	۱۳۳
			میلیاردریال	—	—	—	۱/۲۰۲	۶/۸۰۹
		مسقف	هزار مترمربع	۱۰	۱۰/۲۴	۱۰/۸۰۳	۱۶/۴۶۷	۸
		رو باز	هزار مترمربع	—	—	۱۰/۴۶۷	۸	—
۹	گمرک	میلیاردریال	—	—	—	—	—	
		هزار مترمربع	—	—	—	—	—	
۱۰	هتل	میلیاردریال	—	—	۳/۷۴۷	۱۶/۹۹۳	۲۱/۱۹	
		تعداد تخت	۳۵۰۰	۱۲۰۰	۶۰۰	۱۲۰۰	۱۰۰۰	
۱۱	رستوران	میلیاردریال	۰/۶	۲/۴	۱/۵	۱/۸	۲/۴	
		تعداد نفر صندلی	۲	۸	۵	۶	۸	
۱۲	بیمارستان و درمانگاه	میلیاردریال	—	—	۱/۱۲۸	۳/۱۲۷	۱/۴۹۳	ادامه عملیات
		تعداد تخت	—	—	۲۵	۲۰۰	—	بیمارستان
۱۳	دانشگاه	میلیاردریال	—	—	—	۱/۲۲۱	۰/۹	ادامه
		واحد	—	—	—	۱	—	محوطه سازی
۱۴	آموزشگاه	میلیاردریال	—	—	۱/۱۲۳	۱/۳۷۳	۲/۶۴۲	
		واحد	—	—	۲	۴	۴	

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

با توجه به رشد جمعیت (دائم یا موقت) منطقه، ظرفیت تجارتي، صنعتی و مسکونی قابل توجهی در سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۷ ایجاد شده است. از این رو، محور سیاستهای سازمان منطقه آزاد کیش نیز برای پوشش تقاضای مزبور، گسترش شهرکهای مسکونی است.

در حال حاضر ۴ شهرک در دست احداث و یا بهره‌برداری است. این شهرکها عبارتند از:

۱- صدف در مرکز جزیره (۱۵۰ هکتار و با ظرفیت ۱۵۰۰۰ نفر)

۲- سفین در شمال غرب (۱۵۰ هکتار و با ظرفیت ۲۲۰۰۰ هزار نفر)

۳- غروب در جنوب غربی (۲۴۰ هکتار و با ظرفیت ۳۵۰۰۰ نفر)

۴- شهرک کارکنان (موسوم به سردار جنگل)

دو طرح دیگر نیز به شرح زیر در دست مطالعه و اجرا است.

۱- احداث ۱۳۶ واحد مسکونی و کارگری

۲- شهرک جدیدی برای انتقال سکنه بخش دلفین

از مجموع مراکز اقامتی فعال در منطقه، ۳۲/۵ درصد هتل، ۵۹/۵ درصد مجتمع‌های اقامتی و سرانجام ۸ درصد به کمپها تعلق دارد. ظرفیت پذیرش این مراکز تا نیمه اول سال ۱۳۷۷، ۵۸۴۰ نفر بوده است.

برای بررسی دقیق‌تر ظرفیتهای تولیدی، می‌توان از جدول ۴ که وضع شهرکهای صنعتی منطقه آزاد کیش را تا پایان سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد، استفاده کرد. همان گونه که از جدول مزبور ملاحظه می‌شود، ۵ شهرک صنعتی با مساحت قابل واگذاری ۱/۱۲ میلیون متر مربع در قالب ۴۴۵ قطعه زمین، در منطقه احداث شده است. از این مقدار، ۳۰۹ قطع زمین (۶۹ درصد) به مساحت ۵۵۸ هزارمترمربع (۴۹ درصد) واگذار شده است. در مجموع، شهرکهای صنعتی شماره ۱، ۲ و ۴ با واگذاری بیش از ۸۷ درصد قطعات موجود، از فعال‌ترین شهرکهای صنعتی منطقه به شمار می‌روند.

جدول ۴- وضع شهرکهای صنعتی تا پایان سال ۱۳۷۷

ردیف	نام شهرک	مقدار کل قطعات	مساحت کل شهرک (هزارمترمربع)	مساحت قابل واگذاری به صنایع (هزارمترمربع)	تعداد قطعات واگذار شده	مساحت قطعات واگذار شده (هزارمترمربع)	درصد مساحت واگذار شده از کل قابل واگذاری
۱	شهرک صنعتی شماره یک	۲۵۷	۴۸۴/۱	۲۶۸/۹	۲۲۱	۲۲۹/۱	۸۵
۲	شهرک صنعتی شماره دو	۱۳		۱۲/۵	۱۲	۱۱/۹	۹۵
۳	شهرک صنعتی شماره سه	۸۸	۱۳۸۷/۵	۵۹۸/۴	۱۴	۹۵/۲	۱۶
۴	شهرک صنعتی شماره چهار	۵۹	۳۰۰	۲۲۷	۵۶	۲۱/۵	۹۵
۵	شهرک صنعتی شماره پنج	۲۸	۸۷/۳	۳۵	۶	۷/۵	۲۱
۶	جمع	۴۴۵	۲۲۵۸/۹	۱۱۴۱/۹	۳۰۹	۵۵۸/۹	۴۹

مأخذ: چکیده عملکرد منطقه آزاد کیش ۱۳۷۷.

یکی دیگر از سیاستهای ساخت و ساز مهم در منطقه آزاد کیش، گسترش ساختمانهای مرتفع و واگذاری آن با شرایط سهل و اعطای امتیازات است. در این رابطه، احداث برج اداری - تجاری ۱۶ طبقه‌ای صدف، در دستور کار سازمان منطقه قرار دارد. مالکان این واحد اداری - تجاری از امتیازاتی نظیر مجوز اقتصادی، سهمیه گشایش اعتبار و... برخوردار هستند. احداث این قبیل برجها می‌تواند در جهت سیاست گسترش فعالیتهای خدماتی و تأسیس شرکتهای بین‌المللی، سهم شایانی داشته باشد.

جدول پنج، تصویر گویا و خلاصه‌تری از وضع احداث زیربناهای - با کاربریهای متفاوت - منطقه آزاد کیش نشان می‌دهد. براساس جدول مذکور، از مجموع ۸۵۵/۹ هزارمترمربع بنای ایجاد شده طی سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷، ۷۶/۴ هزارمترمربع (۸/۶ درصد) متعلق به واحدهای تجاری، ۱۰۱/۹ هزارمترمربع (۱۶/۴ درصد) متعلق به واحدهای صنعتی، ۳۵۰/۷ هزارمترمربع (۳۹/۶ درصد) متعلق به واحدهای مسکونی و ۳۱۳/۲ هزارمترمربع مربوط به (۳۵/۴ درصد) واحدهای خدماتی است.

جدول ۵- روند ساخت ایجاد ظرفیتهای تولیدی، تجاری، مسکونی و خدماتی منطقه آزاد کیش

ردیف	شرح	واحد	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷
۱	واحدهای تجاری	هزارمترمربع	—	—	۰/۶۲۰	۲/۲۶۶	۷۰/۰۷۳	۳/۴۰۰
۲	واحدهای صنعتی و انبار	هزارمترمربع	۱۰	۱۰/۲۴۰	۹/۸۰۷	۴۶/۷۶۴	۵۵/۲۸۷	۱۳/۵۵۴
۳	واحدهای مسکونی	هزارمترمربع	—	—	۲۷/۷۹۹	۱۱۵/۲۴۴	۱۳۳	۷۴/۶۵۷
۴	واحدهای خدماتی	هزارمترمربع	—	—	۱۴/۴۶۸	۶۹/۸۴۲	۲۲۲/۹۴۵	۵/۹۰۵

مأخذ: چکیده عملکرد منطقه آزاد کیش ۱۳۷۷.

۴-۱-۳ عملکرد اقتصادی

جدول شش عملکرد اقتصادی منطقه آزاد کیش را در قالب مقادیر ارزش افزوده صنعتی، تجارت خارجی، سرمایه‌گذاریهای داخلی و خارجی، اشتغال و سرانجام مسافران و جهانگردان از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. با توجه به اینکه جدول مذکور، خود گویای وضع اقتصاد کلان (بازار کالا، سرمایه و نیروی کار) منطقه است، لیکن با توجه به اهمیت موضوع ذکر چند مطلب ضروری به نظر می‌رسد.

۱- مقدار رشد ارزش افزوده صنعتی و توسعه صادرات منطقه از رشد بالایی برخوردار است، لیکن در مقایسه با مقدار واردات ناچیز است. از این رو، نسبت ارزش افزوده به واردات در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ به ترتیب ۰/۳، ۰/۲، ۰/۹، ۱/۲ و ۱۳ درصد و نسبت صادرات به واردات از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۷ به ترتیب ۰/۲، ۰/۲ و ۰/۸ درصد بوده است. بنابراین در سال ۱۳۷۷، به ازای هر ۱۰۰ دلار واردات، ۱۳ دلار ارزش افزوده و ۸ دلار صادرات در منطقه ایجاد شده است.

۲- میزان جذب سرمایه‌های خارجی به منطقه آزاد کیش در سال ۱۳۷۷ از رونق محسوسی برخوردار بوده است. به گونه‌ای که در بخش صنعت، معادل ۱۹۲ میلیارد ریال، ۲۰ میلیون دلار، ۱۵۴ هزار مارک، ۶/۳ میلیون فرانک و ۷۹۸ هزار کرون از سوی سرمایه‌گذاران خارجی از کشورهای انگلستان، سوئد، فرانسه، سنگاپور، تایوان و آلمان در زمینه تولید خودرو، وسایل الکترونیکی، بسته‌بندی کالا و وسایل آرایشی و بهداشتی، سرمایه‌گذاری صورت گرفته است. در مجموع، با احتساب معادل دلاری سرمایه‌های خارجی جذب شده می‌توان گفت تا پایان سال ۱۳۷۷، در حدود ۵۳/۴۸ میلیون دلار سرمایه خارجی به منطقه آزاد کیش جذب شده است.

جدول ۶- عملکرد اقتصادی منطقه آزاد کیش

ردیف	شرح هدف	واحد	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷
۱	افزایش تولید صنعتی (ارزش افزوده)	میلیارد ریال میلیون دلار	—	۰/۲۶۳	—	۰/۲۶۳	۱/۵۲۴	۱۴/۳
۲	توسعه صادرات	میلیون دلار	—	—	—	۰/۲۰۱	۰/۳۰۵۶۶	۰/۸۴۱۶۱
۳	واردات کالاهای ساخته شده خارجی به منظور ایجاد درآمد	میلیون دلار	۳۲۱/۶	۹۳/۶	۱۲۵	۱۳۱	۱۳۱	۱۱۰
۴	ایجاد اشتغال	هزار نفر در سال	۱/۲	۱/۸	۲	۲/۴	۱/۲	۲/۱
۵	جذب سرمایه‌گذاری خارجی:	میلیون دلار میلیارد ریال میلیون مارک میلیون فرانک میلیون کرون	—	—	—	۲	۰/۳۳۰	۲۰/۲۸۲ ۱۹۲/۴ ۰/۱۵۴ ۶/۳ ۰/۷۹۸
۶	جذب سرمایه‌گذاری داخلی: - تجارت و سایر خدمات - صنعت	میلیارد ریال میلیارد ریال میلیارد ریال	—	۵۸	۶۳۶	۲۳۰۱	۴۱۰۵	۱۷۶ ۵۸ ۱۱۸
۷	جذب نیروی انسانی ماهر خارجی (انتقال دانش فنی و تکنولوژی)	نفر شاغل	—	—	—	—	—	—
۸	مسافرت و جهانگردی: تعداد مسافرین داخلی تعداد مسافرین خارجی	نفر در سال نفر در سال	۳۰۸۵۸۴ ۲۱۳۷	۳۵۳۵۸۲ ۲۲۰۰	۵۷۸۴۶۵ ۳۳۰۰	۶۵۹۱۴۰ ۱۵۰۰	۸۰۳۹۶۴ ۷۵۰	۶۰۹۰۴۷ ۳۰۲۸۸

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

۳- روند جذب سرمایه‌های داخلی در منطقه، دقیقاً معکوس سرمایه خارجی است. بدین ترتیب که در سالهای ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۶، سرمایه‌های داخلی از ۵۸ به ۴۱۰۵ میلیارد ریال افزایش و سپس با یک افت ناگهانی در سال ۱۳۷۷ به ۱۷۶ میلیارد ریال کاهش می‌یابد. ترکیب سرمایه‌گذاری داخلی جذب شده تا سال ۱۳۷۶ نشان می‌دهد که گرایش این منطقه به جذب سرمایه‌های مرتبط با بخش تجارت و سایر خدمات است؛ یعنی نه تنها سهم این قبیل سرمایه‌ها در اکثریت مطلق قرار دارد، بلکه دائماً نیز در حال افزایش است. سهم سرمایه‌های مذکور از ۸۲/۸ درصد در سال ۱۳۷۳ به ۸۴، ۸۷/۶ و ۹۱/۱ درصد به ترتیب در سالهای ۱۳۷۴، ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ افزایش و در مقابل سهم سرمایه‌گذاری صنعتی در همان سالها به ۱۷/۲، ۱۶، ۱۲/۴ و ۸/۹ درصد کاهش یافته است. با توجه به کاهش شدید سرمایه‌گذاری داخلی در سال ۱۳۷۷، ترکیب سرمایه‌گذاری به نفع بخش صنعت تغییر کرده است به طوری که سهم این بخش به ۶۷ درصد افزایش و سهم بخش‌های تجارت و خدمات به ۳۳ درصد تنزل یافته است.

به طور خلاصه از ۷۲۷۴ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری داخلی جذب شده به منطقه آزاد کیش طی سالهای ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۷، ۶۳۹۵ میلیارد ریال متعلق به بخش تجارت و سایر خدمات - ۸۷/۹ درصد - و ۸۸۱ میلیارد ریال (۱۲/۱ درصد) متعلق به بخش صنعت بوده است.

۴- چنانچه مقایسه‌ای میان جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی منطقه صورت پذیرد، ملاحظه خواهد شد که نسبت سرمایه‌های خارجی به داخلی در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ به ترتیب ۰/۴ و ۰/۰۴ درصد و در سال ۱۳۷۷، ۱۸۸ درصد بوده است. افزایش نسبت مزبور در سال ۱۳۷۷ ناشی از افزایش شدید سرمایه‌گذاریهای خارجی - بزرگ شدن صورت کسر - و کاهش زیاد سرمایه‌گذاری داخلی - کوچک شدن مخرج کسر - است.

۵- از لحاظ اشتغال نیز در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷، ۱۰/۷ هزار شغل در منطقه ایجاد شده و ضمناً در زمینه جذب نیروی انسانی ماهر خارجی نیز موفقیتی کسب نکرده است.

۶- مطابق جدول مذکور، تعداد مسافران داخلی از ۳۰۸/۶ هزار نفر در سال ۱۳۷۲ به ۶۰۹ هزار نفر در سال ۱۳۷۷ با میانگین رشد سالانه ۱۴/۶ درصد - و تعداد مسافران خارجی از ۲/۱ به ۳۰/۳ هزار نفر - با میانگین رشد ۶۹/۶ درصد - افزایش یافته است. از مجموع ۳۳۵۲ هزار نفر مسافر وارد شده به منطقه آزاد کیش در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷، ۳۳۱۲ هزار نفر (۹۸/۸ درصد) آن داخلی و ۴۰/۲ هزار نفر (۱/۱ درصد) خارجی بوده‌اند.

۳-۲ منطقه آزاد قشم

۳-۲-۱ شناخت کلی

جزیره قشم به عنوان بزرگترین جزیره در خلیج فارس و وسیعترین جزیره متعلق به ایران، ۱۵۰۰ کیلومترمربع مساحت دارد. این جزیره در دهانه خلیج فارس یعنی تنگه هرمز واقع شده و نزدیکترین فاصله آن با سرزمین اصلی در حدود ۱/۸ کیلومتر است. گاز طبیعی عمده‌ترین منبع زیرزمینی این جزیره به حساب می‌آید و حجم ذخیره گازی آن

۱۱۳ میلیارد مترمکعب (یک درصد کل ذخایر کشور) پیش‌بینی می‌شود.

با تصویب مجلس شورای اسلامی، سازمان منطقه آزاد قشم در سال ۱۳۶۹ شروع به کار کرد و براساس قوانین و مصوبه‌های هیأت وزیران، در مجموع ۲۹۰ کیلومتر مربع از کل مساحت جزیره به عنوان منطقه آزاد^(۱) و سایر نقاط آن غیر از مناطق استراتژیک نظامی، منطقه ویژه اقتصادی اعلام شده است.

هدف کلی اعلام شده برای منطقه آزاد قشم با توجه به موقعیت استراتژیک آن (ساحل مناسب برای ایجاد اسکله‌های بزرگ، وجود ذخایر گاز و انرژی، نزدیکی به سرزمین اصلی)، تبدیل این منطقه به یک پارک صنعتی با مجموعه‌ای از صنایع سنگین انرژی بر با برآورد سرمایه‌گذاریهای زیربنایی - تولیدی معادل ۱۵ میلیارد دلار، بوده است.

یکی دیگر از ویژگیهای بالقوه منطقه آزاد قشم، امکان احداث پل میان منطقه و سرزمین اصلی است. این پل، بندر لافت قشم را به مکانی واقع در چند کیلومتری بندر لنگه متصل می‌سازد. در صورت احداث راه آهن و متصل کردن آن به بندرعباس، تجار از تمامی نقاط جهان می‌توانند کالاهای خود را در این منطقه انبار کنند و از این طریق به کشورهای آسیای میانه انتقال دهند.

۲-۲-۳ امکانات زیربنایی

چنانچه قبلاً نیز گفته شد یکی از ویژگیهای جزیره قشم، امکان احداث اسکله‌های مطلوب جهت رفع نیازهای جزیره است. در مقطع کنونی شش اسکله در منطقه آزاد قشم فعال است، این اسکله‌ها عبارتند از:

- ۱- اسکله بهمن: برای پذیرش مسافر داخلی و خارجی، واردات و صادرات کالا
 - ۲- اسکله شهید ذاکری (سنگی): برای پذیرش مسافر داخلی (با شناورهای سبک) ورود و خروج کالا و خودرو
 - ۳- اسکله فجر: برای تخلیه و بارگیری مصالح ساختمانی
 - ۴- اسکله درگهان: برای ورود و خروج مسافر داخلی و پذیرش محموله‌های داخلی
 - ۵- اسکله لافت: ورود و خروج کالاهای داخلی و خودرو و مسافر داخلی همراه خودرو
 - ۶- اسکله هامون: پارکینگ و تعمیرات قایقها و شناورها و پهلوگیری شناورهای صیادی.
- ظرفیت هر کدام از اسکله‌های مذکور بیش از ۳۰۰۰ تن نیست و به همین دلیل اسکله عظیمی به نام کاوه با هدف واردات مواد اولیه، ماشین‌آلات و کالاهای ساخته شده و صادرات کالاهای نیمه ساخته، در دست احداث است که ظرفیت آن در مرحله آخر به ۱۰۰،۰۰۰ تن خواهد رسید.
- از نظر ارتباط هوایی، فرودگاه بین‌المللی قشم که نزدیک به دو سال از آغاز فعالیت آن می‌گذرد، در زمینی به وسعت ۲۰ هزار مترمربع با طول باند ۴/۵ کیلومتر احداث شده است. با توجه به جدیدالتأسیس بودن این فرودگاه و نزدیکی آن به فرودگاه بین‌المللی بندرعباس، روزانه تنها یک پرواز داخلی و دو پرواز خارجی - از دبی - انجام می‌گیرد. در زمینه گسترش و بازسازی راههای ارتباطی در داخل منطقه، فعالیتهای قابل توجهی صورت پذیرفته است.

۱- عمدتاً در نواحی شمال شرقی جزیره.

بدین ترتیب که در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۶، ۸۰۹ کیلومتر راه احداث و مرمت شده است (جدول ۷).

جزیره قشم از طریق دکل‌هایی که در داخل آب نصب شده، به شبکه برق سراسری در بندرعباس وصل شده است. ضمناً یک نیروگاه نیز در جزیره وجود دارد که از آن به صورت اضطراری استفاده می‌شود.

آب جزیره از طریق چاه و بوسيله یک دستگاه آب شیرین کن در مناطق شهری و صنعتی تأمین می‌شود.

امکان مخابراتی جزیره نیز در وضع نسبتاً مناسبی است. در حال حاضر شهر قشم دارای ۶۰۰۰ شماره تلفن نصب شده، و کل جزیره نیز ۱۲۰۰۰ تلفن نصب شده دارد. یک مرکز تلفن ۲۰۰۰ شماره‌ای برای شهرکهای مسکونی جدید و یک مرکز ۵۰۰ شماره‌ای در شهرک صنعتی طولاً در حال تأسیس است. در بخش جدید شهر قشم، واگذاری تلفن سیار و عادی به روز است.

جدول ۷- سرمایه‌گذاریهای زیربنایی و خدماتی انجام شده در منطقه آزاد قشم

ردیف	شرح	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	ملاحظات
۱	بندر	—	۰/۵	۵/۶	۴/۲	۲۵	
	مترمربع	—	—	—	—	—	
۲	راه	—	۵/۶	۴	۶	۱۰	
	کیلومتر	—	۹۳	۶۷	۱۰۰	۱۶۷	
۳	فرودگاه	—	۵/۷	۲۰	۲۵/۳	۲۳	
	تعداد	—	۱	—	—	—	
۴	برق	۴/۵	۱۷/۵	۱۶/۵	۱۵	۱۲	
	مگاوات ساعت	۱/۴	۵/۴	۵	۴/۵	۳/۷	
۵	آب	—	۰/۵	۰/۵	۱/۵	۲	
	مترمکعب در روز	۹۰۰	۱۴۰۰	۱۹۰۰	۳۴۰۰	۵۰۰۰	
۶	مخابرات	—	—	۲/۵	۳	۴/۵	
	تعداد خط تلفن	—	—	۶۵۰	۲۰۰ خط همراه	۵۰۰ صنعتی و ۲۰۰۰ مسکونی	
۷	مسکن	—	۲۸/۵	۵۷/۸	۳۷/۵	۵۴/۸	
	هزار مترمربع	—	۲۸/۵	۵۷/۸	۳۷/۵	۵۴/۸	
۸	انبار	—	۱	۴/۲	۵/۵	۲	
	هزار مترمربع	—	۳	۴	۳	—	
۹	گمرک	—	۱/۵	۲/۵	۳/۲	۴	
	هزار مترمربع	—	۱	۲	۳	۴	
۱۰	هتل	—	۱	۱	۱۵	۱۵	
	تعداد تخت	—	۵۰	۵۰	۱۰۰	۱۰۰	
۱۱	رستوران	—	۳	۱	۵	—	
	تعداد نفر صندلی	—	۱۰۰	۸۰	۲۰۰	—	
۱۲	بیمارستان	—	—	۳/۸	۳/۳	۳/۲	
	تعداد تخت	—	—	—	—	۶۰	
۱۳	درمانگاه	—	۰/۳	۰/۴	۰/۳	—	
	واحد	—	—	۱	۱	—	
۱۴	دانشگاه	—	۰/۵	۰/۸	۲/۱	۱/۳	
	واحد	—	—	۱	—	۱	
۱۵	آموزشگاه	—	۱	۲	۳	۳/۸	
	واحد	—	—	۱۰	۱۴	۱۷	

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

۳-۲-۳ ظرفیتهای تولیدی، تجاری، مسکونی و خدماتی

در طرح جامع منطقه آزاد قشم، چهار شهرک صنعتی پیش‌بینی شده است. هم اکنون دو شهرک صنعتی به نامهای طولا با وسعت ۲۰۰ هکتار برای فعالیتهای صنایع سبک و متوسط، و دیگری به نام کاوه، با وسعت ۳۲۰۰ هکتار برای صنایع سنگین فلزی در حال فعالیت هستند. دو شهرک صنعتی دیگر نیز تحت نام سوزا برای فعالیت صنایع با فن‌آوری بالا و شهرک الوند به منظور انجام فعالیتهای شیمیایی و پتروشیمی در نظر گرفته شده است. از مجموع ۱۰۷۳ هزارمترمربع واحدهای ایجاد شده در منطقه آزاد قشم طی سالهای ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۷، ۵۰۰ هزارمترمربع (۴/۴ درصد) به واحدهای صنعتی، ۲۳۳ هزارمترمربع (۲۱/۷ درصد) به واحدهای تجاری، ۲۱۹ هزارمترمربع (۲۱/۷ درصد) به واحدهای مسکونی و ۱۲۱ هزارمترمربع (۱۱/۳ درصد) به واحدهای خدماتی اختصاص یافته است (جدول ۸). ترکیب واحدهای ایجاد شده، گرایش کلی منطقه را به گسترش فعالیتهای صنعتی به خوبی نمایان می‌سازد.

جدول ۸- روند ایجاد ظرفیتهای تولیدی، تجاری، مسکونی و خدماتی منطقه آزاد قشم

ردیف	شرح	واحد	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷
۱	واحدهای تجاری	هزارمترمربع	۰	۱۲	۴۸	۶۲	۷۱	۴۰
۲	واحدهای صنعتی	هزارمترمربع	۰	۲۵	۷۰	۱۳۰	۱۶۰	۱۱۵
۳	واحدهای مسکونی	هزارمترمربع	۰	۲۹	۵۸	۳۷	۵۵	۴۰
۴	واحدهای خدماتی	هزارمترمربع	۰	۶	۱۰	۲۲	۷۳	۱۰

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

۳-۲-۴ عملکرد اقتصادی

جدول شماره ۹، عملکرد اقتصادی منطقه آزاد قشم را در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. براساس جدول مذکور:

- ۱- ارزش افزوده کالاهای صنعتی تولید شده از ۰/۷۳۲ میلیون دلار در سال ۱۳۷۴ به ۹/۵۴ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷ با میانگین رشد سالانه ۱۳۵/۳ درصد، افزایش یافته است. به رغم اینکه میزان رشد ارزش افزوده مذکور در سالهای اخیر قابل توجه بوده، مقدار آن در مقایسه با واردات منطقه بسیار اندک است.
- ۲- ارزش کالاهای صادراتی از یک میلیون دلار در سال ۱۳۷۳ با رشد متوسط سالانه معادل ۶۹/۷ درصد به ۸/۳ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷ افزایش یافته است. ارزش کالاهای وارد شده به منطقه نیز از ۴۸۰ میلیون دلار در سال ۱۳۷۲ با کاهش سالانه ۲۴/۸ درصد به ۱۱۵ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷ کاهش یافته است. نسبت صادرات به واردات تحلیل دقیق و سنجش‌پذیری را میان این دو متغیر نمایان می‌سازد. نسبت مذکور از ۰/۲۸ در سال ۱۳۷۳ به ۱/۳۵، ۴/۲، ۷/۲ و سرانجام ۷/۲ درصد به ترتیب در سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۷ افزایش یافته است.

به رغم اینکه هنوز شکاف عمیقی میان ارزش کالاهای صادر شده از منطقه در مقایسه با ارزش کالاهای وارداتی به منطقه وجود دارد، نسبتهای صادرات به واردات و روند کاهش نسبی واردات در مقابل افزایش صادرات، چشم‌انداز امیدوارکننده‌ای را نمایان می‌سازد.

۳- جذب سرمایه بویژه سرمایه‌های خارجی، یکی از مهمترین ابزارهای مناطق آزاد به منظور توسعه صادرات و برون رفت از وضع اقتصادی موجود این مناطق است. براساس جدول ۹ ارزش سرمایه‌های خارجی جذب شده در سالهای اخیر، رشد فزاینده‌ای - سالانه ۴۱۷ درصد - داشته است به طوری که از ۰/۳۳ میلیون دلار در سال ۱۳۷۳ به ۲/۶، ۴۳/۷۵، ۶۱/۸ و سرانجام ۱۰۰ میلیون دلار به ترتیب در سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۷ افزایش یافته است. در مقابل، میزان جذب سرمایه‌های داخلی با روندی نزولی مواجه بوده است. سرمایه‌گذاریهای داخلی از ۱۱۲۰/۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۳ به ۵۰۸/۸ میلیارد ریال (کاهش سالانه‌ای معادل ۱۸/۴ درصد) در سال ۱۳۷۷ تنزل یافته است.

جدول ۹- عملکرد اقتصادی منطقه آزاد قشم

ردیف	شرح هدف	واحد	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷
۱	افزایش تولید صنعتی (ارزش افزوده)	میلیارد ریال میلیون دلار	— —	— —	۰/۷۳۲	۳/۶۶	۶/۵۳۷	۹/۵۴
۲	توسعه صادرات	میلیون دلار	—	۱	۲/۵	۵	۹	۸/۳
۳	واردات کالاهای ساخته شده خارجی با هدف ایجاد درآمد	میلیون دلار	۴۸۰	۳۵۵	۱۸۵	۱۲۰	۱۲۵	۱۱۵
۴	ایجاد اشتغال	هزار نفر در سال	۱	۲/۸۰۰	۳/۹۰۰	۴/۵۰۰	۶/۶۰۰	۲/۲۰۰
۵	جذب سرمایه‌گذاری خارجی	میلیون دلار	—	۰/۳۳	۲/۶	۴۳/۷۵	۶۱/۸	۱۰۰
۶	جذب سرمایه‌گذاری داخلی:	میلیارد ریال	۱۱۲۰/۵	۱۰۹۵/۹	۸۳۱/۸	۶۱۹/۷	۴۹۷/۶	۵۰۸/۸
	- صنعت	میلیارد ریال	۷	۵۵/۹	۱۱۱/۸	۱۲۴/۷	۱۳۷/۶	۱۴۷/۵
	- خدمات	میلیارد ریال	۲/۵	۶۴	۲۱۲	۲۰۷	۹۹	۲۵۸
	- تجارت	میلیارد ریال	۱۱۱۱	۹۷۶	۵۰۸	۲۸۸	۲۶۱	۱۰۳/۳
۷	جذب نیروی انسانی ماهر خارجی (انتقال دانش فنی و تکنولوژی)	نفر شاغل	۲	—	۱۲	۲۶	۲۸	۱۳
۸	مسافرت و جهانگردی:	نفر در سال	—	۱۰۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	۷۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰
	تعداد مسافرین داخلی	نفر در سال	۱۳	۳۲	۸۰	۱۸۴	۲۲۸	۱,۴۰۰
	تعداد مسافرین خارجی	نفر در سال	—	—	—	—	—	—

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

بررسی دقیق‌تر اعداد مزبور نشان می‌دهد ترکیب سرمایه‌گذاریهای داخلی منطقه به شدت تغییر یافته است. براین اساس، سهم صنعت از ۰/۶ در سال ۱۳۷۳ به ۵/۱، ۱۳/۴، ۲۰/۱، ۲۷/۶ و ۲۹ درصد و سهم خدمات از ۰/۲ به ۵/۸، ۲۵/۵، ۳۳/۴، ۲۰ و ۵۰/۷ درصد به ترتیب در سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۷ افزایش و در مقابل، سهم تجارت در همان سالها از ۹۹/۲ به ۸۹/۱، ۶۱/۱، ۴۶/۵، ۵۲/۴ و ۲۰/۳ درصد کاهش یافته است. از این رو، دو تغییر مهم در بازار مالی منطقه آزاد قشم رخ داده است. اول اینکه، روند جذب سرمایه‌گذاریهای خارجی پیوسته صعودی بوده و دوم اینکه، ترکیب جذب سرمایه‌گذاری داخلی به نفع بخشهای صنعت و خدمات و به زیان بخش تجارت تغییر کرده است.

به طور خلاصه می‌توان گفت میزان کل جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی منطقه آزاد قشم از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ به ترتیب ۲۰۸/۴۸ دلار و ۴۶۷۴/۳ میلیارد ریال (۱۶۴۶/۸ میلیون دلار^(۱)) بوده که از این مقدار (سرمایه‌گذاری داخلی) ۱۲/۵، ۱۸ و ۶۹/۵ درصد به ترتیب متعلق به بخشهای صنعت، خدمات و تجارت بوده است.

۴- با توجه به روند صعودی جذب سرمایه‌های خارجی و افزایش سرمایه‌گذاری در بخش صنعت، تعداد شغل‌های ایجاد شده در منطقه آزاد قشم نیز از ۱۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۲ به طور متوسط با رشد سالانه‌ای معادل ۶۰/۳ درصد، به ۶۶۰۰ نفر در سال ۱۳۷۶ افزایش، و سپس به سطح ۲۲۰۰ نفر در سال ۱۳۷۷ کاهش یافته است. در زمینه جذب نیروی انسانی ماهر خارجی (انتقال دانش فنی و تکنولوژی)، این منطقه نسبت به سایر مناطق موفق‌تر عمل کرده است. بدین ترتیب که تا پایان سال ۱۳۷۶، ۶۸ نفر نیروی کار ماهر خارجی به منظور انتقال دانشی فنی به این منطقه جذب شده که خود حاکی از گرایش منطقه به جذب سرمایه‌های خارجی و بدنبال آن جذب نیروی کار ماهر خارجی با هدف انتقال دانش فنی و گسترش صادرات است.

۵- تعداد مسافران داخلی منطقه نیز از ۱۰۰ هزار نفر در سال ۱۳۷۳ به ۱ میلیون نفر در سال ۱۳۷۷ افزایش یافته است. براساس جدول مذکور، تا پایان سال ۱۳۷۷، ۳/۱ میلیون نفر (۹۹/۹۴ درصد) مسافر داخلی، و ۱۹۳۷ نفر (۰/۰۶ درصد) مسافر خارجی به منطقه وارد شده‌اند.

۳-۳ منطقه آزاد چابهار

۱-۳-۳ شناخت کلی

منطقه آزاد چابهار با وسعت ۱۴۰ کیلومترمربع، در کناره دریای عمان و نزدیک به اقیانوس هند در شرقی‌ترین نقطه جنوب کشور - متصل به پیکره اصلی کشور - قرار دارد. با توجه به این ویژگی جغرافیایی، منطقه مزبور از یک طرف در مسیر بسیاری از خطوط کشتیرانی بین‌المللی قرار گرفته و از طرف دیگر مکان مناسبی برای ترانزیت زمینی کالا بین آسیای میانه و آبهای آزاد از طریق جاده چابهار، سرخس - آسیای میانه است.

۱- به ازای هر دلار، ۱۶۰۰، ۲۶۰۰، ۴۰۶۳، ۴۴۴۶، ۴۸۷۱ و ۶۴۶۸ ریال به ترتیب برای سالهای ۱۳۷۲ الی ۱۳۷۷.

براساس مطالعات توسعه محور شرق، منطقه آزاد چابهار دو نقش اصلی تجارت و پردازش صادرات را بر عهده دارد. بخش بازرگانی در میان فعالیتهای اقتصادی در این منطقه، نقش مسلط داشته است و احتمالاً در آینده نیز همچنان اهمیت خود را حفظ خواهد کرد. همچنین استقرار صناعی که بتواند با استفاده از مزیت‌های نسبی توان حضور در بازارهای جهانی را داشته باشد در اهداف منطقه گنجانده شده است.

۳-۳-۲ امکانات زیربنایی

از سه اسکله موجود در ناحیه چابهار - اسکله‌های شهید کلانتری، شهید بهشتی، شهدای هفتم تیر - فقط اسکله شهید کلانتری متعلق به منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار است. این اسکله و بندر شهید بهشتی گذرگاه اصلی ورود و خروج کالا به منطقه آزاد بوده و با توجه به وجود انبارهای بزرگ کالا در کنار این اسکله‌ها، اهمیت آنها به مقدار قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. اسکله شهید بهشتی با ظرفیت تخلیه و بارگیری ۲/۵ میلیون تن در سال و ۵۴ هزار مترمربع انبار - سرپوشیده و روباز - در دست بهره‌برداری است. براساس برنامه‌ریزیهای انجام شده ظرفیت تخلیه و بارگیری آن به ۶ میلیون تن در سال خواهد رسید. در این اسکله که طول آن ۶۰۰ متر است، امکان پهلوگیری ۴ شناور تا ظرفیت ۲۵ هزار تن به طور همزمان وجود دارد. اسکله شهید کلانتری نیز ۱۸۰ متر طول دارد که با انجام لایروبی، قادر به پذیرش شناورهای تا ۲۵ هزارتن خواهد بود. این اسکله نیز شامل ۶۰۴۰ مترمربع انبار سرپوشیده است.

تأمین آب منطقه به عنوان حیاتی‌ترین طرح، از طریق سد پیشین انجام می‌شود. در این رابطه دو طرح آبرسانی در دست احداث و بهره‌برداری است. یکی شامل طرح انتقال ۸۰ لیتر آب در ثانیه از سد مذکور بوده که در مراحل نهایی است و دیگری طرح انتقال ۲۳ لیتر آب در ثانیه که به پایان رسیده است.

تأمین برق منطقه نیز از نیروگاه گازی ۱۵۰ مگاواتی کنارک در نزدیکی چابهار تأمین می‌شود. به منظور تأمین برق منطقه، مهمترین پروژه، طرح تأمین و انتقال برق ۶۳ کیلووات از نیروگاه کنارک به منطقه آزاد در دست اقدام است. از دیگر پروژه‌هایی که در این استان می‌توان بدان اشاره کرد، طرح تأمین و انتقال برق ۲۰ کیلو وات به ناحیه تجاری و اجرای شبکه توزیع برق در داخل ناحیه‌های صنعتی و تجاری است.

از لحاظ ارتباط هوایی، این منطقه فرودگاه ندارد، بنابراین برای رفع نیازهای منطقه، از فرودگاه کنارک که در ۳۵ کیلومتری منطقه آزاد چابهار است استفاده می‌شود. پروازهایی که از تهران به مقصد چابهار انجام می‌شود به صورت ترانزیت (پس از توقف در فرودگاه بندرعباس یا زاهدان) صورت می‌پذیرد.

فعالیت سازمان منطقه آزاد چابهار در زمینه راه‌های احداث شده بسیار محدود بوده، به گونه‌ای که تا سال ۱۳۷۵ فقط ۲۲ کیلومتر راه احداث شده است. در سال ۱۳۷۶ بودجه مربوط به فعالیتهای راه‌سازی افزایش یافته و مجموع راه‌های ساخته شده به ۱۲۰ کیلومتر رسیده است.

جدول ۱۰- سرمایه‌گذاریهای زیربنایی و خدماتی انجام شده در منطقه آزاد چابهار

ردیف	شرح	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	ملاحظات
۱	بندر	—	—	—	—	۰/۰۳۰	۰/۰۱۵	
	مترمربع	—	—	—	—	—	—	
۲	راه	—	—	۱/۸	۴/۷	۵۰/۱	۰/۱۱۰	
	کیلومتر	—	—	۷	۱۵	۱۲۰	—	
۳	فرودگاه	—	—	—	—	—	—	
	تعداد	—	—	—	—	—	—	
۴	برق	۰/۳	—	—	۲/۳۸۰	۵/۶۰۷	۵/۷۱۲	
	مگاوات ساعت	۱	—	—	۶	۲۱	—	
۵	آب	—	—	—	۵/۷۵	۴/۲۹۰	۴/۲۹۹	
	مترمکعب در روز	—	—	—	۱۹۸۰	۴۳۰۰	—	
۶	مخابرات	—	—	—	۰/۴۰۶	۰/۳۳۷	۰/۴۵۷	
	تعداد خط تلفن	—	—	—	۲۰۰	۳۰۰۰	—	
۷	مسکن	—	—	—	—	۴/۲۱۶	۱۵/۴۶۷	
	هزار مترمربع	—	—	—	—	—	—	
۸	انبار	۳/۴۸۰	—	—	۰/۶۹	۳/۵	۲/۰۲۰	
	هزار مترمربع	۶/۹۶	—	—	۱/۴	۷	—	
۹	گمرک	—	—	—	۱/۲	۰/۴۵	—	
	هزار مترمربع	—	—	—	۳	۰/۶۷	—	
۱۰	هتل	—	—	—	۳	۴/۳۸۶	۴/۵۵۵	
	تعداد تخت	۳۵۰۰	—	—	۱۵۰	—	—	
۱۱	رستوران	—	—	—	—	۰/۰۳۶	۰/۰۳۸	
	تعداد نفر صندلی	—	—	—	۶۰	—	—	
۱۲	بیمارستان	—	—	—	—	۰/۱۳۵	۰/۲۶۰	
	تعداد تخت	—	—	—	—	—	—	
۱۳	درمانگاه	—	—	—	—	۰/۱۳۵	۰/۲۶۰	
	واحد	—	—	—	۱	—	—	
۱۴	دانشگاه	—	—	—	—	—	—	
	واحد	—	—	—	—	—	—	
۱۵	آموزشگاه	—	—	—	—	۰/۰۷۵	۰/۲۰۲	
	واحد	—	—	—	—	۱	—	

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

طرح توسعه مخابرات منطقه نیز شامل احداث ساختمان مرکزی مخابرات، تأمین تأسیسات ارتباطی مخابراتی توسعه یکم و ایجاد شبکه داخلی مخابراتی است. در این زمینه با هدف ایجاد ۳۲۰۰ خط تلفن (۲۰۰ خط در سال ۱۳۷۵ و ۳۰۰۰ خط در سال ۱۳۷۶) سرمایه‌گذاریهای قابل توجهی شده است (جدول ۱۰).

براساس طرح جامع، منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار به ده پیکره تقسیم شده است. این پیکره‌ها به تفکیک عبارتند از:

۱- پیکره توسعه یکم:

اراضی این قسمت در مجاورت بندر شهید کالانتری که مهمترین مبداء ورود و خروج کالا به منطقه آزاد محسوب می‌شود، قرار گرفته است. در این مجموعه که وسعت آن بیش از ۲۳۰ هکتار است، فعالیتهای مختلفی از قبیل بندرگاه، انبارها، مراکز بزرگ تجاری، فضاهای سبز، رستوران، هتل و... پیش‌بینی شده است.

۲- توسعه باراندازها و انبارها:

اراضی این پیکره به وسعت ۱۶۰ هکتار برای توسعه انبارها و باراندازها در نظر گرفته شده است. سردخانه یا کارگاههای بسته‌بندی نیز از جمله مواردی است که در این قسمت پیش‌بینی شده است.

۳- پیکره ویژه احداث تأسیسات غیرآلاینده:

در این ناحیه که حدود ۹۶۰ هکتار وسعت دارد، کاربریهایی مانند مسکن، تفریحی و توریستی، تجاری و بطور محدود انبارها، سردخانه‌ها و کارگاههای کوچک استقرار می‌یابند. این ناحیه با توجه به ویژگیهای جغرافیایی، دارای چشم‌انداز بسیار زیبایی است و به دریای عمان و خلیج فارس اشراف دارد.

۴- پیکره ویژه احداث فضاهای سبز وحشی و جنگلی:

این مجموعه برای ایجاد فضاهای سبز وحشی و جنگلی به وسعت ۱۴۰۰ هکتار در نظر گرفته شده است.

۵- روستای طبس:

این قسمت به وسعت ۴۵۰ هکتار، شامل روستای مزبور، باغات و اراضی کشاورزی است.

۶- پیکره قابلیت‌های ویژه:

این پیکره که وسعت آن حدود ۱۱۰۰ هکتار است، برای کاربریهای فضای سبز، اماکن توریستی و تفریحی و... در نظر گرفته شده است.

جدول ۱۱- روند ایجاد ظرفیتهای تولیدی، تجاری، مسکونی و خدماتی منطقه آزاد چابهار

ردیف	شرح	واحد	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷
۱	واحدهای تجاری	هزار مترمربع	—	—	۱۱	۷۷	۸۲	—
۲	واحدهای صنعتی	هزار مترمربع	—	—	۵	۶	۱۰	۱۲۱
۳	واحدهای مسکونی	هزار مترمربع	—	—	—	—	۹۰	۴۶
۴	واحدهای خدماتی	هزار مترمربع	—	—	۳۰	۵۲	۱۵	۱۲۵

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

۷- پیکره محل استقرار کاربریهای عمده مناطق آزاد:

وسعت اراضی این پیکره حدود ۳۰۰۰ هکتار است که برای اراضی غیرآلاینده و نیمه مزاحم در نظر گرفته شده است. یکی از ویژگیهای مهم این ناحیه استقرار قطب صنعتی است.

۸- پیکره صنایع بزرگ و باراندازهای کلان:

اراضی این پیکره که در شمال منطقه آزاد چابهار واقع شده است ۷۰۰۰ هکتار وسعت دارد و در آن صنایع بزرگی چون صنایع نفت و پتروشیمی، فولاد، آلومینیوم و... استقرار می‌یابند. این ناحیه علاوه بر دسترسی به ارتباطات موجود و آتی، به مراکز عمده تأسیسات زیربنایی، کاملاً دسترسی دارد.

۹- پیکره صنایع دریایی:

اراضی این ناحیه به سبب ساحلی بودن برای صنایع دریایی (ساخت و تعمیر شناور) در نظر گرفته شده است. وسعت اراضی پیکره مزبور ۱۰۰ هکتار است.

هم اکنون عملیات آماده‌سازی و اجرایی بر روی پیکره‌های ۱، ۲، ۳، ۶ و ۷ در دست اقدام است. پیکره هفتم که در آن سرمایه‌گذاریهای صنعتی انجام خواهد شد به ۸ بخش تقسیم شده است. این بخشها عبارتند از:

- ۱- بخش یکم که در آن امکانات زیربنایی، آب و برق و... استقرار یافته است.
- ۲- بخش دوم که ۲۴ هکتار و برای صنایع سلولزی زیرسازی شده است.
- ۳- بخش سوم برای صنایع داروسازی و... به وسعت ۱۲۰ هکتار در نظر گرفته شده است.
- ۴- بخش چهارم به منظور ساخت و ساز وسایل حمل و نقل که به وسعت ۱۲۴ هکتار، و ۸۰ درصد آن آماده‌سازی شده است.
- ۵- بخش‌های ۶ و ۷ و ۸ به ترتیب برای صنایع شیمیایی، نساجی، کانی غیرفلزی در نظر گرفته شده و تا ۲۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته است.

در مجموع از ۳۷۸ هزارمترمربع بنای احداث شده یا در دست ساخت در منطقه آزاد چابهار در سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۷، ۴۲۵ هزارمترمربع (۵۵ درصد) به واحدهای صنعتی، ۱۷۰ هزارمترمربع (۲۲ درصد) به واحدهای تجاری، ۱۲۵ هزارمترمربع (۱۶ درصد) به واحدهای خدماتی، و ۵۲ هزارمترمربع (۷ درصد) به واحدهای مسکونی اختصاص یافته است (جدول ۱۱).

از لحاظ امکانات توریستی نیز فقط یک هتل دریایی (بارج هتل) با ظرفیتی حدوداً ۵۰ اتاق در منطقه مشغول به فعالیت است. به منظور توسعه فعالیتهای توریستی منطقه، مهمانسرای با چشم‌انداز بسیار زیبا - با پیشرفت فیزیکی در حدود ۵۰ درصد - در دست احداث است.

۴-۳-۳ عملکرد اقتصادی

جدول ۱۲، عملکرد اقتصادی منطقه آزاد چابهار را در زمینه ارزش افزوده صنعت، صادرات، واردات، سرمایه‌گذاری

و...، طی سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۶ نشان می‌دهد. براساس جدول مزبور، فعالیتهای اقتصادی منطقه در زمینه ارزش افزوده تولیدات صنعتی، صادرات و بویژه جذب سرمایه‌های خارجی، تا سال ۱۳۷۶ مطلوب نبوده است. در سال ۱۳۷۷، شاخصهای اقتصادی منطقه دچار بهبود نسبی شده، به گونه‌ای که ارزش افزوده تولیدات صنعتی از ۳ به ۱۳/۸۵ میلیارد ریال و صادرات از ۱۴۴ به ۳۴۷ هزار دلار افزایش یافته است. تا قبل از سال ۱۳۷۷ هیچ گونه دستاوردی در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی به منطقه آزاد چابهار دیده نمی‌شود. در سال ۱۳۷۷ با در نظر گرفتن تفاهم‌نامه‌های در مرحله عقد قرارداد - که خود به احتمال مقدار قابل ملاحظه‌ای است - ۱۰۸ میلیون دلار سرمایه‌های خارجی به منطقه جذب شده است. روند جذب سرمایه‌گذاری داخلی از ۱۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۴ با روندی افزایشی و پیوسته به ۱۸۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۷ رسیده است. ترکیب سرمایه‌گذاری داخلی، گرایش شدید این منطقه را به فعالیتهای تجاری و خدمات نشان می‌دهد. بدین ترتیب که از ۴۲۴ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری داخلی طی سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۷، ۳۸۵ میلیارد ریال (۹۱ درصد) در بخش تجارت و سایر خدمات، و ۳۹ میلیارد ریال (۹ درصد) در بخش صنعت جذب شده است. نکته جالب اینکه، ترکیب مزبور در هر یک از سالهای مورد نظر، تقریباً یکسان است. هم اکنون منطقه آزاد چابهار نقش یک سکوی واردات مواد اولیه به سرزمین اصلی را ایفا می‌کند، به گونه‌ای که از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۷، در حدود ۱۷۰۱ میلیون دلار مواد اولیه به سرزمین اصلی صادر شده در حالی که واردات کالای ساخته شده در مدت مزبور، ۱۳۹/۶ میلیون دلار بوده است.

تعداد مسافران داخلی وارد شده به منطقه در سال ۱۳۷۵ به اوج خود یعنی ۷۲۹/۲ هزار نفر رسید و پس از آن با روندی نزولی به ۴۵۴/۵ هزار نفر در سال ۱۳۷۷ کاهش یافت و تعداد مسافران خارجی نیز فقط محدود به ۹۶ مسافر در سالهای ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ بوده است.

جدول ۱۴- عملکرد منطقه آزاد چابهار

ردیف	شرح هدف	واحد	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷
۱	افزایش تولید صنعتی (ارزش افزوده)	میلیاردریال میلیون دلار	—	—	—	—	۳ ۱	۱۳/۸۵
۲	توسعه صادرات	میلیون دلار	—	—	—	۰/۰۶۸	۰/۱۴۴	۰/۳۴۷
۳	واردات کالاهای ساخته شده خارجی به منظور ایجاد درآمد	میلیون دلار	۱۶/۰۳	۲۷/۵۷	۴۳/۱۳	۳۷/۱۹	۳۴/۴۳	۳۳/۷۶
۴	واردات مواد اولیه به داخل	میلیون دلار	—	—	۴/۳۲	۷۷/۳۹	۴۳/۷۵	۴۸/۳۴
۵	ایجاد اشتغال	هزار نفر در سال	—	۰/۵	۱	۱/۵	۲	۵/۵
۶	جذب سرمایه‌گذاری خارجی*	میلیون دلار	—	—	—	—	—	۱۰۸
۷	جذب سرمایه‌گذاری داخلی: - تجارت و سایر خدمات - صنعت	میلیاردریال میلیاردریال میلیاردریال	— — —	— — —	۲۹ ۲۹ —	۸۸ ۸۰ ۸	۱۲۵ ۱۱۵ ۱۰	۱۸۲ ۱۶۱ ۲۱
۸	جذب نیروی انسانی ماهر خارجی (انتقال دانش فنی و تکنولوژی)	نفر شاغل	—	—	—	—	—	—
۹	مسافرت و جهانگردی: تعداد مسافران داخلی تعداد مسافران خارجی	نفر در سال نفر در سال	۱۲۲,۰۰۰ —	۲۹۴,۱۹۶ —	۳۱۲,۷۲۸ —	۷۲۹,۱۹۲ —	۵۲۸,۵۴۶ ۴۲	۴,۵۴۰,۵۴۸ ۵۴

مأخذ: دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی.

* تفاهم‌نامه‌های در مرحله عقد قرارداد

با توجه به محدودیت سرمایه‌گذاریهای انجام شده در منطقه آزاد چابهار (در مقایسه با سایر مناطق آزاد)، فعالیتهای صنعتی این منطقه از رونق قابل ملاحظه‌ای برخوردار نیست. مطابق با جدول ۱۳، تا پایان دی ماه ۱۳۷۸، ۱۳ واحد تولیدی مشغول به فعالیت، و ۲۳ واحد نیز در حال احداث است. مجموع سرمایه‌گذاری واحدهای تولیدی فعال یا در حال ساخت به ترتیب ۱۶/۱ میلیارد ریال و ۷۸۰ هزار دلار، و ۷/۶ میلیارد ریال و ۱۷/۲ میلیون دلار است.

جدول ۱۳- مشخصات صنایع فعال در منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار از سال ۱۳۷۴ تا دی ماه ۱۳۷۸

ردیف	نوع تولید	سال شروع به احداث	سال بهره برداری	میزان سرمایه گذاری ثابت		بازار فروش	محل تامین مواد اولیه	ملیت	ظرفیت		انواع محصولات تولیدی
				میلیون ریال	هزار دلار				تعداد	واحد	
۱	سند بلاست و بلور جات	۱۳۷۵	۱۳۷۵	۱،۰۳۵		داخلی صادرات	ژاپن	۳۰۰۰			انواع بلور جات، کریستال و چینی
۲	بازسازی و مونتاژ دستگاههای الکترونیکی (زیر اکس)	۱۳۷۶	۱۳۷۶	۵۰		داخلی	داخلی	ایرانی	۶۰۰	دستگاه	
۳	تولید لوازم آرایشی و بهداشتی	۱۳۷۵	۱۳۷۵	۴۸۳		داخلی صادرات	تایوان	ایران	۲۰۰۰۰ ۱۲	شیشه تن	ادئوکلن و ادئوتولیت تولید فوم برای کفی کفش
۴	تولید و مونتاژ صندلی و سیستمهای اداری قطعات پیش ساخته شده از پلی اورتان و لاستیک	۱۳۷۵	۱۳۷۸	۵۵۱		داخلی	تایوان	ایرانی	۸۰۰۰ ۴۰۰۰	عدد عدد	صندلی اپراتوری صندلی مدیریتی
۵	سند بلاست و بسته بندی بلور جات سرویس ۷ پارچه بلور تخت و گود	۷۷/۱/۱	۷۷/۴/۱۶	۱،۰۰۰		داخلی	ژاپن فرانسه	ایرانی	۱۰۰ ۰	تن	بلور جات سندبلاست شده
۶	بسته بندی چای (کیلوگرم)	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱،۸۴۶	۴۶۵	داخلی صادرات	سری لانکا	ایرانی	۲۸۰۰ ۲۰۰	تن تن	چای بسته بندی شده ۱۰۰۰ و ۵۰۰ گرمی با جلد مقوایی چای بسته بندی شده ۵۰۰ گرمی در قوطی فلزی
۷	بازیافت و پالایش روغن موتور	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۲،۰۶۱		داخلی خارج	استان	ایرانی	۲۷۰۰ ۱۰۰۰	تن تن	روغن موتور گریس
۸	تولید قطعات پیش ساخته ساختمانی	۱۳۷۶	۱۳۷۶	۵،۰۰۰		منطقه	داخلی	ایرانی	به میزان نیاز منطقه		تیرچه بلوک و قطعات سیمانی
۹	مونتاژ و تولید دوچرخه	۱۳۷۸	۱۳۷۸	۷۰۰	۲۷۰	داخلی صادرات	تایوان و چین	ایران	۳۰۰۰۰۰	دستگاه	انواع دوچرخه سایز ۱۶، ۲۰، ۲۶ و ۲۸ اینچ

ادامه جدول ۱۳- مشخصات صنایع فعال در منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار از سال ۱۳۷۴ تا دی ماه ۱۳۷۸

ردیف	نوع تولید	سال شروع به احداث	سال بهره برداری	میزان سرمایه گذاری ثابت		بازار فروش	مدل تامین مواد اولیه	ملیت	ظرفیت		انواع محصولات تولیدی
				میلیون ریال	هزار دلار				تعداد	واحد	
۱۰	بسته بندی مواد غذائی، چای و برنج	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۳۹۵	۴۵	داخلی	سری لانکا	ایرانی	۱۵۰۰	تن	برنج بسته بندی شده
						صادرات	کشورهای افریقایی		۲۹۵۰	تن	چای بسته بندی شده
۱۱	بازسازی ماشینهای اداری	۱۳۷۸	۱۳۷۸	۲،۰۰۰		داخلی	چین و تایوان	ایرانی	۳۸۰۰۰	دستگاه	کامپیوتر و دستگاه فتوکپی
۱۲	تولید مواد اولیه خوراک دام و طیور	۱۳۷۸	۱۳۷۸	۷۹۷		داخلی صادرات	خارج	ایرانی	۷۵۰۰	تن	انواع آنزیم، مکمل های ویتامینه و مواد معدنی و پرامیکس های تک ویتامینه خوراک دام و طیور
۱۳	تولید انواع بلور جات پایه دار	۱۳۷۸	۱۳۷۸	۲۰۰		داخلی صادرات	خارج	ایرانی	۳۶۰۰۰۰	عدد	انواع بلور جات پایه دار
	جمع کل			۱۶،۱۱۸	۷۸۰						

مشخصات صنایع در حال احداث در منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار از سال ۱۳۷۴ تا دی ماه ۱۳۷۸

ردیف	نوع تولید	ظرفیت اشتغال زدایی	سال شروع به احداث	سال بهره برداری	میزان سرمایه گذاری ثابت		بازار فروش	محل تامین مواد اولیه	ملیت	ظرفیت سالیانه طرح	واحد	انواع محصولات تولیدی
					میلیون ریال	هزار دلار						
۱	آر دسازي	۴۰	۱۳۷۸	۱۳۸۰	۱۰،۴۱۷	۷۴۲	صادرات	داخل کشور	ایرانی	روزانه ۳۰۰	تن	آرد خبازی و نول
۲	بازیافت قطعات و انواع توربینهای گازی	۲۹	۱۳۷۸	۱۳۷۸	۷،۰۰۰	۶،۰۰۰	داخل و خارج	داخل و کشورهای همجوار	ایرانی	۱۵۰	ست	قطعات بازسازی شده توربین
۳	تولید کمپرسور		۱۳۷۷	۱۳۸۰				آلمان	ایرانی			کمپرسورهای صنعتی و معدنی
۴	تولید محصولات بهداشتی، آرایشی و دارویی	۱۶	۱۳۷۴	مشخص نیست			داخل و خاورمیانه	داخل و خارج	ایرانی			انواع لوازم بهداشتی
۵	تولید مشتقات انواع مختلف ابریشم طبیعی و مصنوعی	۱۱	۱۳۷۷		۶۴۰	۶۰	داخل	داخلی	ایرانی	۱۰۰	تن	انواع نخ ابریشم طبیعی و مصنوعی
۶	انواع سازه های فلزی	۲۴	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۳،۱۱۰		داخل	داخل	ایرانی	۷،۸۰۰	تن	سازه های فلزی
۷	تولید تجهیزات کامپیوتری و الکترونیکی و محصولات مرتبط	۶۴	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۲،۱۱۵	۵۵۰	داخل و صادرات	داخل و صادرات		۵۰،۰۰۰	دستگاه	تجهیزات کامپیوتری و الکترونیکی، CD درایو و لوازم جانبی
۸	تولید و مونتاژ موتورسیکلت و موتورهای زمینی و دریائی و جت اسکی برقی و الکترونیکی		اوایل ۱۳۷۷	اواخر ۱۳۷۹			داخل	منطقه و صادرات	ایرانی	۱۰،۰۰۰	دستگاه	موتورسیکلت و جت اسکی
۹	تولید و بسته بندی سموم کشاورزی	۱۳	اوایل ۱۳۷۸	اواخر ۱۳۷۸	۲،۸۰۰		صادرات	خارج از کشور	ایرانی	۱،۲۰۰	تن	انواع سموم کشاورزی
۱۰	تولید در نوشابه و پرفیوم بطری از مواد پلاستیکی	۱۵	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۲،۵۲۰	۲۰۰	صادرات	خارج از کشور	ایرانی	۹۰	میلیون عدد	در نوشابه و پرفیوم بطری از مواد پلاستیکی

مشخصات صنایع در حال احداث در منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار از سال ۱۳۷۴ تا دی ماه ۱۳۷۸

ردیف	نوع تولید	ظرفیت اشتغال زدایی	سال شروع به احداث	سال بهره برداری	میزان سرمایه گذاری ثابت		بازار فروش	محل تامین مواد اولیه	ملیت	ظرفیت سالیانه طرح	واحد	انواع محصولات تولیدی
					میلیون ریال	هزار دلار						
۱۱	بسته بندی مواد غذائی و داروئی	۱۵	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۴۲۴	۵۲	صادرات	آسیای میانه	ایرانی	۳۷	میلیون عدد	انواع دارو و مواد غذائی
۱۲	تولید مواد اولیه خوراک دام و طیور	۱۲	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱،۱۷۰		صادرات	خارج از کشور	ایرانی	۵،۰۰۰ ۲،۰۰۰ ۴۰	تن تن تن	دی منو کلسیم فسفات، انواع مکمل های ویتامینه انواع ویتامین
۱۳	بازسازی قطعات خودرو	۳۸	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱،۷۸۰		داخل کشور و صادرات	خارج از کشور	ایرانی	۳۰	هزار عدد	انواع قطعات بازسازی شده خودرو
۱۴	بسته بندی مواد غذائی	۱۵	۱۳۷۸	۱۳۸۰	۱،۱۷۹	۱۴۰		داخل	ایرانی	۶،۷۰۰	تن	بسته بندی مواد غذائی تازه و خشک
۱۵	تولید محصولات آرایشی و بهداشتی	۱۴	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱،۵۰۰	۳۴	داخل کشور و صادرات	خارج از کشور و داخل	ایرانی	۹	میلیون عدد	انواع اسپری
۱۶	لوازم اداری با ورقهای پلاستیکی	۱۹	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۵۶۲	۵۰۰	داخل	خارج	ایرانی	۶۸۳،۰۰۰	عدد	انواع لوازم اداری
۱۷	تعمیرات، ساخت و اوراق کشتی	۱۸۰	۱۳۷۸	۱۳۸۰	۱۴،۱۷۰	۸،۴۶۳	داخل و صادرات	خارج	ایرانی	۵۱،۰۰۰	تن	تعمیرات، اوراق و ساخت کشتی و شناور
۱۸	تولید و مونتاژ انواع الکتروموتور لوازم خانگی و خودرو	۶	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۵۰۰		داخل و صادرات	خارج	ایرانی	۳۰۰،۰۰۰	عدد	انواع الکتروموتور و کمپرسور
۱۹	انواع محصولات واکيومهای ترموفرمینگ از مواد شیمیایی	۱۸	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱،۶۹۶		داخل	خارج	ایرانی	۹،۰۰۰	عدد	انواع وان حمام، جکوزی

مشخصات صنایع در حال احداث در منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار از سال ۱۳۷۴ تا دی ماه ۱۳۷۸

ردیف	نوع تولید	ظرفیت اشتغال زدایی	سال شروع به احداث	سال بهره برداری	میزان سرمایه گذاری ثابت		بازار فروش	محل تامین مواد اولیه	ملیت	ظرفیت سالانه طرح	واحد	انواع محصولات تولیدی
					میلیون ریال	هزار دلار						
۲۰	تولید قطعات برقی	۸۵	۱۳۷۷	۱۳۷۹	۴،۰۲۰	۲۹۴	داخل و صادرات	خارج	ایرانی و اطریشی	۳،۵۰۰،۰۰۰	عدد	کلیدهای مینیاتوری
۲۱	تولید انواع محصولات کاغذی	۱۴	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱،۰۰۰		داخل و صادرات	داخل و خارج	ایرانی	۳۵۰،۰۰۰	بسته	دستمال، حوله، پوشک، نوار بهداشتی
۲۲	تولید قند حبه و نبات	۱۰	۱۳۷۸	۱۳۸۰	۱۰،۲۲	۸۲	داخل و صادرات	داخل و خارج	ایرانی	۳،۱۲۵	تن	قند حبه و نبات
۲۳	سیستم های حفاظتی	۱۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹		۸۰	صادرات	خارج	تایوان			دستگاه اطفاء حریق
	جمع کل											
					۵۷،۶۲۵	۱۷،۱۹۷						

ویژگی واحدهای صنعتی (فعال یا در حال ساخت) مستقر در منطقه عبارت است از:

- ۱- بیش از ۸۰ درصد از واحدهای تولیدی مزبور کالاهای مصرفی تولید می‌کنند.
- ۲- اندازه واحدهای تولیدی، از لحاظ مقدار سرمایه ثابت، گرایش به واحدهای میان مقیاس را نشان می‌دهد. برپایه اطلاعات موجود از جدول ۱۴، سرمایه‌گذاری ثابت ۶۵ درصد واحدهای تولیدی، کمتر از ۳۰۰۰ میلیون ریال است، به همین ترتیب، سرمایه‌گذاری ثابت ۱۹ درصد این واحدها ۳۰۰۰ تا ۵۰۰۰ میلیون ریال، و ۱۶ درصد بیش از ۵۰۰۰ میلیون ریال است.
- ۳- از مجموع ۳۶ واحد تولیدی، فقط ۶ واحد (۱۷ درصد) با هدف صادرات تأسیس شده است. بقیه واحدها با هدف فروش در بازار داخلی و یا ترکیبی از بازارهای داخلی و صادرات، فعالیت می‌کنند.
- ۴- مواد اولیه بیش از ۸۰ درصد واحدهای تولیدی مزبور، از خارج و یا ترکیبی از داخلی و خارج تأمین می‌شود. بنابراین در حدود ۲۰ درصد این واحدها مواد اولیه را فقط از بازار داخلی تهیه می‌کنند. با توجه به مطالب فوق می‌توان نتیجه گرفت، عمده واحدهای تولیدی مستقر در منطقه آزاد چابهار با هدف دسترسی به بازار سرزمین اصلی و با استفاده از مواد اولیه خارجی تشکیل شده‌اند.

جدول ۱۴- مقدار سرمایه‌گذاری ثابت، واحدهای تولیدی منطقه آزاد چابهار در سال ۱۳۷۴ تا دی‌ماه ۱۳۷۸

مقدار سرمایه (میلیون ریال)	واحدهای فعال	واحدهای در حال ساخت	کل واحدها	ترکیب واحدها (درصد)
کمتر از ۱۰۰۰	۶	۲	۸	۲۶
۱۰۰۰ - ۳۰۰۰	۵	۷	۱۲	۳۹
۳۰۰۰ - ۵۰۰۰	۲	۴	۶	۱۹
بیش از ۵۰۰۰	—	۵	۵	۱۶
جمع	۱۳	۱۸	۳۱	۱۰۰

۴- هم‌سنجی مناطق آزاد تجاری صنعتی ایران

پیش از هم‌سنجی متغیرهای اقتصادی مربوط مناطق آزاد صورت گیرد توجه به دو نکته اهمیت می‌یابد: نخست آنکه سابقه منطقه آزاد کیش از لحاظ سرمایه‌گذاریهای انجام شده - در جهت اهداف توریستی - به قبل از انقلاب بازمی‌گردد. به رغم اینکه سرمایه‌گذاریهای انجام یافته در این دوران برای پوشش اهداف مورد نظر کافی نبوده است، سرمایه‌گذاریهای مزبور در مقایسه با مناطق آزاد قشم و چابهار یک مزیت تلقی می‌شود. دوم آنکه در قسمتهای گذشته، توضیحاتی گذرا درباره طرح جامع مناطق آزاد ذکر شد، اما باید توجه داشت که طرح جامع مناطق آزاد، تاکنون به تصویب شورای عالی مناطق آزاد نرسیده است، بنابراین درباره ضرورت اجرای طرحهای در دست اجرا و پیش‌بینی شده، اظهار نظر قاطعی نمی‌توان ارائه کرد.

۴-۱ امکانات و تأسیسات زیربنایی

یکی از عوامل مهم - و شاید مهمترین عامل - تأثیرگذار بر روی فعالیت و جذب سرمایه و سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد، وجود امکانات و تأسیسات زیربنایی است. براساس قانون چگونگی اداره مناطق آزاد، سازمانهای مناطق آزاد می‌توانند برای اجرای طرحهای زیربنایی در قالب برنامه و بودجه مصوب خود، نسبت به تأمین و تضمین اعتبار از منابع داخلی و خارجی با تصویب هیأت وزیران اقدام کنند. از این رو، تأمین مالی هزینه‌های عمرانی مناطق آزاد برای احداث امکانات زیربنایی، از محل درآمدهای سازمانهای مناطق آزاد تأمین می‌شود. درآمد سازمانهای مزبور نیز عمدتاً از محل عوارض ورود کالا و فروش کارت مسافری و زمین تأمین می‌شود.

همان گونه که از جدول ۱۵ و ۱۶ ملاحظه می‌شود، سازمان منطقه آزاد قشم در سالهای ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴، بیشترین سهم را از هزینه‌های عمرانی به خود اختصاص داده و در سالهای بعد، بیشترین سهم متعلق به منطقه آزاد کیش بوده است. از مجموع ۱۰۲۳/۵ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری زیربنایی سازمانها مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷، سهم مناطق آزاد کیش، قشم و چابهار به ترتیب ۴۱/۶، ۳۸/۶ و ۱۹/۸ درصد بوده است.

محاسبه سرمایه‌گذاریهای زیربنایی انجام شده سازمانهای مناطق آزاد در واحد سطح نیز مبین این واقعیت است که سازمان منطقه آزاد کیش با ۴/۶۹ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری زیربنایی به ازای هر کیلومترمربع در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷، رتبه اول را به خود اختصاص داده است و سپس مناطق آزاد چابهار و قشم با ۱/۴۵ و ۱/۳۶ میلیارد ریال در رده‌های بعدی قرار دارند (جدول ۱۷).

به طور خلاصه، ارقام مزبور گویای این واقعیت است که سازمان منطقه آزاد کیش بیشترین مقدار سرمایه‌گذاری زیربنایی را به صورت مطلق و یا نسبی (واحد سطح) به خود اختصاص داده است.

واحد: میلیارد ریال

جدول ۱۵- ایجاد زیربنا توسط سازمانهای مناطق آزاد

شرح	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۲-۱۳۷۷
کیش	—	۷/۶	۲۳/۶	۱۲۰	۱۶۱	۱۱۴	۴۲۶/۲
قشم	—	۲۶	۵۳/۱	۹۰/۵	۱۴۵	۷۹/۵	۳۹۴/۹
چابهار	۰/۹۹	۴/۴۹	۱۵/۵۶	۵۳/۵۹	۶۵/۴۳	۶۲/۳۱	۲۰۲/۳۷
جمع	۰/۹۹	۳۸/۰۹	۹۳/۰۶	۲۶۴/۰۹	۳۷۱/۴۳	۲۵۵/۸۱	۱۰۲۳/۴۷

واحد: درصد

جدول ۱۶- ایجاد زیربناها توسط مناطق آزاد (ترکیب)

شرح	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۲-۱۳۷۷
کیش	—	۱۹/۹	۲۵/۴	۴۵/۴	۴۳/۴	۴۴/۶	۴۱/۶
قشم	—	۶۸/۳	۵۷/۹	۳۴/۳	۳۹	۳۱/۱	۳۸/۶
چابهار	۱۰۰	۱۱/۸	۱۶/۷	۲۰/۳	۱۷/۶	۲۴/۳	۱۹/۸
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

واحد: میلیارد ریال

جدول ۱۷- ایجاد زیربنا در واحد سطح

شرح	کیش	قشم	چابهار	میانگین
سرمایه‌گذاری به ازای هر کیلومتر مربع	۴/۶۹	۱/۳۶	۱/۴۵	۱/۹۷

۲-۴ ظرفیتهای احداث شده

جداول ۱۸، ۱۹، و ۲۰ تصویر دقیقی از سهم و ترکیب ظرفیتهای تجاری، صنعتی مناطق آزاد کیش، قشم و چابهار را نشان می‌دهد. براساس جدول ۱۸، منطقه آزاد قشم ۳۹/۳ درصد کل بناهای احداثی در مناطق آزاد را در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ به خود اختصاص داده است. پس از آن، مناطق آزاد کیش و چابهار به ترتیب با ۳۲/۴ و ۲۸/۳ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند.

واحد: درصد

جدول ۱۸- ظرفیتهای احداثی مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷

شرح	کیش	قشم	چابهار	جمع
کل ظرفیت احداثی	۳۲/۴	۳۹/۳	۲۸/۳	۱۰۰

واحد: درصد

جدول ۱۹- ظرفیتهای احداثی مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷

شرح	کیش	قشم	چابهار	جمع
تجاری	۱۵/۹	۴۸/۶	۳۵/۵	۱۰۰
صنعتی	۱۳/۶	۴۶/۷	۳۹/۷	۱۰۰
مسکونی	۵۶/۴	۳۵/۲	۸/۴	۱۰۰
خدماتی	۵۶/۱	۲۱/۶	۲۲/۳	۱۰۰

جدول ۲۰- ترکیب ظرفیتهای احداثی مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ واحد: درصد

شرح	کیش	قشم	چابهار
تجاری	۸/۶	۲۱/۷	۲۲/۱
صنعتی	۱۶/۴	۴۲/۶	۵۵
مسکونی	۳۹/۶	۲۰/۴	۶/۷
خدماتی	۳۵/۴	۱۱/۳	۱۶/۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۱۹ نشانگر سهم هر یک از مناطق، از انواع کاربریهای احداثی است. مطابق جدول مذکور بیش از ۴۶ درصد کاربریهای صنعتی ایجاد شده در مناطق، متعلق به منطقه آزاد قشم بوده، که خود حاکی از گرایش شدید منطقه مزبور به فعالیتهای صنعتی است. مناطق آزاد چابهار و کیش با ۳۹/۷ و ۱۳/۶ درصد در ردههای بعدی قرار دارند. در زمینه کاربریهای تجاری نیز منطقه آزاد قشم ۴۸/۶ درصد بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است، پس از آن، مناطق چابهار با ۳۵/۵ درصد و کیش با ۱۵/۹ درصد ردههای دوم و سوم را به خود اختصاص دادهاند. این جدول همچنین نشان می‌دهد که بیش از نیمی از فضاهای مسکونی و خدماتی ایجاد شده در مناطق آزاد متعلق به کیش است - به ترتیب ۵۸/۲ و ۵۸/۸ درصد - و پس از آن قشم با ۲۷/۸ و ۲۲ درصد و چابهار با ۱۴ و ۱۹/۲ درصد بیشترین سهم را به خود اختصاص دادهاند.

جدول ۲۰ ترکیب ظرفیتهای ایجاد شده را به تفکیک هر یک از مناطق در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. براساس این جدول بیشترین فعالیت منطقه کیش معطوف به احداث فضاهای مسکونی و خدماتی است و پس از آن ساخت واحدهای صنعتی و تجاری در اولویتهای بعدی منطقه قرار گرفته‌اند.

کاربری ظرفیتهای ایجاد شده در منطقه آزاد قشم، معکوس منطقه آزاد کیش است. یعنی در این منطقه بیشترین فضای احداث شده مربوط به فعالیتهای صنعتی - ۴۶/۶ درصد - و تجاری - ۲۱/۷ درصد - است و فضاهای مسکونی با ۲۰/۴ درصد و خدماتی با ۱۱/۳ درصد در اولویتهای بعدی قرار دارند.

در منطقه آزاد چابهار نیز احداث واحدهای صنعتی - ۵۵ درصد - در صدر برنامه‌های منطقه قرار دارد. در ردههای بعدی نیز واحدهای تجاری و خدماتی به ترتیب ۱۲/۱ و ۱۶/۲ درصد و واحدهای مسکونی فقط ۵/۵ درصد کل ظرفیتهای احداثی این منطقه را تشکیل داده‌اند.

بنابراین به طور خلاصه می‌توان گفت که در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷:

- ۱- اکثریت نسبی - کمتر از ۵۰ درصد - ظرفیتهای احداثی تجاری در مناطق آزاد، متعلق به منطقه آزاد قشم است.
- ۲- اکثریت نسبی - کمتر از ۵۰ درصد - ظرفیتهای احداثی صنعتی در مناطق آزاد، متعلق به منطقه آزاد قشم است.
- ۳- اکثریت مطلق - بیش از ۵۰ درصد - ظرفیتهای احداثی مسکونی در مناطق آزاد، متعلق به منطقه آزاد کیش است.
- ۴- اکثریت مطلق - بیش از ۵۰ درصد - ظرفیتهای احداثی خدماتی در مناطق آزاد، متعلق به منطقه آزاد کیش است.
- ۵- منطقه آزاد کیش، گرایش به توسعه فضاهای مسکونی و خدماتی دارد.
- ۶- منطقه آزاد قشم، گرایش به توسعه فضاهای صنعتی و تجاری دارد.
- ۷- منطقه آزاد چابهار، گرایش به توسعه فضاهای صنعتی و تجاری دارد.

استفاده از شاخص ظرفیت احداثی و مقایسه این ظرفیت در مناطق آزاد، به رغم ویژگیهای مثبتی که دارد، در بعضی موارد می‌تواند موجب گمراهی در تحلیل شود؛ زیرا گسترش بناهای احداثی بدون در نظر گرفتن مساحت هر منطقه، بعضاً تحلیل قابل اتکایی را میسر نمی‌کند. بنابراین استفاده از شاخص نسبی ظرفیتهای احداثی که از تقسیم ظرفیتهای احداثی بر مساحت هر منطقه به دست می‌آید، معیار دقیق‌تری را برای تناسب احداث بناها و مساحت هر منطقه نمایان می‌سازد.

مطابق جدول ۲۱ ظرفیتهای احداثی در منطقه آزاد کیش تفاوت قابل ملاحظه‌ای با سایر مناطق دارد؛ به گونه‌ای که ظرفیتهای مزبور در این منطقه، ۹/۸ مترمربع و در مناطق آزاد چابهار و قشم، به ترتیب ۵/۵ و ۳/۷ مترمربع است. برپایه همین شیوه، جدول ۲۲ نیز انواع کاربریهای احداثی را به تفکیک هر یک از مناطق نشان می‌دهد. نکته مهمی که در مقایسه آمارها باید بدان توجه کرد این است که اطلاعات اعلام شده ظرفیتهای احداثی منطقه آزاد چابهار، عمدتاً شامل ظرفیتهای در دست احداث است.

با توجه به جداول مزبور، می‌توان نتیجه گرفت در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷:

- ۱- بیشترین ظرفیت احداثی در واحد سطح، متعلق به منطقه آزاد کیش است.
- ۲- بیشترین ظرفیت تجاری احداثی در واحد سطح، متعلق به منطقه آزاد چابهار و سپس کیش است.
- ۳- بیشترین ظرفیت صنعتی احداثی در واحد سطح، متعلق به منطقه آزاد چابهار و سپس قشم است.
- ۴- بیشترین ظرفیت مسکونی احداثی در واحد سطح، متعلق به منطقه آزاد کیش است.
- ۵- بیشترین ظرفیت خدماتی احداثی در واحد سطح، متعلق به منطقه آزاد کیش است.

جدول ۲۱- ظرفیتهای احداثی مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷

واحد: مترمربع

به ازای هر ۱۰۰۰ مترمربع

شرح	کیش	قشم	چابهار	جمع
کل ظرفیتهای احداثی	۹/۸	۳/۷	۵/۵	۵/۲

جدول ۲۲- ظرفیتهای احداثی مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷

واحد: مترمربع

به ازای هر ۱۰۰۰ مترمربع

شرح	کیش	قشم	چابهار
تجاری	۰/۸۶	۰/۸	۱/۲
صنعتی	۱/۶	۱/۷	۳
مسکونی	۱/۸۶	۰/۸	۰/۴
خدماتی	۳/۵	۰/۴	۰/۹

۳-۴ عملکرد اقتصادی

۱-۳-۴ جذب سرمایه داخلی

جداول ۲۳، ۲۴ و ۲۵ مقادیر مالی سرمایه‌گذاریهای جذب شده در هر سه منطقه آزاد را به تفکیک بخشهای صنعت، تجارت و خدمات نشان می‌دهد. براساس جدول ۲۳ از مجموع ۱۲،۳۷۴/۳ میلیارد ریال سرمایه‌گذاریهای جذب شده به مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷؛ ۵۸/۸، ۳۷/۸ و ۳/۴ درصد به ترتیب متعلق به مناطق آزاد کیش، قشم و چابهار است. جدول ۲۴ مقادیر جذب سرمایه‌گذاریهای داخلی را در زمینه‌های تجارت و خدمات نشان می‌دهد.

با توجه به جدول مذکور، اولاً ۸۷/۹ درصد از مجموع سرمایه‌گذاریهای جذب شده در مناطق آزاد مربوط به بخشهای تجارت و خدمات بوده، ثانیاً از این مقدار، ۵۸/۸، ۳۷/۶ و ۳/۶ درصد به ترتیب متعلق به مناطق آزاد کیش، قشم و چابهار است.

جدول ۲۳- سرمایه‌گذاری داخلی جذب شده در مناطق آزاد واحد: میلیارد ریال

منطقه	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷-۱۳۹۸	سهم هر منطقه (درصد)
کیش	—	۵۸	۶۳۶	۲۳۰۱	۴۱۰۵	۱۷۶	۵۸/۸
قشم	۱۰۱۲۰/۵	۱۰۰۹۵/۹	۸۳۱/۸	۶۱۹/۷	۴۹۷/۶	۵۰۸/۸	۳۷/۸
چابهار	—	—	۲۹	۸۸	۱۲۵	۱۸۲	۳/۴
جمع	۱۰۱۲۰/۵	۱۰۱۵۳/۹	۱۰۴۹۶/۸	۳۰۰۸/۷	۴۰۷۲۷/۶	۸۶۴/۸	۱۰۰

جدول ۲۴- سرمایه‌گذاری داخلی در بخشهای تجارت و سایر خدمات واحد: میلیارد ریال

منطقه	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷-۱۳۹۸	سهم هر منطقه (درصد)	سهم بخش تجارت و سایر خدمات نسبت به کل سرمایه‌گذاری داخلی (درصد)
کیش	—	۴۸	۵۳۴	۲۰۱۵	۳۷۴۰	۵۸	۵۸/۸	۵۱/۷
قشم	۱۱۱۳/۵	۱۰۴۰	۷۲۰	۴۹۵	۳۶۰	۳۶۱/۳	۳۷/۶	۳۳/۱
چابهار	—	—	۲۹	۸۰	۱۱۵	۱۶۱	۳/۶	۳/۱
جمع	۱۱۱۳/۵	۱۰۸۸	۱۲۸۳	۲۵۹۰	۴۲۱۵	۵۸۰/۳	۱۰۰	۸۷/۹

جدول ۲۵- سرمایه‌گذاری داخلی در بخش صنعت واحد: میلیارد ریال

منطقه	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷-۱۳۹۸	سهم هر منطقه (درصد)	سهم بخش صنعت نسبت به کل سرمایه‌گذاری داخلی (درصد)
کیش	—	۱۰	۱۰۲	۲۸۶	۳۶۵	۱۱۸	۵۸/۶	۷/۱
قشم	۷	۵۵/۹	۱۱۱/۸	۱۲۴/۷	۱۳۷/۶	۱۴۷/۵	۳۸/۸	۴/۷
چابهار	—	—	—	۸	۱۰	۲۱	۲/۶	۰/۳
جمع	۷	۶۵/۹	۲۱۳/۸	۴۱۸/۷	۵۱۲/۶	۲۸۶/۵	۱۰۰	۱۲/۱

سهم سرمایه‌گذاریهای جذب شده صنعتی از کل سرمایه‌ها، فقط ۱۲/۱ درصد است. همانند قبل، از این میزان سرمایه‌های صنعتی جذب شده، منطقه آزاد کیش ۶۲/۶ درصد، منطقه آزاد قشم ۳۵/۹ درصد و منطقه آزاد چابهار فقط ۱/۵ درصد سرمایه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۲۵).

بررسی روند اعداد جداول مذکور نشان می‌دهد که در زمینه جذب سرمایه‌های داخلی در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۴ و ۱۳۷۷ منطقه آزاد قشم، و در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ منطقه آزاد کیش موفق‌تر عمل کرده‌اند. این موضوع می‌تواند حاکی از این واقعیت باشد که مناطق آزاد، در جلب سرمایه‌های داخلی با یکدیگر رقابت دارند. یعنی در سالهایی که سرمایه‌های داخلی بیشتری به منطقه آزاد قشم جذب شده، منطقه آزاد کیش فعالیت کمتری در این زمینه داشته است و بالعکس.

۴-۳-۲ جذب سرمایه خارجی

به طوری که بیش از این نیز گفته شد، موفقیت یک منطقه آزاد، به میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی توسط آن منطقه بستگی دارد. همان‌گونه که از جدول ۲۶ ملاحظه می‌شود، منطقه آزاد چابهار در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۶ در جذب سرمایه‌های خارجی ناموفق عمل کرده است. در مقابل، در همین دوره منطقه آزاد قشم، ۹۷/۹ درصد (۱۰۸/۴۸ میلیون دلار) سرمایه‌گذاریهای خارجی جذب شده به مناطق آزاد را به خود اختصاص داده، و سهم منطقه آزاد کیش نیز فقط ۲/۱ درصد (۲/۳۳ میلیون دلار) بوده است. در سال ۱۳۷۷، سرمایه‌گذاریهای خارجی با یک جهش ناگهانی از ۶۲/۱ به ۲۵۹/۱ میلیون دلار افزایش یافت.

واحد: میلیون دلار

جدول ۲۶- سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در مناطق آزاد

سهم	۱۳۷۷-۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۶	۱۳۷۵	۱۳۷۴	۱۳۷۳	۱۳۷۲	
کیش	۱۴/۵	۵۳/۴۸	۵۱/۱۵	۰/۳۳	۲	—	—	—
قشم	۵۶/۳	۲۰۸/۴۸	۱۰۰	۶۱/۸	۴۳/۷۵	۲/۶	۰/۳۳	—
چابهار*	۲۹/۲	۱۰۸	۱۰۸	—	—	—	—	—
جمع	۱۰۰	۳۶۹/۹۶	۲۵۹/۱۹	۶۲/۱۳	۴۵/۷۵	۲/۶	۰/۳۳	—

* شامل تفاهم‌نامه‌های در مرحله عقد قرارداد است.

چنانچه معادل دلاری^(۱) مجموع سرمایه‌گذاریهای داخلی جذب شده به مناطق آزاد را محاسبه کنیم، ملاحظه خواهیم کرد، در مقابل ۳۱۳۶/۹ میلیون دلار سرمایه داخلی جذب شده، فقط ۳۷۰ میلیون دلار سرمایه‌های خارجی به مناطق آزاد جذب شده است. بدین ترتیب به ازای هر ۱۰۰۰ دلار سرمایه داخلی، ۱۱۸ دلار سرمایه خارجی به مناطق آزاد وارد شده است. معادل ریالی نسبت مزبور به ازای هر ۱۰۰۰ ریال، ۱۷۷ ریال است (جدول ۲۷).

جدول ۲۷- مقدار کل جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷

سال	داخلی						خارجی	
	تجارت و خدمات		صنعت		کل		کل	
	میلیارد ریال (معادل)	میلیون دلار (معادل)	میلیارد ریال (معادل)	میلیون دلار (معادل)	میلیارد ریال (معادل)	میلیون دلار (معادل)	میلیارد ریال (معادل)	میلیون دلار (معادل)
۱۳۷۲	۱،۱۱۳/۵	۶۵۵	۷	۴/۱	۱،۱۲۰/۵	۶۵۹/۱	—	—
۱۳۷۳	۱،۰۸۸	۴۱۸/۴	۶۵/۹	۲۵/۴	۱،۱۵۳/۹	۴۴۳/۸	۰/۹	۰/۳۳
۱۳۷۴	۱،۲۸۳	۳۱۵/۸	۲۱۳/۸	۵۲/۶	۱،۴۹۶/۸	۳۶۸/۴	۱۰/۶	۲/۶
۱۳۷۵	۲،۵۹۰	۵۸۲/۵	۴۱۸/۷	۹۴/۲	۳۰۸/۷	۶۷۶/۷	۲۰۳/۴	۴۵/۷۵
۱۳۷۶	۴،۲۱۵	۸۸۱/۶	۵۱۲/۶	۱۰۷/۲	۴،۷۲۷/۶	۹۸۸/۷	۲۹۷	۶۲/۱۳
۱۳۷۷	۵۸۰/۳	۰/۰۹	۲۸۶/۵	۰/۰۴۴	۸۶۴/۸	۰/۱۳۴	۱،۶۷۶/۱	۲۵۹/۱۵
جمع	۱۰،۸۶۹/۸	۲،۸۵۳/۴	۱۵۰۴/۵	۲۸۳/۵	۱۲،۳۷۴/۳	۳،۱۳۶/۹	۲،۱۸۸	۳۶۹/۹۶

جدول ۲۸- مقدار کل سرمایه‌های داخلی و خارجی جذب شده به مناطق آزاد
در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷

شرح	میلیارد ریال	درصد
کیش	۷،۶۱۷/۳	۵۲/۳
قشم	۵،۸۲۲/۵	۴۰
چابهار	۱،۱۲۲/۵	۷/۷
جمع	۱۴،۵۶۲/۳	۱۰۰

با توجه به یافته‌های فوق، به طور خلاصه می‌توان گفت:

- ۱- کل سرمایه‌های داخلی و خارجی جذب شده به مناطق آزاد ۱۴،۵۶۲/۳ میلیارد ریال - معادل ۳۵۰۶/۹ میلیون دلار - طی سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ بوده است.
- ۲- منطقه آزاد کیش بیش از ۵۲ درصد سرمایه‌گذاریهای داخلی و خارجی، و ۵۸ درصد سرمایه‌گذاریهای داخلی، مناطق آزاد را به خود اختصاص داده است.
- ۳- بیشترین جذب سرمایه خارجی (۵۶/۳) متعلق به منطقه آزاد قشم است.
- ۴- نزدیک به ۸۹ درصد سرمایه‌گذاریهای داخلی جذب شده در مناطق آزاد، به فعالیتهای تجاری و خدماتی اختصاص یافته است.
- ۵- با گذشت زمان، ترکیب سرمایه‌گذاریها در مناطق آزاد به نفع بخش صنعت تغییر کرده است.
- ۶- اکثریت مطلق سرمایه‌گذاریهای داخلی در بخش‌های صنعت، تجارت و خدمات، متعلق به منطقه آزاد کیش است.

۷- سرمایه‌گذاریهای خارجی جذب شده به مناطق آزاد، به بخش صنعت سوق یافته است.

۳-۳-۴ گردشگری

شاید واژه گردشگری برای افرادی که به مناطق آزاد مسافرت می‌کنند، معنی‌دار نباشد. زیرا بسیاری از این افراد فقط به منظور خرید کالاهای مصرفی و یا به عبارتی تجارت چمدانی و مواد اولیه - بویژه در چابهار - و نه به منظور استفاده از تسهیلات سیاحتی و تفریحی در اوقات استراحت و تفریح، اقدام به مسافرت می‌کنند.

در میان سه منطقه آزاد موجود در کشور، کیش از جاذبه‌های گردشگری بیشتری نسبت به دو منطقه دیگر برخوردار است. آب و هوا در این جزیره مطبوع و امکانات اقامتی مناسبی در مقایسه با سایر مناطق در این مکان وجود دارد. بعد از آن، قشم از جاذبه‌های گردشگری متنوعی نظیر جنگلهای حرا و... برخوردار است که با توجه به سرمایه‌گذاریهای انجام شده، قابلیت‌های بیشتری برای جذب گردشگر پیدا خواهد کرد. منطقه آزاد چابهار جاذبه و امکانات گردشگری کمتری نسبت به دو منطقه دیگر دارد.

جدول ۲۹ سهم مسافران داخلی به مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ را نشان می‌دهد. براساس جدول مذکور، به رغم وجود جاذبه‌ها و امکانات گردشگری مناسب در منطقه آزاد کیش، سهم این منطقه از کل مسافران از ۷۱/۷ درصد در سال ۱۳۷۲، به ۲۹/۵ درصد در سال ۱۳۷۷ کاهش یافته است. در مقابل، سهم مسافران منطقه آزاد قشم پیوسته روندی صعودی را طی کرده است، به طوری که از ۱۳/۴ درصد در سال ۱۳۷۳ به ۴۸/۵ درصد در سال ۱۳۷۷ افزایش یافته است. تعداد مسافران منطقه آزاد چابهار از ۲۲ تا ۳۹/۳ درصد به ترتیب در سالهای ۱۳۷۷ و ۱۳۷۳ در نوسان بوده است. در مجموع، تعداد کل مسافران داخلی این مناطق از ۴۳۱ هزار نفر در سال ۱۳۷۲، به ۲۳۳۳ هزار نفر در سال ۱۳۷۶، با میانگین رشد سالانه‌ای معادل ۳۷ درصد، افزایش یافته است.

جدول ۲۹- سهم مسافران داخلی واحد: درصد

مناطق	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۲-۱۳۷۷
کیش	۷۱/۷	۴۷/۳	۴۸/۶	۳۱/۶	۳۴/۴	۱۹/۵	۳۷/۴
قشم	—	۱۳/۴	۲۵/۲	۳۳/۵	۴۲/۹	۴۸/۵	۳۵
چابهار	۲۸/۳	۳۹/۳	۲۶/۲	۳۴/۹	۲۲/۷	۲۲	۲۷/۶
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
تعداد کل (هزار نفر)	۴۳۰/۶	۷۴۷/۸	۱،۱۹۱/۲	۲،۰۸۸/۳	۲،۳۳۲/۵	۲،۰۶۳/۵	۸،۸۵۳/۹

واحد: درصد

جدول ۳۰- سهم مسافران خارجی

مناطق	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸-۱۳۷۹
کیش	۹۹/۴	۹۸/۶	۹۷/۶	۸۹/۱	۷۳/۵	۹۵/۴	۹۵/۲
قشم	۰/۶	۱/۴	۲/۴	۱۰/۹	۲۲/۴	۴/۴	۴/۶
چابهار	—	—	—	—	۴/۱	۰/۲	۰/۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
تعداد کل (نفر)	۲,۱۵۰	۲,۲۳۲	۳,۳۸۰	۱,۶۸۴	۱,۰۲۰	۳۱,۷۴۲	۴۲,۲۰۸

واحد: نفر

جدول ۳۱- تعداد مسافران خارجی به ازای هر ۱۰۰۰۰ نفر مسافر داخلی

مناطق	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸-۱۳۷۹
هر سه منطقه	۵۰	۳۰	۲۸	۸	۴	۱۵۴	۴۸

همان‌گونه که از جدول ۳۰ مشاهده می‌شود، وضع مناطق آزاد کشور از لحاظ ورود مسافران خارجی مطلوب به نظر نمی‌رسد. تا سال ۱۳۷۶ تعداد کل مسافران خارجی مناطق آزاد هیچ‌گاه از ۳۳۸۰ نفر بیشتر نبوده است. در سال ۱۳۷۷، تعداد مسافران مزبور با یک جهش ناگهانی به ۳۱۷۴۲ نفر رسیده است. منطقه آزاد کیش در سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷، همواره بیشترین سهم مسافران خارجی را به خود اختصاص داده، به گونه‌ای که بیش از ۹۵ درصد مسافران خارجی به این منطقه جذب شده است. نسبت مسافران خارجی به داخلی نیز حاکی از کمی تعداد مسافران خارجی است. براساس جدول ۳۸، در سال ۱۳۷۳ به ازای هر ۱۰,۰۰۰ نفر مسافر داخلی، فقط ۵۰ نفر مسافر خارجی به مناطق سفر کرده‌اند. این عدد در سالهای بعد روند نزولی داشته است، تا اینکه به ۴ نفر در سال ۱۳۷۶ کاهش و سپس به عدد بی‌سابقه ۱۵۴ نفر در سال ۱۳۷۷ افزایش یافته است.

۵- زمینه‌ها و انگیزه‌های ایجاد بورس در مناطق آزاد ایران

نقش اصلی مناطق آزاد در کشورهای نظیر چین، سنگاپور، هند و...، تغییر تفکر اقتصادی و همسویی و هم‌پیوندی اقتصاد ملی این کشورها با اقتصاد جهانی است. اصولاً کشورهای در حال توسعه‌ای که به ایجاد مناطق آزاد روی آورده‌اند، بر این باورند که این مناطق می‌توانند مکان مناسبی برای جذب سرمایه، مدیریت و فن‌آوری خارجی باشند و بدین ترتیب قادر خواهند بود که روند توسعه اقتصادی کشور را با اقتصاد جهانی ممزوج کنند. تشکیل مناطق آزاد در کشور ما نیز از این امر مستثنی نیست و همان گونه که پیش از این نیز گفته شد، یکی از اهداف مهم و مصرح در قانون مناطق آزاد، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه‌ای و... است. بررسی عملکرد گذشته و حال مناطق آزاد تجاری ایران نشان می‌دهد که این مناطق در زمینه حضور در بازارهای جهانی و جذب سرمایه‌های خارجی موفق عمل نکرده‌اند. پیامد تلاش ۶ساله (۱۳۷۲-۱۳۷۷) مناطق آزاد ایران در جهت جذب

سرمایه‌های خارجی فقط ۳۷۰ میلیون دلار بوده است. چنانچه عدد مذکور را با میزان جذب سرمایه‌های خارجی در مناطق ویژه اقتصادی چین مقایسه نمائیم، ملاحظه خواهیم نمود که در سال ۱۹۹۴ ورود سرمایه‌های خارجی به پنج منطقه ویژه اقتصادی چین بالغ بر ۸/۷ میلیارد دلار (۲۵/۷ درصد کل ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به چین) بوده و تا پایان نیمسال اول ۱۹۹۶، حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در منطقه ویژه اقتصادی پودونگ (ششمین منطقه ویژه اقتصادی چین) به ۳۱ میلیارد دلار رسیده است. از طرف دیگر، در حالی که در مناطق آزاد کشور ما مالکیت بیشتر شرکتها به صورت سهامی خاص یا مسئولیت محدود و به صورت مختلط بوده است، در منطقه ویژه اقتصادی مزبور، بیش از ۴۸ شرکت چند ملیتی از ده کشور صنعتی فعالیت می‌نمایند.

موانعی که مناطق آزاد کشورمان با آن مواجه‌اند جوانب مختلفی دارد. اگر از دیدگاه بازار سرمایه پدیده مذکور را بررسی کنیم، ملاحظه خواهیم کرد که در مناطق آزاد کشور، از میان روشهای تأمین مالی متنوعی نظیر حضور در بازارهای متشکل بورس اوراق بهادار داخلی، معامله اوراق بهادار از طریق بانکهای سرمایه‌گذاری، حضور در بازارهای سرمایه و اوراق بهادار خارجی و سایر موارد که در بازار سرمایه وجود دارد، فقط از شیوه جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی آن هم به صورت ناقص استفاده شده است.

بررسیهای به عمل آمده نشان می‌دهد وضع سرمایه‌گذاریهای موجود در مناطق آزاد کشورمان هیچ‌گونه ارتباطی با بازار بورس اوراق بهادار سرزمین اصلی ندارد. ساده‌ترین ارتباط می‌تواند در قالب پذیرش شرکتهای تأسیس یافته مناطق آزاد در بورس اوراق بهادار تهران باشد. صرف نظر از مشکلات قانونی موجود در این رابطه، به دلیل نبود شرکتهای سهامی عام در مناطق آزاد، این عمل میسر نیست. به هر صورت، ابعاد قضیه بسیار فراتر از پذیرش شرکتهای مزبور بوده و در واقع باید به منظور جذب سرمایه‌های خارجی (و حتی داخلی) یک بازار متشکل و قانونمند سرمایه با ویژگیها و ابزارهای مالی پیشرفته، در مناطق آزاد بوجود آید. این هدف از دو منظر توجیه‌پذیر است.

اول اینکه، با توجه به قوانین محدودکننده موجود در سرزمین اصلی مانند ابهام در نسبت مشارکت خارجیان برای تشکیل شرکتها، آزاد نبودن ورود و خروج سرمایه، عدم پذیرش سهام شرکتهای خارجی در بورس، استفاده نکردن از ابزارهای مالی نوین و...، امکان توسعه و گسترش فعالیتهای بازارهای مالی و به ویژه بازار سرمایه، در سرزمین اصلی با تنگناهایی مواجه است. تفاوتهایی که میان قوانین و مقررات سرزمین اصلی و مناطق آزاد کشور - بویژه در بازارهای مالی - وجود دارد به قدری گسترده و مهم است که مزیتهایی نظیر معافیتهای مالیاتی ۱۵ ساله برای هر نوع فعالیت در مناطق آزاد در حاشیه قرار گرفته و از اهمیت کمتری برخوردار است. آزادی ورود و خروج سرمایه و ارز، به رسمیت شناختن نظام ارزی براساس عرضه و تقاضا، تأسیس بانک خصوصی و استقرار شعب بانکهای خارجی، تأسیس و فعالیت شرکتهای بیمه خصوصی - داخلی و خارجی -، آزاد بودن مشارکت خارجیان به هر نسبت در فعالیتهای منطقه و... از جمله ویژگیهای قانونی در مناطق آزاد است که اولاً تمایز شدیدی میان قوانین سرزمین اصلی و مناطق آزاد بوجود می‌آورد، ثانیاً این تمایز باعث می‌شود که سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه مناطق آزاد بسیار جذابتر و سهل‌تر از سرزمین اصلی باشد (جدول ۳۲). بنابراین راه‌اندازی بورس در مناطق آزاد به نوعی همسو با سیاست گسترش جغرافیایی سازمان بورس است و بدین ترتیب می‌توان از روشهای تأمین مالی جدیدی که تاکنون به دلیل

محدودیت‌های قانونی در سرزمین اصلی به کار گرفته نشده است - مانند ارائه سهام شرکت‌های داخلی در بازارهای بین‌المللی، مبادله سهام شرکت‌های خارجی، انتشار اوراق مشارکت ارزی و... - استفاده کنیم (جدول ۳۳). در عین حال باید توجه داشت که ادغام در بازارهای مالی جهان به دلایل حذف مقررات و آزاد نهادن بازارهای مالی، پیشرفت در وسایل ارتباطی و فن‌آوری رایانه‌ای و بالاخره نهادی شدن بازارهای مالی، امری گریزناپذیر است.

نکته بعدی اینکه راه اصلی توسعه مناطق از مسیر جذب و حمایت سرمایه‌های خارجی می‌گذرد. یکی از راهکارهای مهم جهت هموار نمودن چنین مسیری، ایجاد بازار سرمایه‌ای متشکل و هدفمند در این مناطق است. در واقع قانونمند و متشکل کردن بازار سرمایه مناطق آزاد و تنوع بخشیدن به ابزارهای مالی مورد استفاده در سرمایه‌گذاری، انگیزه‌های بیشتری برای سرمایه‌گذاران خارجی بوجود می‌آورد و در نتیجه سرمایه‌های بیشتری جذب می‌کند. در حال حاضر قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد ناظر بر جریان سرمایه‌گذاری‌های فیزیکی بوده و استفاده از ابزارهای گوناگون مالی بازار سرمایه در این قانون (جز چند مورد خاص) مسکوت مانده است. این امر باعث می‌شود تنها یک جریان سرمایه‌گذاری یعنی جذب مستقیم سرمایه‌ها بر مناطق آزاد حاکم باشد و در عمل روش‌های دیگر این جریان مسدود شود. بنابراین راه‌اندازی بورس در مناطق آزاد دقیقاً در جهت تحقق اهداف مناطق یعنی جذب سرمایه‌های خارجی، گسترش سرمایه‌گذاری و در نهایت رشد و توسعه اقتصادی است. تشکیل بورس در این مناطق موجب می‌شود که تقاضاکنندگان وجوه (واحدهای تولیدی و خدماتی) و عرضه‌کنندگان وجوه (سرمایه‌گذاران یا پس‌اندازکنندگان) با شیوه‌های مختلف تأمین مالی (سهام عادی، ممتاز، انواع ابزارهای مشتق و...) اقدام به مشارکت سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی کرده و در نهایت گسترش این پدیده خود می‌تواند گامی اساسی در ساماندهی وضع سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد به شمار آید. گذشته از این، پیوند بازار سرمایه مناطق آزاد با شبکه‌های مالی بین‌المللی می‌تواند بستر مناسبی برای جذب سرمایه‌های خارجی فراهم آورد.

جدول ۳۲- جدول مقایسه‌ای بخشی از مزیت‌های قانونی مناطق آزاد و سرزمین اصلی در بازارهای مالی

ردیف	شرح مزیت	سرزمین اصلی	مناطق آزاد
۱	آزادی کامل ورود و خروج سرمایه	وجود ندارد	وجود دارد
۲	مشارکت خارجی‌ان به هر نسبت	وجود ندارد	وجود دارد
۳	تضمین کامل سرمایه‌های خارجی و سود حاصل از آنها	بر طبق قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی	بر طبق قانون مناطق آزاد و یا قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی
۴	معافیت مالیاتی	تابع قوانین و مقررات مالیاتی سرزمین اصلی	تا ۱۵ سال معافیت کامل مالیاتی در کلیه فعالیت‌های اقتصادی
۵	تأسیس و فعالیت بانک خصوصی و خارجی	وجود ندارد	وجود دارد
۶	نظام ارزی واحد براساس عرضه و تقاضای بازار آزاد	وجود ندارد	وجود دارد
۷	خرید و فروش ارز برای اشخاص حقیقی و حقوقی	تابع قوانین و مقررات سرزمین اصلی	تابع قوانین و مقررات مناطق آزاد
۸	نظام بانکی، پولی و ارزی و بیمه	تابع قوانین و مقررات سرزمین اصلی	تابع قوانین و مقررات مناطق آزاد
۹	تأسیس و فعالیت بیمه‌های خارجی و خصوصی	وجود ندارد	وجود دارد
۱۰	انتشار و معاملات اوراق قرضه ارزی	وجود ندارد	وجود دارد

جدول ۳۳- جدول مقایسه‌ای بخشی از مزیت‌های قانونی که می‌توانند در بورس مناطق آزاد

در مقایسه با سرزمین اصلی وجود داشته باشد.

ردیف	شرح مزیت	سرزمین اصلی	مناطق آزاد
۱	امکان معاملات اوراق بهادار (سهام شرکتها، اوراق مشارکت، اوراق قرضه و...) خارجی	وجود ندارد	پیشنهاد می‌شود
۲	امکان معامله انواع ابزارهای مالی	وجود ندارد	پیشنهاد می‌شود
۳	امکان معامله اوراق بهادار داخلی به صورت نامحدود توسط خارجیان	در شرکت‌های پذیرفته شده و مستقر در سرزمین اصلی وجود ندارد	در شرکت‌های پذیرفته شده و مستقر در مناطق آزاد پیشنهاد می‌شود.
۴	تأسیس و فعالیت شرکت‌های کارگزاری خارجی	وجود ندارد	پیشنهاد می‌شود
۵	پذیرش شرکت‌هایی که بیش از ۴۹ درصد آن متعلق به سهامداران خارجی باشد.	وجود ندارد	پیشنهاد می‌شود
۶	معافیت کامل مالیاتی معاملات سهام تا ۱۵ سال	وجود ندارد	وجود دارد
۷	معافیت کامل مالیاتی فعالیت کارگزاران تا ۱۵ سال	وجود ندارد	وجود دارد
۸	معافیت کامل مالیاتی شرکت‌های مستقر در مناطق آزاد و پذیرفته شده در بورس تا ۱۵ سال	وجود ندارد	وجود دارد
۹	دادوستد اوراق بهادار	توسط کارگزاران	توسط کارگزاران، دلالان و بازارسازها پیشنهاد می‌شود
۱۰	مؤسسه حسابرسی معتمد بورس	تابعیت ایرانی	تابعیت غیرایرانی، نیز پیشنهاد می‌شود

باید توجه داشت راه‌اندازی بورس در مناطق آزاد در چارچوب یک برنامه زمان‌بندی شده میسر است. برنامه زمان‌بندی شده مزبور نیز باید با وضع کنونی و آینده این مناطق هماهنگ و همسو باشد. با توجه به مطالب بیان شده در قسمتهای قبل، می‌توان وضع اقتصادی مناطق آزاد را در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱- امکانات زیربنایی و سیاحتی احداث شده مناطق مزبور در یک سطح حداقل قابل قبول است.
- ۲- در زمینه جذب سرمایه‌های ریالی - در مقایسه با معادل ریالی سرمایه‌های ارزی - موفق عمل کرده‌اند.

- ۳- در خصوص جذب سرمایه‌های خارجی ناموفق توفیق قابل قبولی حاصل نشده است.
 - ۴- مجموعه قوانین و مقررات بازارهای مالی (پول و بیمه) به تازگی تصویب شده و یا در حال تصویب شدن است، لیکن در خصوص بازار متشکل سرمایه - به عنوان یکی از ارکان مهم بازار مالی - هیچ اقدامی صورت نگرفته است. از این رو، فعالیت بازارهای متشکل مالی مناطق آزاد، مرحله ابتدایی خود را طی می‌کند.
 - ۵- با توجه به وجود امکانات زیربنایی مناسب - به تناسب هر منطقه - فعالیتهای تولیدی این مناطق از رونق نسبی برخوردار است. بررسیهای به عمل آمده حاکی از تمایل کارفرمایان به ایجاد واحدهای میان مقیاس - از لحاظ سرمایه - در این مناطق است.
 - ۶- صنایع مستقر در مناطق آزاد، عموماً با هدف دسترسی به بازار سرزمین اصلی فعالیت می‌کنند.
 - ۷- رونق اقتصادی موجود در مناطق آزاد مرهون واردات کالاها از خارج از کشور به این مناطق و در مناطق مزبور به سرزمین اصلی است.
 - ۸- عمده درآمد سازمانهای مناطق آزاد از محل فروش کارت مسافری و عوارض ورود کالا تأمین می‌شود. راهبردهای آینده مناطق را نیز می‌توان در موارد زیر برشمرد:
 - ۱- استقرار صنایع با هدف صادرات و جایگزینی واردات، با استفاده از جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی
 - ۲- ارائه خدمات صنعت نفت و خدمات فنی مهندسی
 - ۳- ایجاد و توسعه فعالیتهای بانکداری، بیمه و سایر نرم‌افزارهای لازم
 - ۴- انتقال دانش فنی و فن‌آوری خارجی به داخل کشور
 - ۵- بالا نگه داشتن سطح امکانات زیربنایی در مقایسه با نیازهای صنعتی
 - ۶- تدوین و بکارگیری روشهای مناسب جهت توسعه و فراهم نمودن ثبات، امنیت و تضمین سرمایه‌گذاری خارجی
- مجموع یافته‌های فوق این واقعیت را برای ما مشخص می‌کند که مناطق آزاد مراحل میانی دوران قبل از جهش - با شدت و ضعف متفاوت برای هر یک از مناطق - را طی می‌کنند. در این مرحله، یکی از ضعفهای مهم موجود در این مناطق، عدم برنامه‌ریزی و دوراندیشی لازم برای ایجاد بازار متشکل سرمایه است. البته سایر اجزاء بازارهای مالی مناطق آزاد - شامل بازار پول و بیمه - نیز مراحل ابتدایی رشد و توسعه خود را طی می‌کنند.
- به هر تقدیر، با توجه به مجموعه شرایط فوق، ایجاد بازار متشکل سرمایه و دستیابی به وضع ایده‌آل، استفاده از ابزارهای نوین مالی و همسویی و هم‌پیوندی با بازارهای داخلی بین‌المللی - بدون ایجاد بسترهای لازم - از لحاظ سخت‌افزار و نرم‌افزار - میسر نیست. وضع اقتصادی مناطق آزاد ما را به این واقعیت رهنمون می‌کند که تأسیس بازار بورس اوراق بهادار مناطق آزاد، ابتدا باید با هدف راه‌اندازی یک بازار بورس منطقه‌ای با به کارگیری ابزارهای مالی ساده نظیر دادوستد سهام - کوتاه‌مدت - و سپس ابزارهای مالی پیچیده‌تر مانند اوراق قرضه ارزی، ابزارهای مشتق و... - میان مدت -، طراحی شود. مزایایی نظیر مقررات ضوابط ثبت شرکتها، قانون کار، واردات مواد اولیه و...، (جدول ۳۴) می‌تواند جذابیت‌های لازم برای سرمایه‌گذاری در این بورس را در مقایسه با بورس اوراق بهادار سرزمین اصلی بوجود آورد. از طرف دیگر، وجود ویژگی‌هایی نظیر افزایش قدرت نقدشوندگی سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار مناطق آزاد، تجهیز منابع مالی از راه فروش سهام و یا انتشار اوراق مشارکت و امتیازهای پیشنهادی نظیر

آنچه در جدول ۳۵ ذکر شده است، می‌تواند انگیزه‌های لازم برای جذب شرکتهای مستقر در مناطق آزاد به بورس اوراق بهادار این مناطق بوجود آورد. مرحله بعدی - بلند مدت - راهاندازی یک بورس اوراق بهادار بین‌المللی با ویژگیهای خاص خود است.

جدول ۳۴- جدول مقایسه‌ای بخشی از مزایای قانونی شرکتهای پذیرفته شده

در بورس اوراق بهادار مناطق آزاد و سرزمین اصلی

شرح مزیت	سرزمین اصلی	مناطق آزاد تجاری - صنعتی
ضوابط ثبت شرکت	تابع قوانین سرزمین اصلی	تابع قوانین مناطق آزاد *
قانون کار	تابع قوانین سرزمین اصلی	تابع قوانین مناطق آزاد *
ضوابط تأمین اجتماعی	تابع قوانین سرزمین اصلی	تابع قوانین مناطق آزاد *
عوارض (بندری و فرودگاهی) واردات مواد اولیه و ماشین‌آلات	تابع قوانین سرزمین اصلی	معاف
ضوابط قیمت‌گذاری کالاهای تولیدی	تابع قوانین سرزمین اصلی	عدم شمول ضوابط قیمت‌گذاری
واردات مواد اولیه	تابع قوانین سرزمین اصلی	آزاد
واردات درصدی از کالای تولید شده در مناطق آزاد به سرزمین اصلی	—	معادل نسبتی از مجموع ارزش افزوده و مواد و قطعات داخل به کار رفته به قیمت کالای تولیدی بدون هرگونه محدودیتی مجاز

* قوانین و مقررات مناطق آزاد محدودیت بسیار کمتری در مقایسه با سرزمین اصلی دارد.

جدول ۳۵- امتیازهای پیشنهادی شرکتهای پذیرفته شده در بورس مناطق آزاد در مقایسه با سایر شرکتهای مناطق مزبور

شرح مزیت	شرکتهای پذیرفته شده در بورس مناطق آزاد	سایر شرکتهای فعال در منطقه
واردات درصدی از کالای تولید شده در مناطق به سرزمین اصلی	معادل نسبتی بیش از مجموع ارزش افزوده و مواد و قطعات داخلی به کار رفته به قیمت کالای تولیدی بدون هرگونه محدودیتی مجاز	معادل نسبتی از مجموع ارزش افزوده و مواد و قطعات داخلی به کار رفته به قیمت کالای تولیدی بدون هرگونه محدودیتی مجاز
عوارض واردات مواد اولیه ماشین‌آلات (عوارض کالا)	معاف	تابع قوانین مناطق آزاد

برپایه آنچه درباره امکان‌پذیری و انگیزه‌های ایجاد بورس در مناطق آزاد ایران اشاره شد، مهمترین پرسشی که در این باره فراییش می‌آید، انتخاب مکان مناسب استقرار سازمان بورس اوراق بهادار در مناطق آزاد است. عدم توسعه کافی ظرفیتهای بالفعل و حتی بالقوه مناطق آزاد از یک سو، و احتمال وجود رقابت غیراقتصادی جهت جذب سرمایه‌های خارجی از سوی دیگر، امکان تأسیس جداگانه بورس اوراق بهادار در هر یک از مناطق آزاد را منتفی و انتخاب یک منطقه آزاد به عنوان مرکز دادوستد اوراق بهادار مناطق مزبور را گریزناپذیر می‌سازد. انتخاب هر یک از مناطق آزاد برای استقرار سازمان بورس اوراق بهادار نیز تابعی از امکانات زیربنایی، سرمایه‌گذاری و... است. بررسی وضع کلان اقتصادی هر یک از این مناطق، مبین این واقعیت است که مقادیر مؤلفه‌های اقتصادی در هر کدام از مناطق می‌تواند نسبت به منطقه دیگر پیش‌رو و یا پس‌رو باشد. به عنوان مثال، به رغم وجود بالاترین مقدار سرمایه‌گذاری داخلی در منطقه آزاد کیش، سرمایه‌گذاری خارجی این منطقه در حداقل خود قرار دارد. از این رو، با توجه به اینکه هیچ کدام از سه منطقه آزاد موجود کشور از لحاظ مقادیر کلیه مؤلفه‌های اقتصادی خود در موقعیت برتری مطلق قرار ندارند، محاسبه شاخص اقتصادی - بدون واحد - متناظر برای هر یک از این مؤلفه‌ها، و مقایسه کل آنها با یکدیگر، امری لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

همان گونه که از جدول ۳۶ ملاحظه می‌شود، در ستون اول، ۱۹ مؤلفه اقتصادی - به صورت انباشت - از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ لحاظ شده است. در ستون دوم هر یک از این مؤلفه‌ها به شاخص‌های اقتصادی - بدون واحد - تبدیل شده‌اند. بدین ترتیب، براساس جدول مزبور، با محاسبه جمع شاخص‌های اقتصادی هر یک از مناطق می‌توان برتری نسبی منطقه آزاد کیش را ملاحظه کرد. پس از آن مناطق قشم و چابهار در رده‌های بعدی قرار دارند. باید توجه کرد که استقرار بورس منطقه آزاد کیش و ایجاد یک بازار سرمایه متشکل در این منطقه به معنای عدم پوشش جغرافیایی سایر مناطق کشور نیست. در واقع با شکل‌گیری بازار مزبور، سایر مناطق نیز قادر خواهند بود سهام شرکت‌های مربوط را به این بورس ارائه کنند.

جدول ۳۶- محاسبه شاخصهای اقتصادی مناطق آزاد در سالهای ۱۳۷۲ الی ۱۳۷۷

ردیف	شرح	مقادیر مؤلفه‌های اقتصادی				مقادیر شاخص‌های اقتصادی		
		واحد	کیش	قشم	چابهار	کیش	قشم	چابهار
۱	کل سرمایه‌گذاری	میلیارد ریال	۷۶۱۷/۳	۵۸۲۲/۵	۱۱۲۲/۵	۱۰۰	۷۶/۴	۱۴/۷
۲	سرمایه‌گذاری داخلی	میلیارد ریال	۷۲۷۶	۴۶۷۴/۳	۴۲۴	۱۰۰	۶۴/۲	۵/۸
۳	سرمایه‌گذاری داخلی در بخش تجارت و سایر خدمات	میلیارد ریال	۶۳۹۵	۴۰۸۹/۸	۳۸۵	۱۰۰	۶۳/۹	۶
۴	سرمایه‌گذاری داخلی در بخش صنعت	میلیارد ریال	۸۸۱	۵۸۴/۵	۳۹	۱۰۰	۶۶/۳	۴/۴
۵	سرمایه‌گذاری خارجی	میلیون دلار	۵۳/۴۸	۲۰۸/۴۸	۱۰۸	۲۵/۶	۱۰۰	۵۱/۸
۶	سرمایه‌گذاری زیربنایی	میلیون ریال	۴۲۶/۲	۳۹۴/۹	۲۰۲/۳۷	۱۰۰	۹۲/۶	۴۳/۸
۷	سرمایه‌گذاری زیربنایی به ازای هر کیلومتر مربع	میلیون ریال	۴/۶۹	۱/۳۶	۱/۴۵	۱۰۰	۲۹	۳۰/۹
۸	مسافران ورودی داخلی	میلیون نفر	۳/۳	۳/۱	۱/۹	۱۰۰	۹۳/۹	۵۷/۶
۹	مسافران ورودی خارجی	هزار نفر	۴۰/۲	۱/۴	۰/۱	۱۰۰	۳/۵	۰/۰۴
۱۰	کل ظرفیت احداثی	هزار مترمربع	۸۸۵/۹	۱۰۷۳	۷۷۲	۸۲/۶	۱۰۰	۷۱/۹
۱۱	احداث واحدهای تجاری	هزار مترمربع	۷۶/۴	۲۳۳	۱۷۰	۳۲/۸	۱۰۰	۷۳
۱۲	احداث واحدهای صنعتی	هزار مترمربع	۱۴۵/۶	۵۰۰	۴۲۵	۲۹/۱	۱۰۰	۸۵
۱۳	احداث واحدهای مسکونی	هزار مترمربع	۳۵۰/۷	۲۱۹	۵۲	۱۰۰	۶۲/۴	۱۴/۸
۱۴	احداث واحدهای خدماتی	هزار مترمربع	۳۱۳/۲	۱۲۱	۱۲۵	۱۰۰	۳۸/۶	۳۹/۹
۱۵	کل ظرفیت احداثی به ازای هر کیلومتر مربع	هزار مترمربع	۹/۸	۳/۷	۵/۵	۱۰۰	۳۷/۸	۵۶
۱۶	احداث واحدهای تجاری به ازای هر کیلومتر مربع	هزار مترمربع	۰/۸۴	۰/۸	۱/۲	۷۰	۶۶/۷	۱۰۰
۱۷	احداث واحدهای صنعتی به ازای هر کیلومتر مربع	هزار مترمربع	۱/۶	۱/۷	۳	۵۳/۳	۵۶/۷	۱۰۰
۱۸	احداث واحدهای مسکونی به ازای هر کیلومتر مربع	هزار مترمربع	۳/۸۶	۰/۸	۰/۴	۱۰۰	۲۰/۷	۱۰/۴
۱۹	احداث واحدهای خدماتی به ازای هر کیلومتر مربع	هزار مترمربع	۳/۵	۰/۴	۰/۹	۱۰۰	۱۱/۴	۲۵/۷
جمع		—	—	—	—	۱۵۹۳/۴	۱۱۸۴/۲	۷۹۱/۷

بررسیهای به عمل آمده در گزارش حاضر نشان می‌دهد که مناطق آزاد کشور به رغم اینکه تا رسیدن به حد مطلوب و قابل رقابت در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای فاصله بسیاری دارند، در حد امکان و توان خود - به ویژه مناطق آزاد کیش و قشم - توانسته‌اند مجموعه‌ای قابل قبول از امکانات زیربنایی در منطقه فراهم آورند. از این رو، در کنار رشد سخت‌افزارها در مناطق آزاد، باید امکانات نرم‌افزاری نیز توسعه و تکامل یابند. در این راستا می‌توان به بازار بورس بویژه بورس اوراق بهادار به عنوان مهمترین وسیله سازوکار بازار سرمایه برای معاملات ابزارهای مالی در این مناطق، اشاره کرد.

راه‌اندازی بورس در مناطق آزاد از زوایای مختلف قابل بررسی است. اول این که می‌تواند در چارچوب سیاست گسترش جغرافیایی بورس قرار گیرد، دوم این که می‌توان با به کارگیری ابزارها و روش‌های تأمین مالی متنوع در بازار سرمایه مناطق آزاد، جذابیت بیشتری برای جلب سرمایه‌های خارجی فراهم کرد، و سوم این که تجربیات بدست آمده از بورس مناطق آزاد را می‌توان به سرزمین اصلی نیز تسری داد.

باید توجه داشت که راه‌اندازی بورس در مناطق آزاد و تحقق تمامی اهداف پیش‌بینی شده، در کوتاه‌مدت میسر نخواهد بود. در واقع، بورس به عنوان یک نهاد بازار سرمایه در طول زمان تکامل و سازمان‌یافته‌تر می‌شود و کارایی آن در جهت تحقق اهداف و نیازهای خاص افزوده می‌شود. از طرفی دیگر رونق بورس به تنهایی و بدون شکل‌گیری و گسترش بازارهای پولی امکان‌پذیر نیست. به علاوه نهادینه شدن بازار سرمایه و بویژه بورس در مناطق آزاد متأثر از چارچوب ساختار اقتصادی - سیاسی بخش کلان سرزمین اصلی است.

بنابراین به طور خلاصه می‌توان گفت که صرف فراهم آوردن امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری بازار سرمایه در مناطق آزاد، امکان جذب سرمایه‌های داخلی و به ویژه خارجی میسر نیست. به رغم وجود ظرفیتهای و مزیت‌های بالقوه فراوانی که جهت گسترش بازار سرمایه - با مرکزیت کیش - وجود دارد، توسعه این بازار نیز در گرو فراهم آوردن بازارهای پولی و مالی پیشرفته، و به وجود آوردن بستری مناسب (امنیت اقتصادی و سیاسی) در جهت سیاست‌های کلان اقتصادی در این مناطق - و حتی سرزمین اصلی - است. بدین ترتیب با ایجاد تمامی شرایط نظیر قوانین، مقررات، نهادها و مانند اینها در درازمدت می‌توان بازار سرمایه‌ای متشکل همراه با ابزارهای مالی متنوع با هدف انتقال سرمایه داخلی و خارجی به مناطق آزاد، پدید آورد.

۷- پیوستها

۱-۷ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد

۲-۷ قانون اصلاح چگونگی اداره مناطق آزاد

۳-۷ آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد

۴-۷ آیین‌نامه پیشنهادی مقررات تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه در مناطق آزاد

۷-۱ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد^(۱)

قسمت اول - اهداف:

ماده ۱- به منظور تسريع در انجام امور زیربنایی، عمران و آبادانی، رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری و افزایش درآمد عمومی، ایجاد اشتغال سالم و مولد، تنظیم بازار کار و کالا، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه‌ای، تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی و ارایه خدمات عمومی، به دولت اجازه داده می‌شود مناطق ذیل را به عنوان مناطق آزاد تجاری و صنعتی براساس موازین قانونی و این قانون اداره نماید:

الف - منطقه آزاد جزیره کیش (طبق نقشه پیوست)^(۲)

ب - منطقه آزاد قشم حداکثر به وسعت سیصد کیلومتر مربع به هم پیوسته در ضلع شمال شرق جزیره در محدوده‌ای که هیأت وزیران تعیین خواهد نمود.^(۳)

ج - منطقه آزاد چابهار (طبق نقشه پیوست)^(۴)

تبصره ۱- مناطق آزاد از تسهیلات و امتیازات موضوع این قانون برخوردار خواهند بود.

تبصره ۲- ایجاد مناطق جدید و تعیین محدوده آنها بنا به پیشنهاد دولت و تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد بود.

ماده ۲- درآمد سازمانهای مناطق آزاد صرفاً بایستی در چارچوب بودجه سالیانه که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد هزینه گردد. کمکه‌های سازمان جهت عمران و آبادانی سایر نواحی (با اولویت نواحی همجوار) صرفاً با تصویب هیأت دولت امکان‌پذیر بوده و هرگونه کمک دیگری تصرف غیرقانونی در اموال عمومی محسوب خواهد شد.

قسمت دوم - تعاریف:

ماده ۳- در این قانون واژه‌های زیر به جای عبارتهای مشروح مربوط به کار می‌رود.

کشور: کشور جمهوری اسلامی ایران

منطقه: منطقه آزاد تجاری - صنعتی

سازمان: سازمان هر منطقه آزاد تجاری - صنعتی

مجلس: مجلس شورای اسلامی

۱- مصوب جلسه مورخ ۱۳۷۲/۶/۷ مجلس شورای اسلامی و جلسه مورخ ۱۳۷۵/۸/۲۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام

۲- رجوع به صفحه ۱۶

۳- رجوع به صفحه ۱۷ و ۱۸

۴- رجوع به صفحه ۱۹

ماده ۴- هیأت وزیران مسؤولیت:

- الف - تصویب آیین نامه ها و هماهنگی نمودن کلیه فعالیت های هر منطقه.
- ب - تصویب اساسنامه سازمان و شرکت های تابعه^(۱)
- ج - تصویب برنامه های عمرانی، فرهنگی، بودجه سالانه و عملکرد صورت های مالی سازمانهای مناطق.
- د - تصویب مقررات امنیتی و انتظامی مناطق با تایید فرماندهی کل قوا^(۲)
- هـ- اعمال نظارت عالیه بر فعالیت های مناطق
- را به عهده خواهد داشت.

ماده ۵- هر منطقه توسط سازمانی که به صورت شرکت با شخصیت حقوقی مستقل تشکیل می گردد و سرمایه آن متعلق به دولت است، اداره می شود. این شرکت ها و شرکت های وابسته از شمول قوانین و مقررات حاکم بر شرکت های دولتی و سایر مقررات عمومی دولت مستثنی بوده و منحصراً براساس این قانون و اساسنامه های مربوط اداره خواهند شد و در موارد پیش بینی نشده در این قانون و اساسنامه، تابع قانون تجارت خواهند بود.

ماده ۶- سازمان توسط هیأت مدیره متشکل از سه یا پنج نفر اداره خواهد شد. اعضاء هیأت مدیره توسط هیأت وزیران انتخاب خواهند شد. مدیر عامل سازمان که ریاست هیأت مدیره را به عهده خواهد داشت، به موجب حکم ریاست جمهوری و از میان اعضاء هیأت مدیره منصوب و بالاترین مقام اجرایی در زمینه های اقتصادی و زیربنایی منطقه می باشد. انتخاب مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره برای مدت سه سال بوده و انتخاب مجدد آنان بلامانع است.

عزل مدیر عامل و اعضاء هیأت مدیره با همان مراجع انتخاب کننده می باشد. هیأت وزیران مسؤولیت و اختیار مجامع عمومی سازمان هر منطقه را به عهده دارد.

ماده ۷- سازمان هر منطقه مجاز است با تصویب هیأت وزیران نسبت به تشکیل شرکت های لازم که طبق موازین قانون تجارت تشکیل می شود، اقدام نماید.

قسمت چهارم - مقررات عمومی:

ماده ۸- سازمان و شرکت های تابع آن مجاز هستند قراردادهای لازم را با اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی منعقد نمایند و با سرمایه گذاران داخلی و خارجی با رعایت اصول قانون اساسی برای انجام طرح های عمرانی و تولیدی مشارکت کنند. اختلاف ها و دعاوی ناشی از قراردادهای منعقد شده حسب توافق ها و تعهدی های قراردادی دو طرف، رسیدگی و حل و فصل می شود.

۲- رجوع به صفحه ۳۴

۱- رجوع به صفحه ۲۲

ماده ۹- وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسه‌ها و شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت می‌توانند برای ارایه تسهیلات و خدمات در محدوده هر منطقه، قراردادهای لازم را در حدود مصوبه‌های هیأت وزیران با سازمان یا شرکت‌های تابع آن منعقد نمایند. شرایط این گونه قراردادهای به نحوی خواهد بود که موجب حفظ موقعیت رقابتی منطقه در مقابل مناطق آزاد سایر کشورها گردد.

ماده ۱۰- سازمان هر منطقه می‌تواند با تصویب هیأت وزیران در مقابل انجام خدمات شهری و فراهم نمودن تسهیلات مواصلاتی، بهداشت، امور فرهنگی، آموزش و رفاهی از اشخاص حقیقی و حقوقی منطقه عوارض اخذ نماید.^(۱)

ماده ۱۱- صدور مجوز برای انجام هر نوع فعالیت اقتصادی مجاز، ایجاد بنا و تأسیسات و تصدی به انواع مشاغل توسط اشخاص حقیقی و حقوقی، در مورد مشاغلی که متصدی مستقیم ندارند، در محدوده منطقه فقط در اختیار سازمان می‌باشد.

ماده ۱۲- مقررات مربوط به اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی و صدور روایید برای اتباع خارجی به موجب آیین‌نامه‌هایی خواهد بود که به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.^(۲)

ماده ۱۳- اشخاص حقیقی و حقوقی که در منطقه به انواع فعالیت‌های اقتصادی اشتغال دارند، نسبت به هر نوع فعالیت اقتصادی در منطقه آزاد از تاریخ بهره‌برداری مندرج در مجوز به مدت پانزده سال از پرداخت مالیات بر درآمد و دارایی موضوع قانون مالیات‌های مستقیم معاف خواهند بود و پس از انقضاء پانزده سال تابع مقررات مالیاتی خواهند بود که با پیشنهاد هیأت وزیران به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.^(۳)

ماده ۱۴- مبادلات بازرگانی مناطق با خارج از کشور پس از ثبت گمرکی از شمول مقررات صادرات و واردات مستثنی هستند و مقررات صدور و ورود کالا و تشریفات گمرکی در محدوده هر منطقه به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید مبادلات بازرگانی مناطق با سایر نقاط کشور اعم از مسافری و تجاری تابع مقررات عمومی صادرات و واردات کشور می‌باشد.^(۴)

ماده ۱۵- واردات کالای تولید شده در منطقه آزاد به سایر نقاط کشور، تا حد ارزش افزوده در آن منطقه با تصویب هیأت وزیران از پرداخت تمام یا قسمتی از حقوق گمرکی و سود بازرگانی معاف می‌باشند.^(۵)

ماده ۱۶- ورود کالاهایی که تمام یا بخشی از مواد اولیه آن از داخل کشور تأمین و در منطقه آزاد تولید می‌شود از تمام یا بخشی (متناسباً) از حقوق گمرکی و سود بازرگانی مربوط به مواد اولیه داخلی معاف خواهند بود.^(۶)

ماده ۱۷- کالاهایی که برای به کارگیری و مصرف در منطقه از داخل کشور به مناطق حمل می‌کردند، از موارد

۱- رجوع به صفحه ۹۱

۲- رجوع به صفحه ۳۱ و ۷۵

۳- قانون تفسیر راجع به ماده مذکور مصوب ۱۳۷۴/۱/۲۱ مجلس شورای اسلامی: «ماده واحده: معافیت مالیاتی موضوع ماده ۱۳ در فاصله زمانی میان ایجاد مناطق آزاد و شروع فعالیت تا زمان تصویب قانون یاد شده نیز قابل اعمال می‌باشد.»

۴- رجوع به صفحه ۴۵ و ۵۷

۵- رجوع به صفحه ۴۵، ۵۷، ۵۹ و ۶۰

۶- همان.

نقل و انتقال داخلی کشور است، ولی صادرات آنها از منطقه به خارج تابع مقررات عمومی صادرات و واردات خواهد بود.^(۱)

ماده ۱۸- آیین‌نامه اجرایی عملیات و معاملات پولی و بانکی در مناطق توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران طی مدت سه ماه پس از تصویب این قانون با هدف حفظ امکانات رقابتی منطقه در مقابل مناطق آزاد سایر کشورها تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.^(۲)

تبصره ۱- نظام ارزی مناطق آزاد و برابری ریال ایران با اسعار مختلف با رعایت ماده ۶ قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز توسط هیأت وزیران تعیین می‌شود.

تبصره ۲- تأسیس بانک ایرانی با حداقل ۵۱٪ سهام دولتی و افتتاح شعب بانک خارجی و تأسیس مؤسسات اعتباری غیربانکی عم از ایرانی یا خارجی و نیز افتتاح شعب آنها در مناطق آزاد و تصویب اساسنامه آنها با پیشنهاد سازمان، تأیید بانک مرکزی و تصویب هیأت وزیران انجام خواهد شد.

تبصره ۳- شعب بانک‌های خارجی مستقر در مناطق آزاد و آن گروه از بانک‌های ایرانی مناطق آزاد که از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مجوز فعالیت برون‌مرزی دارند، می‌توانند طبق ضوابط مصوب هیأت وزیران و با رعایت مقررات بانکداری اسلامی به فعالیت بانکداری برون‌مرزی اقدام نمایند.

ماده ۱۹- سازمان می‌تواند برای اجرای طرح‌های زیربنایی و تولیدی در قالب برنامه و بودجه مصوب خود نسبت به تأمین و تضمین اعتبار از منابع داخلی و خارجی با تصویب هیأت وزیران اقدام نماید. بازپرداخت این اعتبارات فقط از محل درآمدهای سازمان انجام خواهد شد.

ماده ۲۰- ورود و خروج سرمایه و سود حاصل از فعالیت‌های اقتصادی در هر منطقه، آزاد می‌باشد. مقررات لازم برای جلب و حمایت سرمایه‌گذاری در هر منطقه و چگونگی و میزان مشارکت خارجیان در فعالیت‌های هر منطقه به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.^(۳)

ماده ۲۱- سازمان هر منطقه می‌تواند با تصویب هیأت وزیران و از محل دارایی‌های خود یا از طریق عقد قرارداد با بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و شرکت‌های بیمه نسبت به تضمین سرمایه‌های خارجی در مقابل خسارات ناشی از سلب مالکیت و ملی شدن تا حد تعهدات مندرج در قراردادهای مربوطه اقدام نماید.

ماده ۲۲- ثبت شرکت‌ها و مالکیت‌های صنعتی و معنوی، همچنین ثبت کشتی‌ها، شناورها و هواپیماها در هر منطقه، توسط سازمان آن منطقه با رعایت اصل هشتاد و یکم قانون اساسی طبق ضوابط مصوب هیأت وزیران انجام می‌شود.^(۴)

ماده ۲۳- سازمان می‌تواند در محل‌های لازم دفتر نمایندگی تأسیس نماید.

ماده ۲۴- نحوه استفاده از زمین و منابع ملی و ترتیب فروش یا اجاره آن به اتباع کشور در محدوده هر منطقه که در مالکیت دولت باشد، طبق مقررات مصوب هیأت وزیران و با رعایت برنامه‌های عمرانی هر منطقه تعیین می‌گردد.

۱- همان.

۲- رجوع به صفحه ۶۱

۳- رجوع به صفحه ۳۸

۴- رجوع به صفحه ۹۴

سازمان هر منطقه مسؤول اجرای مقررات مربوط خواهد بود.^(۱)

تبصره ۱- اجاره زمین به اتباع خارجی مجاز و فروش آن مطلقاً ممنوع است.

تبصره ۲- ساکنین ایرانی جزایر موضوع مناطق آزاد همانند سایر نقاط کشور دارای کلیه حقوق مالکیت عرصه و اعیان می‌باشند. سازمان ثبت اسناد و املاک مکلف است برابر قوانین و مقررات سند مالکیت به نام اشخاص صادر نماید.

ماده ۲۵- رییس و مدیران سازمان هر منطقه، مدیران عامل و اعضای هیأت مدیره شرکت‌های تابعه، کلیه وزرا و رؤسای سازمان‌های دولتی، رؤسای قوه قضاییه و دیوانعالی کشور و دیوان عدالت اداری، دادستان کل کشور، رییس سازمان بازرسی کل کشور و معاونان و مشاوران آنان و نمایندگان مجلس، استانداران، شهرداران و معاونان ایشان و وابستگان درجه یک آنان مجاز به داشتن سهام در شرکت‌هایی که توسط سازمان هر منطقه ایجاد می‌شود و همچنین شرکت‌های خصوصی که در محدوده منطقه فعالیت دارند، نمی‌باشند.

ماده ۲۶- آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده ۲۷- به منظور ایجاد هماهنگی در فعالیت‌های مناطق آزاد، حسب مورد با تایید وزیر ذیربط به یکی از دو روش زیر عمل خواهد شد:

الف - دستگاه‌های اجرایی (وابسته به قوه مجریه) اختیارات خود در منطقه را به رییس هیأت مدیره و مدیر عامل سازمان‌های مناطق آزاد تفویض نمایند.

ب - مدیران، رؤسا و سرپرستان دستگاه‌های اجرایی مستقر در مناطق آزاد به پیشنهاد رییس هیأت مدیره و مدیر عامل سازمان و با حکم بالاترین مقام دستگاه اجرایی منصوب می‌شوند.

حضرت حجه الاسلام و المسلمین جناب آقای سید محمد خاتمی
ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

لایحه شماره ۴۸۹۸۹/۲۰۲۶۰ مورخ ۱۳۷۷/۷/۲۸ دولت و تصویبنامه شماره ۶۷۵۶۳/ت/۲۰۷۲۴ هـ مورخ ۱۳۷۷/۱۱/۱۱ هیأت وزیران در خصوص اصلاح قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران که در جلسه علنی روز سه شنبه مورخ ۱۳۷۷/۱۲/۲۵ مجلس شورای اسلامی با اصلاحاتی تصویب و به دلیل ایراد شورای محترم نگهبان به مواد (۱۸) و (۲۸) و تبصره‌های آن و براساس اصل یکصد و دوازدهم قانون اساسی به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال و با اصلاحاتی به تصویب رسید در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی به پیوست ارسال می‌گردد.

علی‌اکبر ناطق نوری
رئیس مجلس شورای اسلامی

۷-۲ قانون اصلاح چگونگی اداره مناطق آزاد

ماده واحده - قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۷۲ به شرح زیر اصلاح می‌شود:

۱- یک تبصره به عنوان تبصره (۲) به ماده (۱) قانون مذکور الحاق می‌گردد و عنوان تبصره (۲) آن به تبصره (۳) تغییر می‌یابد:

تبصره ۲- محدوده آبی مجاور مناطق آزاد که قلمرو آن به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید، منحصرأ در خصوص فعالیت‌های مربوط به سوخت‌رسانی کشتیها از امتیازات این قانون برخوردار خواهد بود.

۲- متن زیر جایگزین ماده (۱۸) قانون مذکور می‌شود:

ماده ۱۸- تأسیس بانک و مؤسسه اعتباری به صورت شرکت سهامی عام یا خاص با سهام بانام و اشتغال به عملیات بانکی و استفاده از عنوان بانک و یا مؤسسه اعتباری در مناطق منحصرأ طبق مفاد این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن که توسط بانک مرکزی تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید انجام می‌شود.

تبصره ۱- تأسیس بانک و مؤسسه اعتباری ایرانی با سرمایه داخلی و خارجی در مناطق، موکول به پیشنهاد سازمان و تصویب اساسنامه آنها توسط شورای پول و اعتبار و صدور مجوز از طرف بانک مرکزی است.

تبصره ۲- افتتاح شعبه توسط بانکها و یا مؤسسات اعتباری اعم از ایرانی و خارجی موکول به پیشنهاد سازمان و تأیید بانک مرکزی است.

تبصره ۳- نظام حاکم بر برابری ریال ایران با اسعار مختلف در مناطق آزاد توسط هیأت وزیران تعیین می‌شود.

تبصره ۴- معاملات واحدهای بانکی در مناطق آزاد با ریال ایران مشمول مقررات بانکداری اسلامی خواهد بود.

واحدهای بانکی که مجوز انجام بانکداری برون مرزی اخذ نموده‌اند از انجام معاملات به ریال ایران ممنوع هستند.

۳- متن زیر جایگزین ماده (۲۱) قانون مذکور می‌شود:

ماده ۲۱- حقوق قانونی سرمایه‌گذاران خارجی که پذیرش سرمایه آنها به تصویب هیأت وزیران رسیده است، مورد تضمین و حمایت است. سرمایه سرمایه‌گذاران مزبور چنانچه در مواردی به وسیله قانون به نفع عموم ملی شود یا اینکه از سرمایه‌گذاران یاد شده سلب مالکیت شود، جبران عادلانه خسارت به عهده دولت می‌باشد. مقررات مربوط به نحوه پذیرش سرمایه‌های مذکور و طریق جبران خسارت به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

۴- متن زیر جایگزین ماده (۲۲) می‌شود:

ماده ۲۲- ثبت شرکتها و مالکیت‌های صنعتی و معنوی، همچنین ثبت کشتی‌ها، شناورها و هواپیماها در هر منطقه با رعایت اصل هشتاد و یکم (۸۱) قانون اساسی طبق ضوابط مصوب هیأت وزیران انجام می‌شود.
تبصره - ثبت شرکتها و مالکیت‌های صنعتی و معنوی در هر منطقه توسط سازمان آن منطقه انجام می‌شود.

۵- متن زیر به عنوان ماده (۲۸) به قانون مذکور الحاق می‌شود:

ماده ۲۸- تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه ایرانی با سرمایه داخلی و خارجی و شعب و نمایندگی آنها و مؤسسات کارگزاری بیمه در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مجاز و صرفاً تابع مقررات است که به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.
قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه علنی روز سه‌شنبه مورخ بیست و پنجم اسفندماه یک‌هزار و سیصد و هفتاد و هفت مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۷۸/۴/۳۰ با اصلاحاتی به تصویب نهایی مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده است.

علی‌اکبر ناطق نوری
رئیس مجلس شورای اسلامی

۷-۳ آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد

اکثریت وزرای عضو شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی در جلسه مورخ ۱۳۷۸/۹/۹ با توجه به اختیار تفویضی هیأت وزیران (موضوع تصویب نامه شماره ۷۶۳۰۵/ت/۱۹۰۳۷ هـ مورخ ۱۳۷۶/۱۰/۲۹) و به استناد ماده (۱۸) اصلاحی قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۷۸ - آیین‌نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران را به شرح زیر تصویب نمودند:

فصل اول - تعاریف

ماده ۱- در این آیین‌نامه اسامی ذیل به جای عبارات مربوط بکار خواهد رفت:

قانون: قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران و اصلاحیه‌های آن

آیین‌نامه: آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۸) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران

بانک مرکزی: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

شورای عالی: شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران

سازمان: سازمان هر یک از مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران

منطقه: هر یک از مناطق آزاد طبق قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران و اصلاحیه‌های آن

بانک: بانک‌هایی که دارای اجازه فعالیت در منطقه می‌باشند.

شعبه: واحدی از یک بانک یا مؤسسه اعتباری فعال در منطقه یا خارج از آن است که طبق اساسنامه بانک یا مؤسسه اصلی و در چهارچوب قوانین و مقررات منطقه به عملیات مجاز بانکی مبادرت می‌ورزد.

مؤسسه: مؤسسات اعتباری که دارای اجازه فعالیت در منطقه می‌باشند.

واحد‌های بانکی: بانک‌ها و مؤسسات و شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری ایرانی یا خارجی که در منطقه مجاز به فعالیت می‌باشند.

بانکداری برون مرزی: انجام انواع عملیات بانکی منحصرأ با پول‌های خارجی

دفتر نمایندگی: دفتر نمایندگی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری که در منطقه تأسیس می‌شود.

فصل دوم - شرایط تأسیس بانک و مؤسسه

ماده ۲- تأسیس بانک و مؤسسه و اشتغال به عملیات بانکی و استفاده از نام بانک یا مؤسسه در منطقه تنها با رعایت مفاد قانون و آیین‌نامه و دستورالعمل‌های مربوط مجاز است.

تبصره - واحدهای بانکی که مجوز فعالیت بانکداری برون مرزی را دریافت می‌کنند، مکلفند واژه "برون مرزی" را همراه نام خود بکار برند.

ماده ۳- بانکها و مؤسساتی که با سرمایه ایرانی یا خارجی و یا با مشارکت ایرانی و خارجی در منطقه به ثبت برسند و مرکز اصلی آنها نیز در همان منطقه باشد بانک یا مؤسسه ایرانی ثبت شده در منطقه محسوب می‌شوند.

ماده ۴- تأسیس بانک و مؤسسه و افتتاح شعب بانکها و مؤسسات اعم از ایرانی یا خارجی در مناطق موکول به پیشنهاد سازمان و صدور مجوز توسط بانک مرکزی است.

تبصره ۱- اساسنامه بانکها و مؤسسات و هرگونه تغییرات بعدی در اساسنامه آنها باید پس از پیشنهاد سازمان به تایید شورای پول و اعتبار برسد.

تبصره ۲- تأسیس بانک و مؤسسه به صورت شرکت سهامی عام یا خاص با سهام با نام طبق مفاد قانون و این آیین‌نامه و مقررات مندرج در لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ امکانپذیر است.

ماده ۵- ثبت بانک یا مؤسسه و یا شعبه بانک خارجی در منطقه منوط به صدور مجوز موضوع ماده (۴) این آیین‌نامه می‌باشد. مرجع ثبت در منطقه مکلف است قبل از ثبت واحدهای بانکی مزبور مجوز مربوطه را مطالبه کند.

تبصره - تأسیس دفتر نمایندگی بانکها و مؤسسات ایرانی یا خارجی منوط به تایید سازمان و ثبت در منطقه است. این دفاتر مجاز به انجام هیچگونه معاملات و عملیات بانکی نمی‌باشند.

ماده ۶- شعب بانکهایی که پیش از تصویب این آیین‌نامه در منطقه ایجاد شده‌اند، نیازی به اخذ مجوز جدید ندارند لیکن فعالیت آنان باید مطابق با مفاد این آیین‌نامه و دستورالعملهای مربوط انجام شود.

ماده ۷- حداقل سرمایه واحدهای بانکی در منطقه به شرح زیر تعیین می‌شود:

الف - بانک: حداقل سی و پنج میلیارد (۳۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال که صددرصد آن باید به صورت نقد نزد بانک مرکزی سپرده شود.

ب - مؤسسه: حداقل پانزده میلیارد (۱۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال که صددرصد آن باید به صورت نقد نزد بانک مرکزی سپرده شود.

ج - شعبه بانک یا مؤسسه خارجی: حداقل ده میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال که صددرصد آن باید به صورت نقد نزد بانک مرکزی سپرده شود.

د - واحدهای بانکی برون مرزی:

۱- بانک: حداقل ۱۰ میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار که صددرصد آن باید به صورت نقد نزد بانک مرکزی سپرده شود.

۲- مؤسسه: حداقل پنج میلیون (۵,۰۰۰,۰۰۰) دلار که صددرصد آن باید به صورت نقد نزد بانک مرکزی سپرده شود.

۲- شعبه بانک یا مؤسسه خارجی: حداقل ۳ میلیون (۳,۰۰۰,۰۰۰) دلار که صددرصد آن باید به صورت نقد نزد بانک مرکزی سپرده شود.

تبصره ۱- صدور مجوز تأسیس واحدهای بانکی موضوع بندهای (الف)، (ب) و (ج) با سرمایه خارجی موکول به ارایه اعلامیه فروش ارز به یکی از واحدهای بانکی در مناطق به میزان سرمایه متعلق به اتباع خارجی، خواهد بود.

تبصره ۲- وجوه سپرده شده نزد بانک مرکزی پس از ثبت واحدهای بانکی و ارایه مدارک ثبت شده شرکت، مورد استفاده واحدهای مذکور قرار می‌گیرد.

تبصره ۳- بانک مرکزی می‌تواند به تشخیص خود حداقل سرمایه نقدی واحدهای بانکی را تغییر دهد.

ماده ۸- بانکها و مؤسسات فعال در منطقه می‌توانند با موافقت سازمان و تایید بانک مرکزی به تأسیس شعبه اقدام نمایند.

فصل سوم - نظام ارزی مناطق آزاد

ماده ۹- خرید و فروش کلیه ارزها در مقابل ریال با سایر ارزها و کلیه معاملات و نقل و انتقال ارزی در مناطق توسط اشخاص حقیقی و حقوقی آزاد است.

ماده ۱۰- نقل و انتقال کلیه ارزها از خارج از کشور به مناطق و از مناطق به خارج از کشور توسط اشخاص حقیقی و حقوقی آزاد است.

تبصره - نقل و انتقال ارز از سایر نقاط کشور توسط اشخاص حقیقی و حقوقی به مناطق و بالعکس، تابع قوانین و مقررات ارزی کشور خواهد بود.

ماده ۱۱- نرخ خرید و فروش ارزها در مناطق و تبدیل آنها به ریال براساس عرضه و تقاضا در بازار آزاد تعیین می‌شود.

فصل چهارم - شرایط فعالیت

ماده ۱۲- بانکها و مؤسسات و شعب پس از گرفتن مجوز تأسیس موضوع ماده (۴) این آیین‌نامه و ثبت در واحد ثبت منطقه، با رعایت مفاد این آیین‌نامه و ارایه مدرک مشروح ذیل به سازمان، می‌توانند فعالیت خود را شروع کنند:

- آگهی ثبت در روزنامه رسمی
- یک نسخه اساسنامه ثبت شده
- اعلام نشانی محل قانونی

ماده ۱۳- ضوابط فعالیت واحدهای بانکی در منطقه به ترتیب ذیل خواهد بود:

الف - کلیه واحدهای بانکی در مناطق تابع مقررات این آیین‌نامه و دستورالعملهای مربوط می‌باشند.

ب - معاملات کلیه واحدهای بانکی در مناطق به ریال ایران مشمول مقررات بانکداری اسلامی خواهد بود. این واحدها در معاملات خود به ارز مجاز به رعایت رویه‌های بانکی بین‌المللی هستند.

ماده ۱۴- در مقررات پولی و اعتباری که توسط بانک مرکزی جهت واحدهای بانکی در مناطق وضع می‌گردد هدف تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری در این مناطق و نیز حفظ موقعیت رقابتی بین‌المللی مناطق رعایت خواهد شد.

ماده ۱۵- واحدهای بانکی برون مرزی مجاز به انجام عملیات بانکی به ریال ایران نمی‌باشند.

ماده ۱۶- واحدهای بانکی برای انجام معاملات ارزی باید مجوز بانک مرکزی را دریافت نمایند، واحدهای مزبور می‌توانند در تقاضای خود جهت تأسیس واحد مورد نظر مجوز انجام عملیات ارزی را نیز درخواست نمایند.

ماده ۱۷- واحدهای بانکی که دارای مجوز انجام عملیات ارزی هستند بر حسب نوع مجوز دریافتی می‌توانند با رعایت مفاد این آیین‌نامه و دستورالعملهای آن به ارائه خدمات و عملیات ذیل مبادرت کنند:

۱- برقراری روابط کارگزاری با سایر بانکها

۲- انجام انواع نقل و انتقالات پولی برای خود یا مشتریان

۳- انجام کلیه معاملات خرید و فروش ارزها به صورت نقدی به حساب خود یا مشتریان

۴- نگهداری حسابهای جاری و پس‌انداز

۵- نگهداری انواع سپرده‌های مدت‌دار با سررسیدهای مختلف

۶- دریافت انواع تسهیلات اعتباری

۷- انتشار، خرید، فروش، پذیره‌نویسی و نگهداری اوراق مشارکت و اوراق قرضه

۸- اعطای انواع تسهیلات اعتباری

۹- خرید و تضمین انواع اوراق تجاری

۱۰- انجام کلیه امور مربوط به اعتبارات اسنادی، بروات و سفته‌ها و ضمانتنامه

۱۱- مدیریت داراییها و انجام خدمات سرمایه‌گذاری به حساب مشتریان

۱۲- انجام کلیه خدمات امانی و سایر امور مدیریتی

۱۳- سایر عملیات بانکی مجاز

تبصره - مؤسسات مجاز به نگهداری حسابهای جاری به ارز برای مشتریان خود نمی‌باشند.

ماده ۱۸- در عملیات بانکداری بین‌المللی کارمزد عملیات بانکی، سود تسهیلات اعتباری دریافتی سپرده‌های مختلف و سود تسهیلات اعطایی براساس شرایط بازار آزاد تعیین می‌شود.

ماده ۱۹- واحدهای بانکی به جز واحدهای بانکی برون مرزی می‌توانند طبق ضوابط قانون عملیات بانکی بدون ربا و سایر قوانین و مقررات جاری منابع مالی مورد نیاز خود را به ریال، به طرق ذیل تأمین نمایند:

۱- قبول سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری و پس‌انداز

۲- قبول سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار

۳- انتشار اوراق مشارکت

۴- دریافت تسهیلات اعتباری از اشخاص حقیقی و حقوقی

تبصره - مؤسسات اعتباری مجاز به دریافت سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری به ریال از مشتریان نمی‌باشند.

ماده ۲۰- واحدهای بانکی به جز واحدهای بانکی برون مرزی می‌توانند در چهارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا تسهیلات اعتباری به ریال اعطا نمایند.

ماده ۲۱- واحدهای بانکی به جز واحدهای بانکی برون مرزی در منطقه می‌توانند طبق مفاد اساسنامه خود به سایر عملیات بانکی مجاز به ریال مبادرت نمایند.

ماده ۲۲- بانکها و مؤسسات در مناطق مجاز به افزایش سرمایه از محل تجدید ارزیابی داراییهای خود نمی‌باشند.

ماده ۲۳- بانکها و مؤسسات و شعب بانکها و مؤسسات خارجی در مناطق همواره باید بخشی از سپرده‌های تودیع شده نزد خود را به میزان و نوع ارزی که بانک مرکزی تعیین می‌کند به عنوان سپرده قانونی نزد بانک مرکزی تودیع کنند. میزان و نوع ارز سپرده‌های قانونی می‌تواند بر حسب نوع سپرده و حدود فعالیت بانکها و مؤسسات متفاوت باشد.

تبصره - بانک مرکزی نسبت به سپرده‌های قانونی دریافتی به ارز سود ارزی مناسب به تشخیص خود پرداخت می‌نماید.

ماده ۲۴- بانکها و مؤسسات و شعب بانکها و مؤسسات خارجی در مناطق باید بخشی از سود ویژه سالیانه خود را به صورت اندوخته قانونی نگهداری کنند. میزان این اندوخته حداقل پانزده درصد (۱۵٪) سود ویژه خواهد بود. ایجاد این اندوخته پس از آن که مبلغ به میزان سرمایه بالغ شد، اختیاری است.

ماده ۲۵- داراییها و بدهیهای ارزی واحدهای بانکی در مناطق باید بر مبنای نرخهای بازار آزاد در پایان هر دوره مالی تسعیر شود. مابه‌التفاوت حاصل از تسعیر داراییها و بدهیهای با سررسید یک سال و کمتر از یک سال در زمان تسعیر بایستی به حساب سود و زیان منظور شود.

ماده ۲۶- واحدهای بانکی در مناطق مجاز به قبول سهام خود به عنوان وثیقه تسهیلات اعطایی نمی‌باشند.

ماده ۲۷- بانکها و مؤسسات در مناطق مجاز به انجام عملیات ذیل نمی‌باشند:

الف - خرید و فروش کالا به حساب خود به منظور تجارت مگر در جهت اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا و در جهت رفع احتیاجات خود

ب - معاملات غیرمنقول جز برای بانکها و مؤسساتی که هدف اصلی آنها انجام معاملات غیرمنقول است بیش از سقف مصوب بانک مرکزی

پ - خرید سهام و مشارکت در سرمایه یک یا چند شرکت یا خرید سایر اوراق بهادار به حساب خود به میزانی بیش از سقف مصوب بانک مرکزی

ت - اعطای تسهیلات اعتباری به مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره و شرکتهایی که اشخاص مذکور در آن ذینفع هستند بیش از سقف مصوب بانک مرکزی

ث - اعطای تسهیلات اعتباری به اعضای هیأت مدیره و مدیران سازمان و اعضای ارکان و مدیران و بازرسان بانک مرکزی، مگر با رعایت مقررات خاص که به همین منظور به تصویب بانک مرکزی می‌رسد.

ماده ۲۸- در صورتی که سرمایه بانک یا مؤسسه بر اثر زیانهای وارد شده از حداقل مقرر در ماده (۸) این آیین نامه کمتر شود، باید حداکثر ظرف شش ماه سرمایه خود را تکمیل کند.

فصل پنجم - مقررات مربوط به نظارت بر واحدهای بانکی منطقه

ماده ۲۹- کلیه بانکها و مؤسسات و شعب بانکها و مؤسسات خارجی در مناطق تحت نظارت بانک مرکزی خواهند بود و باید ضمن مراعات ضوابط و مقررات ذیل و در جهت رفع احتیاجات خود کلیه اطلاعات مورد نیاز بانک مرکزی را ارایه نمایند:

- ۱- سیاستهای پولی و اعتباری که از طرف بانک مرکزی تعیین می گردد رعایت نمایند.
- ۲- سپرده های قانونی خود را برای مقاطعی که بانک مرکزی تعیین خواهد کرد در قالب فرمهای تعیین شده نزد بانک مرکزی تودیع کنند.
- ۳- سرفصل حسابها و صورتهای مالی خود را به ترتیبی که مورد تایید بانک مرکزی باشد تنظیم و نگهداری کنند.
- ۴- استانداردها و ضوابط بانک مرکزی از جمله در مورد کفایت سرمایه را رعایت کنند.
- ۵- آمار و اطلاعات مورد نظر را مطابق فرمها و برای مقاطع تعیین شده به شرح زیر برای بانک مرکزی ارسال کنند:

- خلاصه دفتر کل و صورت محاسبه سپرده های قانونی
- صورتهای مالی از جمله ترازنامه و حساب سود و زیان که به گواهی حسابرسان مستقل مورد تایید بانک مرکزی رسیده است.
- ۶- سایر اطلاعات مورد نیاز بانک مرکزی را در هر زمان که بانک مرکزی تعیین می کند، ارایه یا در اختیار آن بانک قرار دهند. این اطلاعات محرمانه تلقی شده و به صورت موردی یا فردی انتشار نخواهد یافت.
- ۷- با بازرسان اعزامی بانک مرکزی که با حکم کتبی در محل حضور می یابند همکاری کنند و اطلاعات لازم را در اختیار آنان بگذارند.

ماده ۳۰- در صورتیکه بنا به تشخیص بانک مرکزی ادامه فعالیت واحد بانکی در منطقه با مخاطره همراه باشد بانک مرکزی می تواند نسبت به استقرار ناظر در واحد بانکی اقدام نماید.

فصل ششم - مقررات متفرقه:

ماده ۳۱- اعضای هیأت مدیره و مدیر عامل و قائم مقام و یا اعضاء هیأت عامل بانکها و مؤسسات و همچنین رؤسای شعب بانکها و مؤسسات ایرانی و خارجی در مناطق از نظر تخصصی و حرفه ای باید مورد تایید بانک مرکزی قرار گیرد.

جناب آقای دکتر حسن حبیبی
معاون اول محترم رییس جمهور

احتراماً، در اجرای ماده ۲۸ الحاقی به قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران، موضوع بند ۵ ماده واحده قانون اصلاح قانون یاد شده مصوب سال جاری که مقرر می‌دارد:

«ماده ۲۸- تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه ایرانی با سرمایه داخلی و خارجی و شعب و نمایندگی آنها و مؤسسات کارگزاری بیمه در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مجاز و صرفاً تابع مقرراتی است که به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.»

به پیوست آیین‌نامه پیشنهادی بیمه مرکزی ایران در خصوص مقررات تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه در مناطق آزاد برای طرح و تصویب در هیأت محترم وزیران تقدیم می‌شود.

عبدالناصر همتی

رونوشت:

جناب آقای دکتر حسین نمازی
وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی جهت استحضار و تشکر از سرپرست محترم معاونت امور بانکی و بیمه در ارائه مکتوب نظرات نسبت به آیین‌نامه پیشنهادی.

جناب آقای حسین نصیری
مشاور محترم رییس جمهور و دبیر شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی، با تشکر از همکاری مؤثر نمایندگان آن دبیرخانه در تدوین آیین‌نامه.

۷-۴ آیین‌نامه پیشنهادی مقررات تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه در مناطق آزاد

فصل اول - تعاریف

ماده ۱- در این آیین‌نامه واژه‌های زیر به جای عبارتهای مشروح مربوط به کار می‌رود:

سرزمین اصلی: کشور جمهوری اسلامی ایران به استثنای مناطق آزاد تجاری - صنعتی منطقه: هر یک از مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران.

سازمان: سازمان هر یک از مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران.

مؤسسات موضوع این آیین‌نامه: کلیه مؤسسات مذکور در ماده دو این آیین‌نامه.

مؤسسات بیمه: مؤسسات بیمه‌ای که طبق ضوابط این آیین‌نامه مجاز به فعالیت در منطقه می‌باشند.

مؤسسات بیمه متقابل: مؤسسات بیمه‌ای که خدمات خود را به صورت بیمه متقابل صرفاً به اعضا ارائه می‌نمایند.

مؤسسه کارگزاری بیمه: شخص حقوقی که در مقابل دریافت کارمزد واسطه انجام معاملات بیمه و یا بیمه اتکایی بین طرفین بوده و شغل او منحصرأ ارائه خدمات بیمه‌ای باشد.

شعبه: واحد تابعه یکی از مؤسسات بیمه ایرانی که در چارچوب موضوع و وظایف مؤسسه اصلی تحت نام و مسئولیت آن در منطقه فعالیت می‌کند.

نماینده بیمه: شخص حقیقی یا حقوقی که براساس قرارداد نمایندگی با یکی از مؤسسات بیمه ایرانی و مقررات این آیین‌نامه انجام بخشی از موضوع و وظایف مؤسسه طرف قرارداد در امر بیمه را در منطقه به عهده گرفته است.

فصل دوم - تأسیس

ماده ۲- عملیات بیمه و بیمه اتکائی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی بوسیله مؤسساتی که بنا به پیشنهاد سازمان طبق مقررات این آیین‌نامه از بیمه مرکزی ایران مجوز دریافت داشته و به یکی از صور ذیل به ثبت برسند انجام خواهد شد:

۱- بصورت شرکت سهامی یا تعاونی بیمه ایرانی با مشارکت سهامداران حقیقی و حقوقی ایرانی و یا خارجی که کلیه سهام آن با نام باشد.

۲- بصورت مؤسسه نمایندگی و یا کارگزاری بیمه.

تبصره ۱- تأسیس شعبه توسط مؤسسات بیمه با رعایت مقررات این آیین‌نامه و ثبت در منطقه بلامانع است.

تبصره ۲- اعطاء نمایندگی بیمه به اشخاص حقیقی با رعایت ضوابطی که به تصویب شورایعالی بیمه می‌رسد امکان‌پذیر است.

تبصره ۳- فعالیت شعب و نمایندگی‌های مؤسسات بیمه سرزمین اصلی با رعایت مقررات قانون تأسیس بیمه

مرکزی ایران و بیمه‌گری و سایر ضوابط حاکم بر مؤسسات مزبور بلامانع است.

ماده ۳- مؤسساتی که در اجرای این آیین‌نامه اجازه فعالیت در منطقه دریافت می‌نمایند مجاز به عرضه بیمه برای اشخاص مقیم، موضوعات و موارد بیمه موجود در سرزمین اصلی و بیمه حمل و نقل کالای وارداتی به سرزمین اصلی که قرارداد خرید آن در ایران منعقد یا اعتبار اسنادی آن در ایران باز شده است نمی‌باشند. عملیات بیمه اتکائی از شمول حکم این ماده مستثنی است.

تبصره - مؤسساتی که صرفاً اجازه فعالیت بیمه‌ای مستقیم در منطقه را دارند نمی‌توانند از مؤسسات بیمه سرزمین اصلی بیمه اتکایی قبول نمایند.

ماده ۴- حداقل سرمایه برای مؤسسات بیمه، نمایندگی و کارگزاری بیمه به قرار زیر است:

۱- مؤسسات بیمه مستقیم با سرمایه حداقل ۱۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال تشکیل می‌شوند که باید حداقل ۵۰٪ آن نقداً پرداخت شده باشد.

۲- مؤسسات بیمه متقابل با سرمایه حداقل ۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال تشکیل می‌شوند که باید حداقل ۵۰٪ آن نقداً پرداخت شده باشد.

۳- مؤسسات بیمه اتکایی با سرمایه حداقل ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ دلار تشکیل می‌شوند که باید حداقل ۵۰٪ آن نقداً پرداخت شده باشد.

۴- مؤسسات نمایندگی و یا کارگزاری بیمه با سرمایه حداقل ۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال تشکیل می‌شوند که باید حداقل ۵۰٪ آن نقداً پرداخت شده باشد.

تبصره ۱- هر گونه تعدیل در ارقام مندرج در این ماده هر دو سال یکبار موکول به پیشنهاد مشترک دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد و بیمه مرکزی ایران و تصویب هیئت وزیران است.

تبصره ۲- سهامداران خارجی مؤسسات موضوع این آیین‌نامه سهم‌الشرکه

ریالی خود را باید به ارزهای مورد قبول بانک مرکزی ایران پرداخته و یا گواهی تبدیلی ارز را ارائه نمایند.

تبصره ۳- وجوه سرمایه موضع این ماده می‌باید نزد یکی از بانکهای مورد تایید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز شود.

فصل سوم - مجوز ثبت و پروانه فعالیت

ماده ۵- ثبت مؤسسات موضوع این آیین‌نامه در منطقه، موکول به ارائه مجوز ثبت که توسط بیمه مرکزی ایران صادر می‌شود خواهد بود.

همچنین ثبت هرگونه تغییرات بعدی در اساسنامه، میزان سرمایه و سهام مؤسساتی که به ثبت رسیده باشند موکول به ارائه موافقت بیمه مرکزی ایران است.

ماده ۶- برای تحصیل مجوز ثبت، مدارک و اطلاعات زیر باید به بیمه مرکزی ایران تسلیم شود:

۱- اساسنامه مؤسسه.

۲- میزان سرمایه مؤسسه، رسید و یا گواهینامه تعهد پرداخت آن.

۳- میزان سهام نقدی و غیرنقدی و نحوه پرداخت آنها.

۴- صورت اسامی سهامداران عمده، بازرسین و مدیران و تابعیت و تعداد سهام هر یک از آنها.

۵- اسناد و مدارک و اطلاعات دیگری که معرف صلاحیت مالی و فنی مؤسسه و حسن شهرت مدیران آن باشد.

تبصره - مجوز ثبت صادره برای مدت ۶ ماه اعتبار دارد. در صورت عدم ثبت مؤسسه ظرف مهلت مذکور باید مجدداً مجوز ثبت تحصیل گردد.

ماده ۷- بیمه مرکزی ایران حداکثر ظرف ۳۰ روز از تاریخ تسلیم آخرین مدارک و اطلاعات خواسته شده با رعایت ماده ۲۸ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران و مقررات این آیین‌نامه نظر خود را اعم از قبول یا رد تقاضا کتباً به سازمان اعلام می‌نماید.

در صورتیکه متقاضی به نظر اعلام شده اعتراض داشته باشد می‌تواند ظرف سی روز اعتراض خود را به کمیسیون مرکب از معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهوری، مشاور رئیس جمهوری و دبیر شورای عالی مناطق آزاد و رئیس کل بیمه مرکزی ایران تسلیم کند. تصمیم کمیسیون مزبور قطعی و لازم‌الاجرا است.

ماده ۸- بیمه مرکزی ایران با دریافت گواهی ثبت مؤسسه در منطقه، پروانه فعالیت برای بیمه اتکائی، یک یا چند رشته بیمه مستقیم و یا هر دو صادر خواهد کرد.

فصل چهارم - لغو پروانه و محدود نمودن فعالیت

ماده ۹- پروانه فعالیت صادره توسط بیمه مرکزی ایران برای تمام رشته‌ها یا رشته‌های معین در موارد زیر لغو خواهد شد:

۱- در صورت تقاضای دارنده پروانه

۲- در صورتیکه مؤسسه تا یکسال پس از صدور پروانه عملیات خود را در منطقه شروع نکرده باشد

۳- در صورت ورشکستگی مؤسسه

۴- در صورتیکه به تشخیص بیمه مرکزی ایران و تایید شورای عالی بیمه وضع مالی مؤسسه طوری باشد که نتواند به تعهدات خود عمل نماید یا ادامه فعالیت مؤسسه به زیان بیمه‌شدگان و بیمه‌گذاران و صاحبان حقوق آنها باشد.

۵- سایر موارد پیش‌بینی شده در این آیین‌نامه.

ماده ۱۰- در مواردی که مؤسسات موضوع این آیین‌نامه برخلاف اساسنامه خود یا مقررات این آیین‌نامه یا حسب اعلام سازمان بر خلاف سایر مقررات حاکم بر این مؤسسات در منطقه رفتار نمایند به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران و تصویب شورای عالی بیمه از فعالیت در رشته یا رشته‌های معین یا بیمه‌های اتکایی بطور موقت یا دائم ممنوع

خواهند شد.

ماده ۱۱- صدور و لغو پروانه فعالیت مؤسسات موضوع این آیین‌نامه یا ممنوعیت آنها از فعالیت بطور موقت و اطلاعاتی که از لحاظ حفظ منافع بیمه‌گذاران و بیمه‌شدگان و صاحبان حقوق آنها لازم باشد به هزینه خود مؤسسه توسط بیمه مرکزی ایران در روزنامه رسمی کشور و یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار تهران و منطقه در دو نوبت به فاصله یکماه آگهی خواهد شد.

ماده ۱۲- در صورتیکه پروانه فعالیت مؤسسه بیمه‌ای برای یک یا چند رشته بیمه یا بیمه اتکایی بطور دائم لغو شود بنا به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران و تصویب شورای عالی بیمه ترتیبی اتخاذ خواهد شد که متضمن منافع بیمه‌گذاران، بیمه‌شدگان و صاحبان حقوق آنها باشد. از جمله این ترتیبات، انتقال پرتفوی مؤسسه با کلیه سوابق و اسناد مربوط به حقوق و تعهدات آن به مؤسسه دیگری که مجاز به فعالیت در منطقه باشد، خواهد بود.

فصل پنجم - نحوه فعالیت

ماده ۱۳- مؤسسات بیمه موضوع این آیین‌نامه موظفند اندوخته‌های قانونی و ذخایر فنی نگهدارنده و در حسابهای خود نحوه بکار افتادن آنها را بطور مشخص منعکس نمایند. انواع اندوخته‌های قانونی و ذخایر فنی برای هر یک از رشته‌های بیمه و میزان و طرز محاسبه، همچنین ترتیب بکار انداختن این اندوخته‌ها و ذخایر و نیز سرمایه مؤسسه و نحوه ارزیابی اموال منقول و غیرمنقولی که نماینده منابع مالی مؤسسات مذکور است به موجب دستورالعمل‌هایی است که به تصویب شورای عالی بیمه می‌رسد.

ماده ۱۴- مؤسسات بیمه موضوع این آیین‌نامه موظفند ۱۰ درصد از کلیه معاملات بیمه‌ای مستقیم خود را نزد بیمه مرکزی ایران بیمه اتکائی نمایند. بیمه مرکزی ایران در قبول یا رد اتکائی مزبور مجاز می‌باشد. نرخ کارمزد و سایر شرایط بموجب دستورالعملی است که به تصویب شورای عالی بیمه خواهد رسید.

ماده ۱۵- اموال مؤسسات بیمه موضوع این آیین‌نامه همچنین اندوخته‌ها و ذخائر مذکور در ماده ۱۳ تضمین حقوق و مطالعات بیمه‌گذاران و بیمه‌شدگان و صاحبان حقوق آنان است و در صورت انحلال یا ورشکستگی مؤسسه، بیمه‌گذاران و بیمه‌شدگان و صاحبان حقوق آنان نسبت به سایر بستانکاران حق تقدم دارند.

در میان رشته‌های مختلف بیمه حق تقدم با بیمه عمر است.

مؤسسات مذکور نمی‌توانند بدون موافقت قبلی بیمه مرکزی ایران اموال خود را صلح حقوق نمایند و یا به رهن واگذار کنند و یا موضوع هر نوع معامله با حق استرداد قرار دهند.

دفاتر اسناد رسمی موظفند هنگام انجام این قبیل معاملات مطابق بخش اخیر ماده ۶۰ قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری موافقتنامه بیمه مرکزی ایران را مطالبه و مفاد آن را در سند منعکس نمایند.

ماده ۱۶- مؤسسات بیمه موضوع این آیین‌نامه موظفند ترازنامه و صورت سود و زیان خود را در یکی از

روزنامه‌های کثیرالانتشار تهران و منطقه درج نمایند.

ماده ۱۷- مؤسسات موضوع این آیین‌نامه موظفند هرگونه تغییر در سهامداران عمده، مدیران و بازرسان (حسابرسان) مؤسسه را ظرف دو هفته به اطلاع بیمه مرکزی ایران برسانند.

ماده ۱۸- اشخاصی که در ایران یا در خارج از کشور به یکی از جرائم قتل، سرقت، خیانت در امانت، کلاهبرداری، صدور چک بی‌محل و اختلاس یا معاونت در جرائم مذکور محکوم شده باشند و ورشکستگی به تقصیر و تقلب نمی‌توانند جزء موسسین یا مدیران مؤسسات موضوع این آیین‌نامه باشند.

ماده ۱۹- مؤسسات بیمه موضوع این آیین‌نامه از نظر ادغام و انتقال عملیات، انحلال و ورشکستگی تابع مقررات این آیین‌نامه و موارد ۵۱ الی ۵۹ قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری می‌باشند.

فصل ششم - نظارت

ماده ۲۰- بیمه مرکزی ایران طبق مقررات این آیین‌نامه بر فعالیت مؤسسات موضوع این آیین‌نامه در منطقه نظارت خواهد کرد.

ماده ۲۱- مؤسسات موضوع این آیین‌نامه حسب مورد موظفند:

۱- حسابها و صورتهای مالی خود را طبق نمونه‌ای که به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران به تأیید شورای عالی بیمه می‌رسد تنظیم و نگهداری نمایند.

۲- یک نسخه از صورتهای مالی خود را که مورد رسیدگی و اظهارنظر حسابرسان تأیید شده توسط سازمان حسابرسی یا حسابرسان معتبر بین‌المللی قرار گرفته است حداکثر ظرف ۶ ماه بعد از پایان هر دوره مالی به بیمه مرکزی ایران تسلیم کنند.

۳- صورت وضعیت عملیات بیمه‌ای سالانه خود را طبق نمونه‌ای که بیمه مرکزی ایران تهیه می‌کند، تنظیم و ظرف مدت سه ماه از پایان دوره مربوط به بیمه مرکزی ایران تسلیم نمایند.

۴- سایر اطلاعات و آمار دوره‌ای یا موردی را که بیمه مرکزی ایران بمنظور نظارت بر حسن اجرای این آیین‌نامه لازم تشخیص دهد در اختیار این سازمان قرار دهند.

۵- با بازرسان اعزامی که با حکم کتبی یکی از اعضای هیأت عامل بیمه مرکزی ایران در محل حضور پیدا می‌کنند همکاری نمایند و اطلاعات لازم را در اختیار آنان بگذارند.

تبصره - مؤسسات بیمه‌ای که بیمه نامه‌های بلند مدت زندگی عرضه می‌نمایند علاوه بر رعایت ترتیبات فوق موظفند ترتیبی اتخاذ کنند تا حسابها و ذخائر فنی مربوطه مورد رسیدگی و تائی محاسب فنی مورد قبول بیمه مرکزی ایران قرار گیرد

ماده ۲۲- حسابرسان مؤسسات بیمه موضوع این آیین‌نامه علاوه بر وظایف قانونی و حرفه‌ای مکلفند در گزارش نهائی خود نسبت به حسن اجرای مقررات این آیین‌نامه نیز اظهار نظر نمایند.

ماده ۲۳- بیمه مرکزی ایران در صورت مشاهده هرگونه تخلف مؤسسات موضوع این آیین نامه از مقررات مربوطه، مراتب را کتباً به مؤسسه و سازمان اعلام و مهلت مناسبی را برای رفع ایراد تعیین و ابلاغ می نماید. در صورت عدم رفع بموقع تخلف یا تکرار تخلف، بیمه مرکزی ایران حسب مورد و با اخطار کتبی مطابق ماده ۱۰ این آیین نامه عمل خواهد کرد.

ماده ۲۴- ارزش خالص داراییها (حقوق صاحبان سهام) در مؤسسات بیمه موضوع این آیین نامه هیچگاه نباید از بزرگترین رقم حاصل از بندهای زیر کمتر باشد:

الف - ۹۰٪ حداقل سرمایه پرداخت شده طبق مقررات این آیین نامه.

ب - ده درصد حق بیمه های صادره ناخالص آخرین سال مالی ضربدر نسبت نگهداری خسارت دوره.

ج - ۱۴/۳ درصد میانگین سالانه کل خسارات ایجاد شده در سه دوره مالی قبل ضربدر نسبت نگهداری خسارت دوره.

تبصره - نسبت نگهداری خسارت دوره عبارتست از:

کل خسارتهای ایجاد شده پس از کسر خسارت سهم بیمه گران اتکائی
کل خسارتهای ایجاد شده دوره مربوط

ماده ۲۵- در صورت عدم حصول نصابهای مندرج در ماده فوق، مؤسسه بیمه موظف است طرح خود در خصوص نیل به نصابهای مذکور را ظرف سه ماه از پایان مهلت مقرر برای ارائه صورتهای مالی، به تایید بیمه مرکزی ایران برساند در غیر اینصورت بیمه مرکزی ایران طبق مقررات این آیین نامه نسبت به محدود کردن فعالیت یا لغو پروانه مؤسسه بیمه حسب مورد اقدام خواهد کرد. در هر حال زمان اجرای طرح ارائه شده نباید بیشتر از یکسال باشد.

ماده ۲۶- مؤسسات موضوع این آیین نامه مکلفند کلیه دارائیهای معرف بدهیها و ذخایر عملیات بیمه ای، همچنین سرمایه و اندوخته های خود را صرفاً در مناطق آزاد تجاری - صنعتی یا سرزمین اصلی نگهداری و سرمایه گذاری نمایند.

تبصره - نگهداری بخشی از داراییهای موضوع این ماده در خارج از کشور با تایید سازمان و موافقت بیمه مرکزی ایران مجاز است.

فصل هفتم - سایر مقررات

ماده ۲۷- مؤسسات بیمه و نمایندگان و کارگزاران رسمی بیمه مسئول جبران خساراتی می باشند که در اجرای وظائفشان به سبب تقصیر و یا مسامحه آنها یا کارکنانشان به دیگران وارد آید. هر مؤسسه بیمه در رشته یا رشته های معینی که پروانه بیمه ندارد راساً و یا بوسیله نمایندگان خود قبول بیمه نماید مکلف به جبران خسارت زیان دیده خواهد بود.

ماده ۲۸- از عملیات اشخاصی که بدون تحصیل پروانه مبادرت به عملیات بیمه و یا بیمه اتکائی موضوع این آیین نامه نمایند به درخواست بیمه مرکزی ایران توسط سازمان جلوگیری بعمل آمده و به علاوه در صورت لزوم بیمه مرکزی ایران اشخاص مزبور را براساس مقررات ماده ۲۱ ضوابط ثبت شرکتها و مالکیتهای صنعتی و معنوی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۲/۴ شورای عالی مناطق آزاد و سایر قوانین و مقررات مربوط از طریق مراجع ذیصلاح تحت پیگرد قرار خواهد داد.

ماده ۲۹- رئیس شورای عالی بیمه در کلیه مواردی که شورای عالی بیمه را به منظور اتخاذ تصمیم نسبت به موضوعات مربوط به تاسیس و یا فعالیت مؤسسات بیمه در مناطق آزاد دعوت می نماید از دبیر شورای عالی مناطق آزاد نیز برای شرکت وی یا نماینده او در جلسه دعوت به عمل می آورد. در این جلسات دبیر شورای عالی مناطق آزاد یا نماینده وی نیز حق رای خواهد داشت.

ماده ۳۰- فعالیت مؤسسات موضوع این آیین نامه منحصرأ تابع مقررات این آیین نامه می باشد و در موارد پیش بینی نشده از حیث اداره امور مؤسسه تابع قانون تجارت و قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت خواهد بود.

ماده ۳۱- هرگونه تغییر بعدی در مواد این آیین نامه موکول به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران و تصویب هیات وزیران خواهد بود.

ماده ۳۲- از تاریخ تصویب این آیین نامه کلیه مقررات مغایر با آن در منطقه ملغی است.

- ۱- امینی، امیر هوشنگ، "مناطق آزاد در ایران: از اندیشه تا عمل"، مجلس و پژوهش، مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، شماره ششم، سال اول، بهمن و اسفند ماه ۱۳۷۲.
- ۲- __، "بررسی عملکرد مناطق آزاد تجاری - صنعتی: چابهار" - معاونت امور اقتصادی و وزارت امور اقتصادی و دارایی، دفتر تحقیقات و سیاستهای پولی و بازرگانی ۱۳۷۷.
- ۳- __، "بررسی عملکرد مناطق آزاد تجاری - صنعتی: قشم" - معاونت امور اقتصادی و وزارت امور اقتصادی و دارایی، دفتر تحقیقات و سیاستهای پولی و بازرگانی ۱۳۷۷.
- ۴- __، "بررسی عملکرد مناطق آزاد تجاری - صنعتی: کیش" - معاونت امور اقتصادی و وزارت امور اقتصادی و دارایی، دفتر تحقیقات و سیاستهای پولی و بازرگانی ۱۳۷۷.
- ۵- __، "برنامه توسعه مناطق آزاد تجاری - صنعتی (۸۳-۱۳۷۹)"، دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی، اسفند ۱۳۷۷.
- ۶- __، "چابهار در یک نگاه"، سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی، بی تا.
- ۷- __، "چکیده عملکرد منطقه آزاد کیش در سال ۱۳۷۷"، معاونت طرح و برنامه، مدیریت پژوهش و توسعه، سازمان منطقه آزاد کیش، زمستان ۱۳۷۸.
- ۸- خسروی، توران، "نگرشی بر جایگاه و عملکرد مناطق آزاد در جهان با نگاهی ویژه به ایران"، معاونت امور اقتصادی و هماهنگی، دفتر هماهنگی امور بنگاههای اقتصادی سازمان برنامه و بودجه، آذر ۱۳۷۴.
- ۹- __، "رهیافتی به کارکردهای بورس اوراق بهادار و جایگاه آن در بازارهای مالی"، سازمان بورس اوراق بهادار، اداره مطالعات و بررسیهای اقتصادی، دی ماه ۱۳۷۶.
- ۱۰- __، "طرح مطالعات ایجاد منطقه پردازش صادرات بندرعباس"، استانداری هرمزگان، سازمان برنامه و بودجه، آبان ۱۳۷۵.
- ۱۱- فابوزی، فرانک، فرانکو مودیلیانی، مایکل فری، "مبانی بازارها و نهادهای مالی"، ترجمه دکتر حسین عبده تبریزی، جلد اول، نشر آگاه، ۱۳۷۶.
- ۱۲- __، "قانون مناطق آزاد تجاری - صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی"، دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی، تابستان ۱۳۷۷.
- ۱۳- __، "ماهنامه مناطق آزاد (شماره‌های مختلف)".
- ۱۴- __، "مطالعات طرح فراگیر مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران"، جلد چهارم، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران وابسته به وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۷۳.
- ۱۵- نفری، اکبر، الهه ملایر آشتیانی، "مناطق آزاد تجاری - صنعتی به مثابه اهرمی برای افزایش صادرات کالاهای صنعتی" مجله اقتصاد مدیریت، شماره ۳۶، بهار ۱۳۷۷.